

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
พระมหาวัชชัย รสเลิศ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2551

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ปริญญานิพนธ์
ของ
พระมหาวัชชัย รสเลิศ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2551
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อ
ของ
พระมหาวัชชัย รสเลิศ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2551

พระมหาธวัชชัย รสเลิศ. (2551). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศวรงค์, อาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา.

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคมของครู 2 ด้าน คือ พรรษา และประสบการณ์การสอน และด้านคุณลักษณะของครู 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอนกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร 5 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู จำนวน 82 รูป และนักเรียน จำนวน 212 รูป รวม 294 รูป จาก 30 สำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549-2550 ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม โดยใช้สำนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้านคุณลักษณะของครู และแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความเห็นของครูโดยรวมเท่ากับ 0.84 และ 0.74 ตามลำดับ และค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความเห็นของนักเรียนโดยรวมเท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู พบว่า ครูส่วนมากมีพรรษามากกว่า 10 พรรษา และมีประสบการณ์การสอนต่ำกว่า 10 ปี
3. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูทั้งโดยรวมและรายด้าน 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก
4. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู คือ พรรษา และประสบการณ์การสอน ทั้ง 2 ด้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาโดยรวม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประสบการณ์การสอนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านการเผยแผ่ศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
5. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูโดยรวมกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาโดยรวมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูด้านบุคลิกภาพ และด้านพฤติกรรมการสอนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และด้านความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลแต่ละด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล และด้านการดำรงพุทธศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 ส่วนด้านความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล ด้านการ ดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้าน ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านพฤติกรรมการสอน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

FACTORS RELEVANT TO THE MANAGEMENT EFFICIENCY OF BUDDHIST STUDY OF
THE SCRIPTURES: PALI SCHOOL IN EDUCATIONAL INSTITUTES IN BANGKOK

AN ABSTRACT

BY

PHAMAHATHAWATCHAI ROSLERS

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University

2008

Phramaha Thawatchai Roslers. (2008). *Factors Relevant to the Management Efficiency of Buddhist Study of the Scriptures: Pali School In Educational Institutes in Bangkok*. Master thesis, M.Ed. (Educational Administration). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc Prof. Dr. Thasana Swaengsakdi, Dr. Rachun Boontima.

The purposes of this research were to study the relationships between 2 aspects of teacher demographic factors, i.e. years of ordination, and years of teaching experiences; 3 aspects of teacher characteristics, i.e. personality, job satisfaction, and teaching behaviors; and the 5 aspects of management efficiency of Buddhist Study of the Scriptures of Pali Schools in Bangkok, i.e. adherent of Buddhism, religious duty ability, upholder of Buddhism, propagation of the Buddha Dhamma, and right livelihood. The samples for this study consisted of 294 monks: 82 monk teachers and 212 student monks. They were acquired from 30 Pali Schools in Bangkok in the 2006-2007 academic year by stratified sampling in which Pali schools were sampling units. The instrument for data collection was a 5-point rating scale questionnaire. The teacher characteristics and the management efficiency of Buddhist Study according to the monk teachers had alpha reliability of 0.84 and 0.74 respectively. The management efficiency of Buddhist Study according to the student monks had an alpha reliability of 0.93. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and Multiple Correlation Coefficient.

The research results are concluded as follows.

1. The management efficiency of Buddhist Study of the Scriptures of Pali Schools in Bangkok as a whole was at the moderate level. When considered individual aspects, they were at the high level except the aspects of religious duty ability and propagation of the Buddha Dhamma were at the moderate level.

2. The teacher demographic factors revealed that most of monk teachers had more than 10 years of ordination and less than 10 years of teaching experiences.

3. The teacher characteristics as a whole was at the high level; its individual aspects, i.e. personality, job satisfaction, and teaching behaviors were also at the high level.

4. Both aspects of the teacher demographic factors, i.e. years of ordination, and years of teaching experiences did not have relationship with the management efficiency of Buddhist Study as a whole. When considered individual aspects, the years of teaching experiences aspect had a significant relationship with the propagation of the Buddha Dhamma aspect of the management efficiency of Buddhist Study at .05 level.

5. The teacher demographic factors as a whole had a significant relationship with the management efficiency of Buddhist Study as a whole at .01 level. When considered individual aspects, the aspects of teacher demographic factors, i.e. personality, and teaching behaviors had significant relationships with the management efficiency of Buddhist Study as a whole at .05 level while the job satisfaction aspect had with the management efficiency as a whole at .01 level.

When considered the relationships between individual aspects of the teacher characteristics factors with individual aspects of the management efficiency, it revealed as follows. The personality aspect had significant relationships with the management efficiency in the aspects of adherent of Buddhism , and upholder of Buddhism at .01 level, and did with right livelihood at .05 level. The job satisfaction aspect had significant relationship with the aspects of adherent of Buddhism , and upholder of Buddhism at .01 level and with the religious duty ability at .05 level. The teaching behaviors aspect had significant relationships with the aspects of adherent of Buddhism and right livelihood at .01 level.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร. ทศนา แสงศักดิ์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ราชันย์ บุญธิมา ที่ได้เมตตาช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ แนะนำ แก้ไข ปรับปรุง ติดตามและกำกับการทำปริญญานิพนธ์ อีกทั้งยังเป็นภาระธุระ ในการแนะนำ ช่วยเหลือ รวมทั้งดูแลในด้านต่างๆ ด้วยความศรัทธาเสียสละอย่างจริงใจ ตั้งแต่เริ่มต้นเป็นพระนิสิต จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระสุริยญาณ พระมหาทองดี ปัญญาวิโร อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี อาจารย์ ร.ต.อ.หญิง ดร.ปานจักษ์ เหล่ารัตนวรพงษ์ และอาจารย์ ดร.เสรี ปรีดาศักดิ์ ที่ได้กรุณารับเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุง แบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจนเป็นที่เรียบร้อย

ขอขอบคุณอาจารย์ใหญ่ ครูและนักเรียนของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานครทุกท่าน ที่ได้เมตตาให้ความร่วมมือในการทำกับ ติดตาม และกรอกแบบสอบถามให้งานวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้วิจัยขอขอบคุณประทวน มูลหล้า ประธานรุ่น ตลอดจนเพื่อนๆ ทุกคนในภาควิชาการบริหารการศึกษา ที่คอยเป็นห่วงเป็นใย ให้กำลังใจ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ราชบัณฑิต ที่เป็นอาจารย์ผู้ให้ความรู้ แนวคิด ทศนคติ จิตวิญญาณของผู้บริหาร รวมทั้งให้กำลังใจในการทำวิจัยให้สำเร็จสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ และอาจารย์ ร.ต.อ.หญิง ดร.ปานจักษ์ เหล่ารัตนวรพงษ์ ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอระลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และผู้มีพระคุณทั้งหลายที่ได้มีส่วนทำให้ข้าพเจ้ามีสติปัญญาสามารถ มีวิชาความรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม มีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติศาสนกิจจนถึงทุกวันนี้

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอรหันต์สาวก ตลอดจนบูรพาจารย์ทุกท่าน

พระมหาวัชชัย รสเลิศ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
	ความสำคัญของการวิจัย.....	5
	ขอบเขตของการวิจัย.....	5
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	5
	ตัวแปรที่ศึกษา.....	6
	นิยามศัพท์.....	6
	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
	สมมติฐานการวิจัย.....	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
	การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย.....	12
	การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	14
	วิวัฒนาการของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	14
	การบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน.....	17
	การแบ่งชั้นเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	21
	การแบ่งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	21
	สภาพปัญหาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	24
	แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา.....	27
	ความหมายของประสิทธิผลการจัดการศึกษา.....	27
	ความสำคัญของประสิทธิผลการจัดการศึกษา.....	28
	ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	29
	ศาสนบุคคล.....	31
	ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ.....	32
	การดำรงพุทธศาสตร์.....	35
	การเผยแผ่ศาสนา.....	36
	การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ.....	39
	แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวสังคมของครู.....	41
	พรพรษา.....	42

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2(ต่อ)	ประสบการณ์การสอน.....	43
	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมกับประสิทธิผลการศึกษา.....	44
	แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู.....	45
	บุคลิกภาพ.....	46
	ความพึงพอใจในงาน.....	50
	พฤติกรรมการสอน.....	56
	ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู	
	กับประสิทธิผลการศึกษา.....	60
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	61
	งานวิจัยในประเทศ.....	61
	งานวิจัยต่างประเทศ.....	64
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	66
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	66
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	68
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	71
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
5	สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	81
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	81
	สมมติฐานในการวิจัย.....	82
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	82
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	82
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	83

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5(ต่อ) การจัดการกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล.....	83
สรุปผลการวิจัย.....	84
อภิปรายผล.....	85
ข้อเสนอแนะ.....	94
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	105
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	135

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนสำนักเรียนในฝั่งพระนคร.....	22
2 จำนวนสำนักเรียนในฝั่งธนบุรี.....	23
3 ผลการสอบบาลีสนามหลวง พ.ศ.2548 ครั้งที่ 1.....	24
4 ผลการสอบบาลีสนามหลวง พ.ศ.2548 ครั้งที่ 2.....	25
5 การเปรียบเทียบสถิตินักเรียนเข้าสอบ พ.ศ.2545 ถึง พ.ศ.2548.....	25
6 จำนวนครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักเรียนของสำนักเรียน ในกรุงเทพมหานครที่เป็นกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสำนักเรียน.....	67
7 จำนวน และร้อยละของครู และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง.....	75
8 จำนวน และร้อยละของครู จำแนกตามพรรษา และประสบการณ์การสอน	76
9 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู โดยรวมและรายด้าน.....	76
10 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความเห็นของครูโดยรวมและรายด้าน	77
11 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความเห็นของนักเรียนโดยรวม และรายด้าน.....	78
12 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความเห็นของครูและนักเรียนโดยรวม และรายด้าน.....	78
13 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคมของครู และปัจจัย ด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี.....	79
14 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงานและพฤติกรรมการสอน.....	118
15 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และค่าความเชื่อมั่นของประสิทธิผลการ จัดการศึกษา ตามความคิดของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร.....	120

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
16 คำอำนาจจำแนกรายข้อ และค่าความเชื่อมั่นประสิทธิผล การจัดการศึกษาตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร.....	122
17 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงานและพฤติกรรมการสอน.....	125
18 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของประสิทธิผล การจัดการศึกษาตามความเห็นของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร.....	127
19 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของประสิทธิผลการจัด การศึกษาตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร.....	130
20 จำนวน และร้อยละของครูจำแนกตามสำนักเรียน.....	133
21 จำนวน และร้อยละของนักเรียนจำแนกตามสำนักเรียน.....	134

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
2 โครงสร้างการแบ่งชั้นเรียนพระปริยัติธรรมแผนบาลี.....	21
3 โครงสร้างงานตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน.....	33

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน บรรพบุรุษไทยตั้งแต่สมัยเก่าก่อน ได้รับพระพุทธศาสนามาประเพณีปฏิบัติและรักษา ส่งเสริม สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย พระรัตนตรัย และหลักธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ได้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจ และอยู่ในสายเลือดเนื้อของคนไทยชาติไทย ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). 2546: 1) หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมกล่อมเกลাজิตใจของชนชาวไทยให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมตามแบบอย่างของพุทธศาสนิกชน ทำให้สังคมไทยมีความร่มเย็นเป็นสุขและเอกลักษณ์ของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 1)

พระพุทธศาสนานั้น ว่าโดยทั่วไปความหมายกว้างมาก รวมถึงแต่หลักธรรม พระสงฆ์ องค์การ สถาบัน กิจการ ไปจนถึงศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ทุกอย่าง แต่ถ้าจะเจาะจงไปถึงความหมายที่แท้ที่เป็นตัวจริง พระพุทธศาสนา หมายถึง “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” และความดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาย่อมหมายถึงความดำรงอยู่แห่งคำสอนของพระพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2546: 4) สภาพของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีความเจริญรุ่งเรืองหรืออ่อนแอ มีความสำคัญอย่างยิ่ง มิใช่เฉพาะแต่ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของสังคมไทยทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 1) ด้วยเหตุนี้ การดำรงรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป

บุคคลที่มีหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา คือ พุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2546: 8) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุ สามเณร นับว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะหน้าที่หลักของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ในชีวิตประจำวัน (ภัทรพร สิริกาญจน. 2539: 81) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ; ฉวีวรรณ จันทรัตน์; และอุดมสิทธิ์ จิตวิจารณ์. 2542: 4) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามบริบทของพระพุทธศาสนาว่ามีหน้าที่หลัก คือ การอบรมตน การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ที่องค์กรสงฆ์กำหนดให้ 5 ประการ คือ การศึกษา พระพุทธศาสนา การปกครองสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การสร้างสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ (มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ; ฉวีวรรณ จันทรัตน์; และ อุดมสิทธิ์ จิตวิจารณ์. 2542: 4) จึงกล่าวได้ว่า

การศึกษาของพระสงฆ์เป็นพื้นฐาน และมีส่วนส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงวางแผนการศึกษาไว้ 3 ชั้น คือ ชั้นปริยัติ ชั้นปฏิบัติ และชั้นปฏิเวธ ชั้นปริยัติ ได้แก่ การศึกษาทางทฤษฎี คือ การศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้เป็นพื้นฐาน โดยแจ่มแจ้งเสียก่อนว่า คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง ถ้าจะนำมาปฏิบัติจะทำได้ อย่างไร และเมื่อปฏิบัติแล้วจะได้ผลอย่างไร ชั้นปฏิบัติ คือ การนำเอาพระธรรมวินัยมาปฏิบัติด้วยกาย วาจา ใจ และชั้นปฏิเวธ เป็นขั้นที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 158)

ชั้นปริยัติซึ่งเป็นขั้นแรกของการศึกษาในพระพุทธศาสนามี 4 ประเภท คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยที่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโทและชั้นเอก ในขณะที่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี แบ่งเป็น 8 ชั้น คือ บาลีประโยค 1 - 2 เปรียญธรรม 3, 4, 5, 6, 7, 8 และ 9 ประโยค ส่วนการศึกษาแผนกสามัญศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 มหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (สาโรจน์ กาลศิริศิลป์. 2543: 23-24)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จัดได้ว่ามีความสำคัญที่สุด เนื่องจากพระปริยัติสัทธรรม คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ล้วนบรรจุอยู่ในคัมภีร์ที่จารึกเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น ดังนั้น ภาษาบาลี จึงได้ชื่อว่าเป็นภาษาที่รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ถ้าหากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่นๆ ซึ่งเป็นภาษาบาลีถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครศึกษาเล่าเรียนการศึกษา วินัยก็มีโอกาสที่จะคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยนไปจากต้นเดิม และเมื่อการศึกษาเกิดการผิดพลาดคลาดเคลื่อน ก็จะเป็นเหตุให้พระศาสนาเสื่อมสูญไปได้อย่างแน่นอน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ). 2545: 26)

ปัจจุบัน มีพระภิกษุสามเณรที่กำลังเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้อยู่ตาม สำนักเรียนต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี จากผลการสอบบาลีสนามหลวงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2549 พบว่า ในการสอบแต่ละประโยคนั้น นักเรียนขาดสอบ และสอบตกกันเป็นจำนวนมากแม้มหาเถรสมาคมจะมีมติให้มีการสอบซ่อม เฉพาะชั้นประโยค 1 - 2 ถึงชั้นเปรียญธรรม 5 ประโยคแล้วก็ตาม โดยจากบัญชีแสดงการสอบบาลีสนามหลวงปี พ.ศ. 2549 (สำนักงานเลขาธิการแม่การบาลีสนามหลวง. 2548: ก) พบว่า ในการสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแต่ละประโยคนั้น ในครั้งแรกมียอดนักเรียน ส่งเข้าสอบทั้งสิ้น 32,627 รูป ขาดสอบถึง 9,249 รูป ครั้งที่ 2 มียอดนักเรียนเข้าสอบ 4,840 รูป ขาดสอบ 1,274 รูป และจำนวนผู้เข้าสอบจริงทั้งสองครั้ง มีผู้สอบได้เพียงร้อยละ 19.77 และ 47.45 เท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสูญเปล่าทางการศึกษาแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงการขาดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา และจากการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนเข้าสอบจาก พ.ศ. 2545

ถึง พ.ศ. 2549 พบว่า มียอดจำนวนนักเรียนเข้าสอบลดลงถึง 10,781 รูป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไป พระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาคงจะหมดลงเรื่อย ๆ และทำให้ขาดบุคลากรของศาสนาที่จะทำหน้าที่หลักธรรมเผยแผ่ เพื่อความสันติสุขของประชาชนและสังคม อันจะส่งผลให้พุทธศาสนาเสื่อมสลายหายไปในที่สุด

ในด้านการบริหารและการดำเนินงานพบว่า คณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวบ้านทั่วไป และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้าง แต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนัก เป็นเหตุให้พระสงฆ์สามเณรศึกษาเล่าเรียนกันแบบตามมีตามเกิด ในชนบทห่างไกลพระสงฆ์สามเณรมักจะไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ผู้สนใจในการศึกษาต้องเดินทางไปพักอาศัยอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในเมืองหรือในสำนักที่จัดการศึกษา ซึ่งได้รับความลำบากทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา สำนักที่จัดการศึกษาที่ไม่อาจดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึง ทำให้พระสงฆ์ สามเณร ผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเตี้ยดร้อน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 71-72) โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น กล่าวได้ว่าอยู่ในลักษณะทรงตัวกับทรุดตัว เพราะภาระธุระต่างๆ ในการจัดการศึกษา เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง โดยอาศัยกำลังศรัทธาของประชาชน หากเจ้าอาวาสมีความสามารถ มีบารมีก็สามารถบริหารการศึกษาให้มีความเจริญได้ แต่ถ้าผู้บริหารหรือเจ้าอาวาสไม่มีความสามารถ ไม่มีบารมีแล้ว การศึกษาพระปริยัติธรรมในโรงเรียนแห่งนั้นก็พลดน้อยด้วยคุณภาพลงไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 18-19)

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องครูสอนพระปริยัติธรรมซึ่งได้แก่ ครูสอนพระสงฆ์และสามเณรที่เรียนนักธรรม บาลี และปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาบางส่วน และครูสอนจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่เป็นพระสงฆ์นั้น มีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน เพราะไม่ได้เรียนวิชาครู ไม่ได้เรียนวิชาจิตวิทยา หลักการสอน การประเมินผล และบันทึกการสอนไม่เป็น เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 55) สอดคล้องกับรายงานการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ด้านครูผู้สอนนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขาดแคลน ครูที่มีความรู้แตกฉานมีน้อยมาก ขาดประสบการณ์การสอน เป็นระบบพี่สอนน้อง ส่วนใหญ่กำลังศึกษาบาลีด้วย ทำให้ความรู้ไม่สมบูรณ์ ไม่มีเวลาค้นคว้าและเตรียมการสอน ขาดการส่งเสริมอบรมวิชาการศึกษา และขาดขวัญกำลังใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 92-93)

จากสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าประสิทธิผลของสำนักเรียนต่างๆ ในการที่จะผลิตบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความสามารถนั้นยังอยู่ในระดับต่ำและลดลงเรื่อยๆ หากไม่ได้รับการแก้ไข อันจะส่งผลถึงประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนบททั่วไป ได้รู้ ได้ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย ซึ่งสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะปัจจัยที่สำคัญหลายๆ ด้าน ทั้งด้านผู้บริหาร นักเรียน โรงเรียน ครู การจัดการเรียนการสอน วิธีการบริหาร และการจัดองค์การ ปัจจัยเหล่านี้ ได้มีนักการศึกษาจำนวนมากได้พยายามศึกษา เพื่อแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิผลให้แก่โรงเรียนโดย

บุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538: 51-59) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก พบว่า ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านผู้บริหาร และปัจจัยด้านจัดการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในขณะที่ยุทธศาสตร์ จุลชาติ (2546: 79) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนระดับก่อนประถมศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนนั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านผู้บริหารและปัจจัยด้านครู

จากปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ ครูผู้สอน เพราะครูผู้สอนเป็นสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียน ด้านจิตภาพที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 4) การจัดการศึกษามีคุณภาพได้นั้นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพของครู หากครูมีคุณภาพดี การศึกษาของเยาวชนก็ย่อมดีด้วย ทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักสูตรที่อยู่แล้ว ควบคู่กับเทคนิคการสอนของครู (วิชัย ตันศิริ. 2542: 71) ครูจึงเป็นองค์ประกอบที่มีสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนดำเนินไปเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการเรียนรู้และคุณภาพของนักเรียน (สายสุตา กิจประยูร. 2544: 38) ดังนั้น ครูจึงต้องมีความสามารถสูง เป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม (ไพบุลย์ แจ่มพงษ์. 2541: 38) เพราะในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้าง การนำไปใช้ และการประเมิน การเรียนการสอน (ชมพันธุ์ ฤกษ์ธร ณ อยุธยา. 2543: 7) อีกทั้งครูจัดได้ว่าเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ (ธีรศักดิ์ อัครบวร. 2541: 9)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะได้ศึกษาปัจจัยด้านครูที่สัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีพระภิกษุสามเณรจากวัดต่างๆ ในชนบทเข้ามาจำพรรษาเพื่อแสวงหาสถานที่เล่าเรียนกันเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีถึง 86 สำนักเรียน มีพระภิกษุสามเณรศึกษาระดับประโยค 1 - 2 ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยคจำนวนมาก อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย วางแผน รวมทั้งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร 5 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่พระศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
2. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านชีวสังคมของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร 2 ด้าน คือ พรรษา และประสบการณ์การสอน

3. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของ
 นักเรียนในกรุงเทพมหานคร 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคมของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
 พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
 พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีความสำคัญดังนี้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลให้แก่ผู้บริหารและครูในนักเรียนพระปริยัติธรรม
 แผนกบาลี ในการนำมาปรับปรุง และพัฒนาพฤติกรรมการบริหารและการสอนของตนเพื่อเพิ่ม
 ประสิทธิภาพให้แก่สำนักเรียน
2. ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่เจ้าสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั่วไป
 ในการที่จะนำข้อมูลไปกำหนดนโยบาย วางแผน รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู
 ในสำนักเรียนของตนให้มีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท
 ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 120 รูป และนักเรียน
 พระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานครประจำปีการศึกษา
 2549 - 2550 จำนวน 332 รูป รวมทั้งสิ้น 452 รูป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท
 ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 92 รูป แต่เนื่องจาก
 งานวิจัยนี้ เก็บข้อมูลเฉพาะครูที่สอนระดับชั้นเปรียญธรรม 6 ประโยค ซึ่งมีครูเพียง 120 รูป โดยต้องใช้ครู
 สำหรับทดลองใช้ (Try out) แบบสอบถาม จำนวน 30 รูป ทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเข้าถึงได้
 จำนวน 90 รูป และนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนใน
 กรุงเทพมหานคร จำนวน 181 รูป โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน ผู้วิจัยได้เก็บกลุ่มตัวอย่างเพิ่ม
 อีกร้อยละ 20 เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากครูและนักเรียนสามารถวัดได้จากตัวแปรเดียวกัน ซึ่งทำให้
 ได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 217 รูป โดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling)
 ใช้สำนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู ได้แก่
 - 1.1 พรรษา
 - 1.2 ประสบการณ์การสอน
2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่
 - 2.1 บุคลิกภาพ
 - 2.2 ความพึงพอใจในงาน
 - 2.3 พฤติกรรมการสอน
3. ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่
 - 3.1 ศาสนบุคคล
 - 3.2 ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ
 - 3.3 การดำรงพุทธศาสตร์
 - 3.4 การเผยแผ่ศาสนา
 - 3.5 การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

นิยามศัพท์

1. ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง ผลซึ่งเกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายตามเกณฑ์ของกองบาลีสนามหลวง โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน 5 ด้าน ดังนี้

1.1 ศาสนบุคคล หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรมีศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนาอันส่งผลให้มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเสียสละ อดทน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

1.2 ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการสนองงานพระศาสนาเกี่ยวกับการปกครองดูแลพระเณรในวัดให้มีความประพฤติเรียบร้อย ช่วยเหลืองานการศึกษาในวัด อบรมสั่งสอนเยาวชนในลักษณะต่างๆ ช่วยงานสาธารณประโยชน์ในวัด ตลอดจนถึงดูแลงานก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ภายในวัด

1.3 การดำรงพุทธศาสตร์ หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ชี้แจงเนื้อหาและหลักธรรมตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว ไม่แสดงนอกเหนือจากธรรมวินัย นอกเหนือจากหลักคำสอน รวมทั้งปกป้อง ชี้แจงมิให้ผู้อื่นเข้าใจหลักธรรมในทางที่ผิดอีกด้วย

1.4 การเผยแผ่ศาสนา หมายถึง การขยายหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนไปสู่ผู้อื่นในลักษณะต่างๆ การเทศน์ การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม และการบรรยายธรรม

1.5 การปฏิบัติปฏิบัติชอบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติกิจวัตร 10 ประการ ของพระสงฆ์ คือ การลงอุโบสถ การบิณฑบาต การทำวัตร การกวาดวิหารลานเจดีย์ การรักษา ผ้าไตรจีวร การอยู่ปริวาส การโกนผม ปลงหนวด ตัดเล็บ การศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติพระอาจารย์ การปลงอาบัติ และการพิจารณาปัจจัยสี่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

2. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนที่แตกต่างกัน 2 ประการ คือ

2.1 พรรษา หมายถึง จำนวนการจำพรรษาของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตั้งแต่บวชจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีปีละหนึ่งครั้ง

2.2 ประสบการณ์การสอน หมายถึง จำนวนปีที่ปฏิบัติหน้าที่ในการปฏิบัติการสอน ของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

3. ปัจจัยด้านคุณลักษณะครู หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่ทำให้มีผลต่อ ประสิทธิภาพโรงเรียนที่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่

3.1 บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของครูด้านร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม เช่น วางตัวเหมาะสม พุดจาสุภาพ มีความประพฤติปฏิบัติชอบเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

3.2 ความพึงพอใจในงาน หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน ของบุคลากร ซึ่งเกิดจากการมีเพื่อนร่วมงานที่ดี การได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม ความเชื่อมั่นต่อ องค์กรและผู้บริหาร ความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร อันส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ พุ่งเพ มีความสุข ทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายของโรงเรียน

3.3 พฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมในการจัดการเรียน การสอนของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยมีการศึกษาหลักสูตร คู่มือครู และเอกสารประกอบการสอนต่างๆ เพื่อเตรียมการสอน ดำเนินการสอนโดย จัดกิจกรรมและใช้สื่อประกอบการสอนอย่างเหมาะสม สร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ และมีการวัดผลประเมินผลหลังการสอนเพื่อปรับปรุงการสอนของตนสม่ำเสมอ

4. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่มีพระภิกษุ สามเณร ศึกษาตามหลักสูตรภาษาบาลีตั้งแต่ ชั้นประโยค 1 - 2 ถึงชั้นเปรียญธรรม 9 ประโยค

5. สำนักเรียน หมายถึง สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ได้รับการอนุมัติ จากกองบาลีสนามหลวงในกรุงเทพมหานคร

6. เปรียญโท หมายถึง เปรียญธรรม 4 - 6 ประโยค ตามการแบ่งของกองบาลี สนามหลวง ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเปรียญธรรม 6 ประโยค ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดใน ระดับเปรียญโทเท่านั้น

7. ครู หมายถึง พระภิกษุที่ทำหน้าที่สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษา 6 ประโยคของ
 สำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550

8. นักเรียน หมายถึง พระภิกษุและสามเณรที่กำลังศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
 ชั้นประถมศึกษา 6 ประโยค ของสำนักเรียน ในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

1. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของวัลยา นิหมัด (2548: บทคัดย่อ) ที่ได้
 ศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรการสอนของครูต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของ
 โรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่า ครูที่มีอายุ และประสบการณ์
 การสอนแตกต่างกัน มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรการสอนแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสรายุทธ์
 เศรษฐขจร (2539: 22) พบว่า ประสบการณ์การสอนของครูมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 ของนักเรียน นอกจากนี้ สุชาติ แยมเกษร (2547: 52-53) ยังพบว่า อายุ และประสบการณ์การสอน
 ของครูมีผลต่อพฤติกรรมกรการสอนครู มากำหนดเป็นปัจจัยด้านชีวสังคมของครูที่จะศึกษาใน 2 ด้าน
 พรพรชา และประสบการณ์การสอน

2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของบุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538: 54)
 ที่พบว่า ปัจจัยด้านครูเกี่ยวกับความพึงพอใจของครู ความสามัคคีของครู และการสนับสนุนทางสังคม
 ของครู เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียน แนวคิดของทวีศิลป์ สารแสน
 (2543: 4) ที่ได้กำหนดองค์ประกอบด้านครูที่สำคัญ 4 ประการ ที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักเรียน
 คือ บุคลิกภาพของครู เทคนิคการสอนครู ความรู้และประสบการณ์การสอนของครู และการสร้าง
 บรรยากาศในห้องเรียน และแนวคิดของนิพนธ์ วรรณเวช (2548: 65-68) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์
 กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏ พบว่า ปัจจัยด้านครูผู้สอน
 ประกอบด้วย ความพึงพอใจของครู การสนับสนุนทางสังคม และความสามัคคีของครู มีความสัมพันธ์
 กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษา มากำหนดเป็นปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูที่จะศึกษาใน 3
 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมกรการสอน

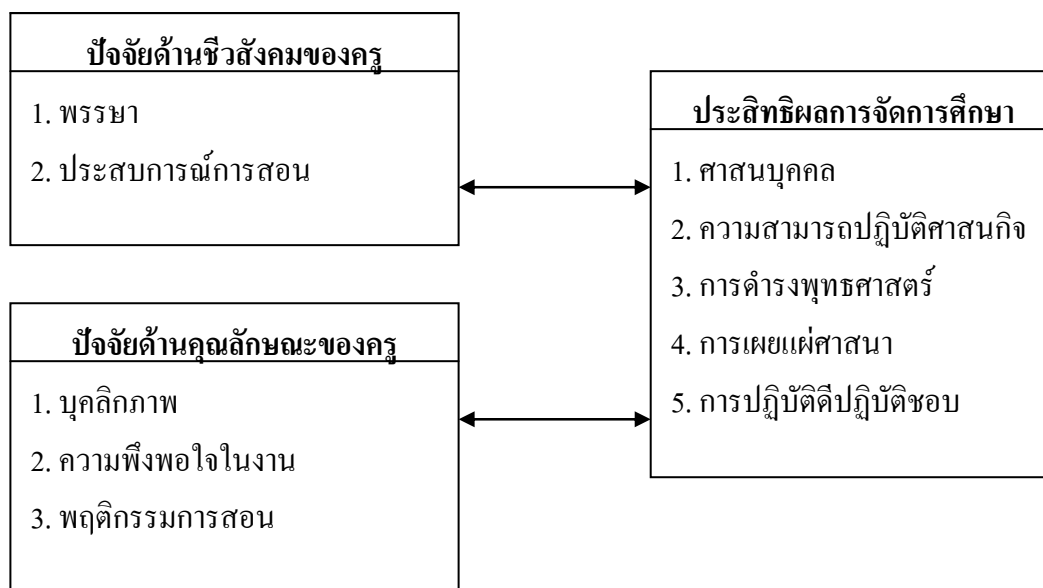
3. ด้านประสิทธิผลการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของกองบาลีสนามหลวง
 (2548: 163) ที่กล่าวถึง ประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีว่า ได้แก่ ศาสนบุคคล
 ความรู้ ความสามารถ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และคุณธรรม
 จริยธรรม และแนวคิดของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปัญญา) (2548: 7) ที่กล่าวว่า
 การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เป็นการให้การศึกษากับบุคลากรของพระศาสนาอย่างถูกต้องและ
 สมบูรณ์แบบ เพื่อความเป็นศาสนาที่ยาวนานที่ดี เพียบพร้อมด้วยวิทยาการและจริยาสมบัติ ซึ่งก็คือ
 การศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อสร้างองค์ความรู้ ประสานความเข้าใจ พร้อมทั้งการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์
 ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของสุวรรณ ปิ่นแก้ว (2543: 73) ที่พบว่า ครูที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมการสอนด้านการเตรียมการ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสุวิษย์ แยมเผื่อน (2545: 72) ที่พบว่า ครูที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมการสอนด้านการเตรียมการแตกต่างกัน และวัลยา นิหมัด (2548: บทคัดย่อ) ที่พบว่าครูที่มีอายุต่างกันมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแตกต่างกัน ส่วนยุวดี แยมเกษร (2547: 53) กล่าวว่า อายุของครูมีผลต่อพฤติกรรมการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา โดยครูที่มีอายุน่าจะมีพฤติกรรมการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษามากกว่าครูที่มีอายุน้อย ในขณะที่สุพรรณิ ลิ้มโสภารธรรม (2548: 58) กล่าวว่า ประสิทธิภาพในการสอนของครูเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของสมรรถภาพในการสอนของครู โดยครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนมากจะมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีกว่าครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนน้อยกว่าซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจินดา ทับจิ้น (2546: บทคัดย่อ) ที่พบว่า ครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนมากกว่า 5 ปี มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้านการเตรียมการสอน ด้านการรู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมากกว่าครูที่มีประสิทธิภาพในการสอนน้อยกว่า 5 ปี

5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของวิเชียร ไชยบัง (2544: 107) ที่พบว่า บุคลิกลักษณะของครูเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครูซึ่งสอดคล้องกับสุมนทนา จุลชาติ (2546: 79) ที่พบว่า บุคลิกลักษณะของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน ขณะที่เฉลิมพล โพธิ์ศรี (2546: บทคัดย่อ) พบว่า บุคลิกภาพของครูเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครูสอดคล้องกับสุทธิพงศ์ ยงค์กมล (2543: บทคัดย่อ) ที่พบว่า บุคลิกภาพของบุคลากร : บุคลิกภาพ ที่เหมาะสมกับหน้าที่ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน ส่วนด้านความพึงพอใจในงานนั้น ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดของฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 1991: 339) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรบ่งชี้ตัวแปรหนึ่งของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการทำงาน ขององค์การถ้าบุคคลในองค์การมีความพึงพอใจสูง คุณภาพของงานก็จะสูง ในทางตรงกันข้ามหากบุคคลในองค์การไม่มีความพึงพอใจในการทำงาน คุณภาพของงานก็จะต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสมจิตร อุดม (2547: 214) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่วุฒิพงษ์ ปฏิเวชพัฒนางกูร (2547: 120) พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครู สามารถพยากรณ์การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอน ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของทวีศิลป์ สารแสน (2543: 130) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เทคนิคการสอนของครูมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักเรียนซึ่งสอดคล้องกับพยุงค์ สันทะ (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 135; อ้างอิงจาก

พยุ่งศักดิ์ สนเทศ. 2531: 19) ที่พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่เหมาะสม เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดีและสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียน จะทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจ รักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานดังนี้

1. ปัจจัยด้านชีวิตรังคมของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย
2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
3. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
 - 3.1 ความหมายของประสิทธิผลการจัดการศึกษา
 - 3.2 ความสำคัญของประสิทธิผลการจัดการศึกษา
 - 3.3 ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
 - 3.3.1 ศาสนบุคคล
 - 3.3.2 ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ
 - 3.3.3 การดำรงพุทธศาสตร์
 - 3.3.4 การเผยแผ่ศาสนา
 - 3.3.5 การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
4. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวสังคมของครู
 - 4.1 พรรษา
 - 4.2 ประสบการณ์การสอน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
6. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู
 - 6.1 บุคลิกภาพ
 - 6.2 ความพึงพอใจในงาน
 - 6.3 พฤติกรรมการสอน
7. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย

การศึกษาของคณะสงฆ์แต่เดิมนั้น เริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล โดยถือเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าธุระมี 2 ประการ คือ (พระธรรมธีรราช มหาบุณฺี (โชดก ญาณสิทธิ). 2548: 2)

1. คณฺธุระ ได้แก่ ธุระฝ่ายพระคัมภีร์ คือ การศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2. วิปัสสนาธุระ ได้แก่ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา ซึ่งรวมทั้งสมถะด้วย อันเป็นเครื่องมือหรืออุบายฝึกหัดจิตใจของตนให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

ซึ่งการศึกษาของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้น โดยหลักใหญ่แล้วมี 3 ประการ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 36-37) คือ

1. ปรียัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นการศึกษาภาคทฤษฎีคือการศึกษาศาสนาให้มีความรู้เป็นพื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งว่า คำสอนของพระพุทธองค์นั้นมีอะไรบ้างถ้าจะน้อมนำเอาพระธรรมคำสั่งสอนปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้น นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและปฏิเวธ

2. ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นำมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน

3. ปฏิเวธ ได้แก่ การนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติจนได้รับผลแห่งการปฏิบัติมาเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ได้รับรู้และปฏิบัติตาม เป็นขั้นที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติธรรม

บุคคลที่มีหน้าที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา คือ พุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2546: 8) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณร นับว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะหน้าที่หลักของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุลความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ในชีวิตประจำวัน (ภัทรพร สิริกาญจน. 2539: 81) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ของมาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ: ณวิวรรณ จันทรรัตน์; และอุดมสิทธิ จิตวิจารณ์. 2542: 4) ที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ตามบริบทของพระพุทธศาสนาว่ามีหน้าที่หลัก คือ การอบรมตน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ที่องค์กรสงฆ์กำหนดให้ 5 ประการ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนา การปกครองสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การสร้างสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ: ณวิวรรณ จันทรรัตน์; และอุดมสิทธิ จิตวิจารณ์. 2542: 4) จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาของพระสงฆ์เป็นพื้นฐานและมีส่วนส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ในด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยชั้นแรกเป็นการศึกษาภาษาบาลีเพื่ออ่านและแปลพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและโยชนาต่างๆ เนื่องจากคัมภีร์เหล่านั้นเขียนไว้ด้วยภาษาบาลี (สุภาพร มากแจ้ง; และสมปอง มากแจ้ง. 2542: 4) เพราะภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้จารึกพระไตรปิฎก ผู้ประสงค์จะเข้าใจในพระไตรปิฎก ต้องมีความรู้บาลีดี ซึ่งคณะสงฆ์ไทยได้กำหนดให้มีการศึกษาบาลีมาตั้งแต่อดีตกาล เพื่อจะใช้ภาษาบาลีเป็นกุญแจไขตู้คือพระไตรปิฎก อันเป็นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและนำมาชี้แจงแสดงแก่ประชาชนผู้สนใจในธัมมามานุสรมปฏิบัติ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 446) ซึ่งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตมา จนปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังนี้ (พระมหาขวัญ ภิรมโม. 2549: 8-9; อ้างอิงจาก กรมการศาสนา. 2526: 453-467)

สมัยสุโขทัย การศึกษาของคณะสงฆ์ในสมัยนี้ เป็นการศึกษาจากพระไตรปิฎกแยกออกเป็นตอนๆ คือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรมเป็นลำดับไป และยังมีการศึกษาศิลปศาสตร์ สาขาต่างๆ อีกหลายแขนง โดยมีพระมหาเถระ พระมหากษัตริย์และราชบัณฑิต เป็นครูผู้สอน สถานศึกษา ได้แก่ วัดและวัง บุตรหลานของขุนนางราชภักดิ์ทั่วไปจะเรียนที่วัด ส่วนวังใช้เป็นที่พักศึกษาของเจ้านาย บุตรหลานของข้าราชการผู้ใหญ่ และพระสงฆ์เท่านั้น ด้านการบริหารจัดการจะอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ทั้งในด้านการจัดสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน และการจัดหาครูผู้สอน ส่วนด้านการวัดผลการศึกษายังไม่มีระบบที่แน่นอน โดยมากวัดจากความทรงจำและความสามารถเป็นพื้น ผู้จบการศึกษาจะได้รับการยกย่องเป็นบัณฑิต

สมัยอยุธยา การศึกษาในยุคต้นของสมัยนี้ไม่มีอะไรแตกต่างจากสมัยสุโขทัยจนกระทั่งในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระองค์โปรดให้คณะสงฆ์รับภาระในการเรียนการสอนอย่างจริงจังจึงมีการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมินผล และการกำหนดฐานะของผู้สอบได้ไว้เป็นการแน่นอน และกำหนดเอาพระบรมมหาราชวังเป็นสถานที่เรียนหลัก ส่วนวัดต่างๆ เป็นสถานที่เรียนย่อย โดยมีพระองค์เองบ้าง ราชบัณฑิตบ้าง พระมหาเถระบ้างเป็นผู้สอน กระบวนการเรียนการสอนใช้การแปลปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการอย่างน้อย 3 ท่าน โดยการวัดผลแต่ละระดับชั้นกำหนด 3 ปีต่อครั้ง ผู้สอบผ่านได้จะเรียกว่า “มหาบาเรียน” โดยแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ บาเรียนตรี บาเรียนโท และบาเรียนเอก

สมัยธนบุรี ไม่ปรากฏว่าการสอบพระปริยัติธรรมแต่อย่างใด เนื่องจากในสมัยนั้นบ้านเมืองอยู่ในช่วงทำศึกสงครามตลอดเวลา พระมหาบาเรียนจึงไม่ปรากฏในประวัติศาสตร์ในช่วงนี้ แต่เป็นที่แน่นอนว่า พระภิกษุสามเณรยังต้องมีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานปรากฏก็ตาม

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์แต่เดิมไม่ได้จัดเป็นรูปแบบโรงเรียน จนกระทั่งมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2584 จัดให้มีสภาสงฆ์ควบคุมดูแล และออกระเบียบการบริหารจัดการศึกษาที่ชัดเจนขึ้นในปัจจุบัน การบริหารการจัดการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย จัดโดยคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ แม่กองบาลี

สนามหลวง แม่กองธรรมสนามหลวง อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย เลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ อธิบดีกรมการศาสนา อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน อธิบดีกรมวิชาการ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกิน 7 รูป ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเป็นกรรมการ โดยให้คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์เลือกกรรมการรูปหนึ่งเป็นรองประธานกรรมการ มีอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการคณะกรรมการ และให้กรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ (พระมหาขวัญ ภิรมโม. 2549: 9; อ้างอิงจากสำนักนายกรัฐมนตรี. 2540)

การศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่พระภิกษุสามเณรโดยคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา โดยศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระวินัยให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากพระบาลีในพระไตรปิฎก และเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันการศึกษาของคณะสงฆ์มีหลายระดับกล่าวคือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ 1 เป็นหลักสูตรที่ศึกษาเฉพาะวิชาการพระพุทธศาสนาล้วนๆ ได้แก่ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี กลุ่มที่ 2 เป็นหลักสูตรที่ศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนาพร้อมกับวิชาสามัญอื่นๆ ได้แก่ การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์และโรงเรียนปริยัติธรรมสายสามัญ (สุภาพร มากแจ้ง; สมปอง มากแจ้ง. 2542: 3) ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

2.1 วิวัฒนาการของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในประเทศไทยนี้ ถือว่าเป็นการศึกษาที่มีความเป็นมาพร้อมกับการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแต่โบราณ นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรได้รับการอุปถัมภ์จากองค์พระมหากษัตริย์ ทั้งในด้านการจัดหาสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน และจัดหาผู้มีความรู้ความสามารถมาสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร บางครั้งองค์พระมหากษัตริย์จะเสด็จออกบอกหนังสือด้วยพระองค์เอง ทำให้การศึกษาของพระสงฆ์เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ครั้นถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ได้จัดให้มีการสอบความรู้ของพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาในการสอบนั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงถือเอาการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเป็นหลัก โดยแบ่งเป็นบาเรียน 3 ระดับ ได้แก่ 1) บาเรียนตรี แปลพระสูตรตันปิฎก 2) บาเรียนโท แปลพระสูตรตันปิฎก และพระวินัยปิฎก และ 3) บาเรียนเอก แปลพระสูตรตันปิฎก พระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก (สมชาย ไมตรี. 2539: 23-24)

ต่อมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ได้ทรงปฏิรูปการสอนพระปริยัติธรรมขึ้นใหม่จากการถวายคำแนะนำจากสมเด็จพระสังฆราช (มี) เพื่อกวดขันพระภิกษุสามเณรให้ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมและให้มีความรู้ยิ่งขึ้นกว่าการเรียนแต่ก่อน โดยทรงแบ่งการเรียนการสอนและสอบเป็น 9 ชั้น (7 ระดับ) ใช้คัมภีร์อรรถกถาและฎีกาเป็นแบบเรียนแบบสอน แทนพระไตรปิฎก คือ (พระมหาขวัณ ภิรมโน. 2548: 15)

1. ประโยค 1 - 2 - 3	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	ธัมมปทัฏฐกถา
2. ประโยค 4	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	มงคลัตถทีปนี (บันด้น)
3. ประโยค 5	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	ปาสิมุตตก
4. ประโยค 6	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	มงคลัตถทีปนี (บันปลาย)
5. ประโยค 7	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	สมันตปาสาทิกา
6. ประโยค 8	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	วิสุทธิมรรค
7. ประโยค 9	ใช้หลักสูตรวิชาแปล	สารัตถทีปนี

ในปี พ.ศ. 2510 มีการแบ่งหลักสูตรเป็น 8 ระดับ 9 ประโยค และปรับเปลี่ยนหลักสูตรหรือคู่มือในการศึกษาเล่าเรียนให้เหมาะสมมากขึ้นดังนี้ (พระมหาขวัณ ภิรมโน. 2548: 17)

นอกจากหลักสูตรวิชาแปลของแต่ละประโยคดังกล่าวมา ยังมีหลักสูตรและคู่มือของวิชาอื่นๆ อีกที่พระภิกษุสามเณรต้องเล่าเรียนทั้งหมดในปัจจุบัน คือ (สนามหลวงแผนกบาลี. 2548: 122-127)

1. ประโยค 1 - 2 วิชาแปลมคธเป็นไทยใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 1 - 4 วิชาบาลีไวยากรณ์ใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จำนวน 4 เล่ม คือ 1) นาม - อัပ္พยศัพท์ 2) อาขยาต - กิตก์ 3) สมาส - ตัทธิต และ 4) สมัญญาภิธานสนธิ

2. ประโยค ป.ธ. 3 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 5 - 8 วิชาสัมพันธไทย ใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จำนวน 4 เล่ม คือ 1) นาม - อัပ္พยศัพท์ 2) อาขยาต - กิตก์ 3) สมาส - ตัทธิต 4) สมัญญาภิธานสนธิ วิชาบูรพภาค ข้อเขียนภาษาไทย โดยแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบลักษณะวรรคตอน การย่อหน้า และหลักภาษาไทย ตามสมัยนิยม

3. ประโยค ป.ธ. 4 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 1 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือมงคลัตถทีปนี ภาคที่ 1

4. ประโยค ป.ธ. 5 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 2 - 4 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือมงคลัตถทีปนี ภาคที่ 2

5. ประโยค ป.ธ. 6 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 5 - 8 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือสมันตปาสาทิกา ภาคที่ 3

6. ประโยค ป.ธ. 7 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือมงคลัตถทีปนี ภาค 1 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือสมันตปาสาทิกา ภาคที่ 1 - 2

7. ประโยค ป.ร. 8 วิชาแต่งฉันทเป็นภาษามคธ 3 ฉันท ในจำนวน 6 ฉันทที่กำหนดให้ คือ 1) ปฐยาวัตร 2) อินทรวีเชียร 3) อุเปนทรวีเชียร 4) อินทรวงศ์ 5) วังสฎฐะ และ 6) วสันตติลก วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือสมันตปาสาทิกา ภาคที่ 1 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสือวิสุทธิมรรค ภาค 1 - 2

8. ประโยค ป.ร. 9 วิชาแต่งไทย แต่งมคธจากภาษาไทยล้วน ข้อสอบแล้วแต่กรรมการกำหนดให้ วิชาแปลไทยเป็นมคธ ใช้หนังสือวิสุทธิมรรค ภาค 1 - 2 วิชาแปลมคธเป็นไทย ใช้หนังสืออภิธรรมัตถวิภาวินี

การสอบ ใช้วิธีแปลคัมภีร์บาลีด้วยปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการสอบ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกเป็นองค์ประธานและทรงทอดพระเนตรการสอบด้วยหรือบางครั้งทรงมอบหมายให้ผู้แทนพระองค์มาแทน ดังนั้น จึงเรียกการสอบบาลีนี้ว่า “สอบสนามหลวง” หรือ “สอบบาลีสนามหลวง” มาจนปัจจุบัน การสอบบาลีสนามหลวงด้วยวิธีการแปลด้วยปากเปล่าถูกเปลี่ยนมาเป็นสอบด้วยวิธีเขียนแทนในปี พ.ศ. 2459 หลังจากนั้นก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารอีกหลายเรื่อง กล่าวคือ (พระมหาวชิยุ ธิรมโน. 2548: 16)

พ.ศ. 2475 ประกาศลงโทษผู้ทำทุจริตเวลาสอบความรู้ในสนามหลวง

พ.ศ. 2478 ประกาศให้ใช้เกณฑ์คะแนนเป็นเลขในการตรวจประโยคของสนามหลวง

พ.ศ. 2487 ประกาศให้ใช้เกณฑ์คะแนนเป็นตัวเลขในการตรวจประโยคสนามหลวง

เฉพาะการตรวจเฉลยปัญหาวิชาบาลีไวยากรณ์ ประกาศวิธีตรวจประโยค บาลีสนามหลวงวิชาแปลมคธเป็นไทย แปลไทยเป็นมคธและสัมพันธ์

พ.ศ. 2490 ประกาศวิธีตรวจวิชาบุรพภาคประโยค ป.ร. 3

พ.ศ. 2502 ประกาศห้ามนักเรียนลงชื่อเข้าสอบบาลีสนามหลวงหลายแห่ง

พ.ศ. 2508 ยกเลิกและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรบางวิชาในชั้นประโยค ป.ร. 3

ป.ร. 5 และ ป.ร. 6

พ.ศ. 2510 แบ่งหลักสูตร แบ่งเวลาเรียน และแบ่งการสอนในชั้นประโยค ป.ร. 3

พ.ศ. 2526 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเทียบความรู้ภูมิเปรียญธรรม

พ.ศ. 2527 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา

(ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2527

พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2540

พ.ศ. 2541 ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. 2541

พ.ศ. 2547 มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ 26/2547 มีมติเห็นชอบ 2 เรื่อง คือ

1. เรื่องการยกเลิกการเก็บวิชาที่สอบผ่านแล้วเป็นเวลา 2 ปี ชั้นประโยค 1 - 2
2. เรื่องการสอบครั้งที่ 2 สำหรับผู้สอบผ่านแล้ว 1 วิชาในปีนั้นตั้งแต่ชั้น

ประโยค 1 - 2 ถึงประโยค ป.ร. 5

พ.ศ. 2548 กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบัน
พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา แต่เป็นการ
เปลี่ยนแปลงทีละส่วน จึงไม่ทำให้ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแตกต่างจากเดิมมากนัก
เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในด้านหลักสูตร โครงสร้างระดับ
การศึกษาและโครงสร้างการบริหารตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 จนถึงปัจจุบัน จะเห็นความเปลี่ยนแปลง
ที่ชัดเจนคือ (พระมหาขวัญ ภิรมโน. 2548: 17)

1. มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอบปากเปล่ามาเป็นการสอบด้วยข้อเขียนในปี
พ.ศ. 2459
2. มีการประกาศแนวการปฏิบัติในเรื่องต่างๆ หลายเรื่อง กล่าวคือ วิธีการ
ตรวจข้อสอบการเทียบวุฒิความรู้ การลงโทษผู้กระทำผิดกฎสนามสอบ การห้ามลงข้อสอบหลายแห่ง
ยกเลิกการเก็บวิชาที่สอบได้ในชั้นประโยค 1 - 2 และการสอบซ่อมในประโยค 1 - 2 ถึง ประโยค ป.ธ. 5
3. มีการแบ่งหลักสูตร เวลาเรียนและแบ่งการสอบในชั้นประโยค ป.ธ. 3
ในปี พ.ศ. 2510
4. มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการ
พระพุทธศาสนา
5. มีการวางกฎระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. 2541
6. มีการออกกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย
สถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

2.2 การบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน

สำหรับการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบันสรุปได้ดังนี้
(พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). 2545: 33)

1. เดิมที่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่ได้จัดการบริหารเป็นรูปแบบโรงเรียน
ที่ถูกต้องเมื่อตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 จึงได้มีสภาการศึกษาสงฆ์ควบคุมดูแลและ
วางระเบียบการบริหารจัดการศึกษาที่ชัดเจนขึ้น ในปัจจุบันได้ดำเนินการบริหารตามพระราชบัญญัติ
คณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ พ.ศ. 2508 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545 โดยมีหลักสูตรและวิธีปฏิบัติพร้อมทั้งคุณภาพรวมถึงการสอบวัดผลและการอื่นๆ และ
มีเจ้าหน้าที่สายปกครองทุกระดับชั้นเป็นผู้ควบคุมดูแลในระดับสำนักเรียน สำนักศาสนศึกษาและ
โรงเรียน

2. การบริหารสำนักเรียนเป็นเรื่องของวัดหรือท้องถิ่นที่จะดำเนินการกันเองคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องดำเนินการด้วยการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักเรียนเองทั้งด้านบุคลากร ทุนทรัพย์และผู้เรียน วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนจะมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับการศึกษาไม่เหมือนกัน สภาพการจัดการ ประกอบด้วย เจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษาหรือเจ้าอาวาส อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่และครูสอน ร่วมกันบริหารจัดการ

3. การบรรจุครูเข้าสอนไม่ได้มีการสอบบรรจุอย่างคฤหัสถ์แต่ถือหลักว่ามีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอนและมีศรัทธาที่จะช่วยเหลือสำนักเรียนและสืบต่อพระพุทธศาสนาโดยมากไม่มีวุฒิทางครูและได้รับนิยัตินัดหรือค่าตอบแทนไม่เหมือนกัน

4. งบประมาณได้รับการงบประมาณแผ่นดินส่วนหนึ่งและจากประชาชนทั่วไปที่ร่วมบริจาคส่วนหนึ่ง

5. การจัดการกระบวนการเรียนการสอนมีการจัดดังต่อไปนี้ (พระมหาขวัญ ภิรมโน. 2548: 19)

1) เวลาเรียนโดยมาก แบ่งเป็น 3 ภาค คือ ภาควิสาขะ ภาคพรรษาและภาคปวารณา การเรียนในแต่ละวันกำหนดเป็น 2 รอบ คือ รอบเช้า เริ่มเวลา 08.30 - 10.30 น. และภาคบ่ายเริ่มเวลา 13.30 - 16.30 น. เรียนสัปดาห์ละ 5 วัน หยุดวันโกนกับวันพระหรือวันพระกับวันอาทิตย์

2) หลักสูตรกองบาลีสนามหลวง (2548: 119-127) ได้กำหนดหลักสูตรแต่ละชั้นดังนี้

(1) ประโยค 1 - 2

1.1 วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะและโดยอรรถหลักสูตรใช้หนังสือ รัชมปัทมฎกเถา ภาค 1 - 4

1.2 วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ประเภท สอบถามความจำ

(2) ประโยค ป.ธ. 3

2.1 วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะและโดยอรรถหลักสูตรใช้หนังสือ รัชมปัทมฎกเถา ภาค 5 - 8

2.2 วิชาสัมพันธไทย หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมฎกเถา ภาค 5 - 8

2.3 วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ประเภท สอบถามความจำและความเข้าใจประกอบกัน

2.4 วิชาบุรพภาค ข้อเขียนภาษาไทยโดยแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบ ลักษณะวรรคตอน ตัวอักษร ตามสมัยนิยม หลักสูตรใช้หนังสือที่ควรรู้ เช่น จดหมายทางราชการ

(3) ประโยค ป.ธ. 4

3.1 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือรัชมปัทมฎกเถา ภาค 1

3.2 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือมัจฉลัตถปิณี ภาค 1

(4) ประโยค ป.ร. 5

- 4.1 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปัทฏฐกถา ภาค 2 ถึงภาค 4
 4.2 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือมังคลัตถทีปนี ภาค 2

(5) ประโยค ป.ร. 7

- 5.1 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือธัมมปัทฏฐกถา ภาค 5 ถึงภาค 8
 5.2 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือตติย-จตุตถ-ปัญจม-สมนุปาสาทิกา

(6) ประโยค ป.ร. 7

- 6.1 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือมังคลัตถทีปนี ภาค 1
 6.2 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือปฐม-ทุติยสมันตปาสาทิกา

(7) ประโยค ป.ร. 8

- 7.1 วิชาแต่งฉันทัมคธ 3 ฉันท์ในจำนวน 6 ฉันท์ คือ
 1. ปฐยาวัตร 2. อินทรวีเชียร
 3. อุเปนทรวีเชียร 4. อินทรวงศ์
 5. วังสฎฐะ 6. วสันตติลก
 7.2 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือสมันตปาสาทิกา
 7.3 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือวิสุทธิมรรค

(8) ประโยค ป.ร. 9

- 8.1 วิชาแต่งไทยเป็นมคธ แต่งมคธจากภาษาไทยล้วนข้อความแล้วแต่

กรรมการจะกำหนดให้

- 8.2 วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือวิสุทธิมรรค
 8.3 วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสืออภิธัมมัตถกวิภาวณี

3) การเรียนการสอน ใช้วิธีท่องจำจากตำรา แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทย หรือแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาบาลี มีเวลาเตรียมตัวดูหนังสือก่อนเข้าเรียน

4) การวัดผลและการประเมินผล แม่กองบาลีสนามหลวงและคณะจะเป็นผู้ออกข้อสอบ เป็นข้อสอบกลางที่เหมือนกันทั่วประเทศมีการสอบปีละครั้งแต่ในประโยค 1 - 2 ถึงประโยค ป.ร. 5 เมื่อสอบไม่ผ่านวิชาใดวิชาหนึ่งสามารถสอบซ่อมแก้ตัวได้ในปีนั้นและเมื่อสอบเสร็จนิมนต์พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิมาประชุมกันตรวจวัดผลหรือประเมินผลการสอบได้สอบตกนั้นสนามหลวงได้วางหลักการตรวจไว้สำหรับกรรมการตรวจข้อสอบ 3 ประการ คือ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 327)

(1) ตรวจบริบท คือ ส่วนข้างเคียงคำตอบที่ผู้สอบทำไว้ในกระดาษคำตอบ เช่น ความสะอาด การเว้นวรรคตอน การทำเครื่องหมาย ความตั้งใจในการตอบ ดูจากการเขียน และอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับคำตอบของผู้ตอบ

(2) ตรวจภูมิ คือ ความรู้ที่ผู้สอบในแต่ละระดับชั้นจะต้องรู้ภูมิจะสูงหรือต่ำ อยู่ที่ระดับชั้นการตรวจภูมินั้น คือ ตรวจหลักต่างๆ เช่น หลักการแปลไทยเป็นมคธหรือหลักการเรียงหลักไวยากรณ์ หลักการเขียนหนังสือ หลักการสะกดการันต์ หลักภาษาและหลักธรรม เป็นต้น

(3) ตรวจเนื้อหา คือ คำตอบที่เป็นตัวหนังสือถือเป็นส่วนสำคัญในการตรวจสอบได้หรือสอบตกถ้าผู้สอบทำได้เหมือนแบบหรือตรวจโดยละเอียดแล้วไม่พบข้อผิดพลาดมากนักไปอยู่ในเกณฑ์ที่จะผ่านได้ก็ต้องให้ผ่านแม้ว่าบางรายจะมีบริบทไม่ดีแต่เนื้อหาใช้ได้ก็ต้องยกผลประโยชน์ให้ผู้สอบผู้นั้นไป

เกณฑ์การให้คะแนนในการตรวจอยู่ที่ความรู้และดุลยพินิจของกรรมการว่าจะผิดหรือถูกการกำหนดผิดหรือถูกในการให้คะแนนนั้นมีข้อพิจารณา 3 ประการ คือ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 331)

1. ผิดศัพท์ หมายถึง ใช้ศัพท์ผิดหรือใช้ศัพท์ที่มีความหมายต่างไปจากความหมายต้องการในภาษาไทย เขียนศัพท์ผิด การเขียนศัพท์ตก

2. ผิดสัมพันธ์ คือ การแต่งศัพท์ให้ความสัมพันธ์ของศัพท์ผิด เช่น ผิดกาล ใชวิภัตติผิด ใชวจนะผิด ใช้ศัพท์ผิดลิงค์และเรียงศัพท์ไว้ผิดที่

3. ผิดประโยค คือ การเรียงเลขนอก เลขในผิดหรือสลับกันใช้ประธานกับกริยาผิดบุรุษกัน ผิดศัพท์หรือสัมพันธ์มากแห่งในประโยคเดียวกันจนจับใจความไม่ได้ และแต่งผิดจนไม่อาจจับใจความได้ทั้งประโยค

ในการตรวจนั้นท่านกำหนดคะแนนเป็น “ให้” โดยมีเกณฑ์การปรับและให้ดังนี้

1. ผิดศัพท์ 1 ศัพท์ เกือบ 1 คะแนน โดยขีดเส้นใต้คำที่ผิดแล้วเขียน “ศ” ไว้บนศัพท์นั้นเพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าผิดอะไร

2. ผิดสัมพันธ์ 1 แห่ง เกือบ 2 คะแนน โดยขีดเส้นใต้ศัพท์ที่ผิดแล้วเขียนตัว “ส” ไว้บนศัพท์นั้น

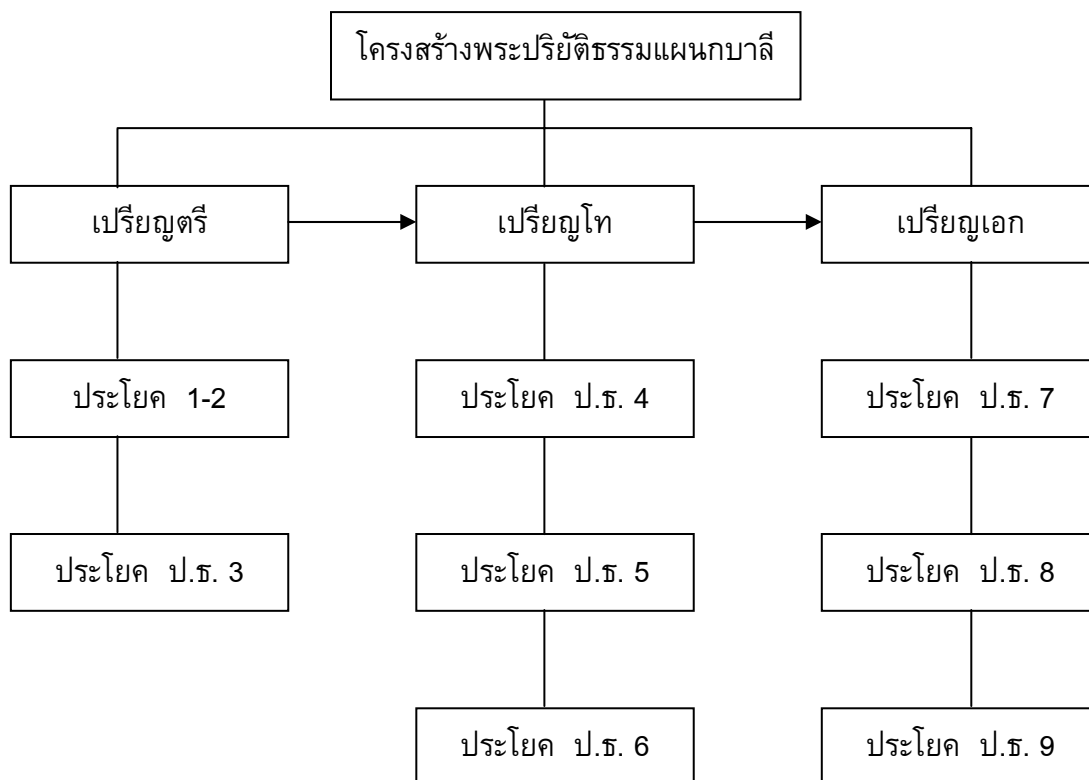
3. ผิดประโยค 1 ประโยค เกือบ 6 คะแนน โดยขีดเส้นใต้ทั้งประโยคหรือเฉพาะส่วนเขียนตัว “ป” ไว้ด้านบนประโยค

โดยสรุปรวมคะแนนมีการกำหนดการให้ “ให้” ดังนี้ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 331)

1. ผิด	1	ถึง	6	ให้	3	ให้
2. ผิด	7	ถึง	12	ให้	2	ให้
3. ผิด	13	ถึง	18	ให้	1	ให้
4. ผิดเกิน	18	ลง	0	ทั้งหมด		

2.3 การแบ่งชั้นเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบันมีการแบ่งออกเป็นเปรียญรวมทั้งหมดชั้นหรือประโยคตามโครงสร้างดังนี้

ภาพประกอบ 2 โครงสร้างการแบ่งชั้นเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ที่มา: กองบาลีสนามหลวง. (2548). *การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี*. หน้า 118.

2.4 การแบ่งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในปัจจุบันจากการสำรวจสถิติจำนวนสำนักเรียนที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและส่งนักเรียนเข้าสอบความรู้ประโยคบาลีสนามหลวง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 111-117) ได้แก่

1. สำนักเรียนส่วนกลาง หมายถึง สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็นฝั่งพระนคร 36 สำนักเรียน 12 คณะเขต และฝั่งธน 33 สำนักเรียน 6 คณะเขต ดังนี้

1) สำนักเรียนฝั่งพระนคร ประกอบด้วย สำนักเรียนและคณะเขต ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนสำนักเรียนในฝั่งพระนคร

ที่	สำนักเรียน	ที่	สำนักเรียน
1	วัดจักรวรรดิราชาวาส	25	วัดยานนาวา
2	วัดชนะสงคราม	26	วัดราชบพิธ
3	วัดไตรมิตรวิทยาราม	27	วัดราชบูรณะ
4	วัดเทพศิลา	28	วัดราชสิงขร
5	วัดเทพศิรินทราวาส	29	วัดราชาธิวาส
6	วัดเทพธิดาราม	30	วัดสร้อยทอง
7	วัดธรรมมงคล	31	วัดสระเกศ
8	วัดธาตุทอง	32	วัดสัมพันธวงศ์
9	วัดนรนาถสุนทริการาม	33	วัดสามพระยา
10	วัดบพิตรพิมุข	34	วัดสุทัศนเทพวราราม
11	วัดบรมนิวาส	35	วัดโสมนัสวิหาร
12	วัดบวรนิเวศวิหาร	36	วัดหัวลำโพง
13	วัดเบญจมบพิตร	37	คณะเขตคลองเตย
14	วัดบางนาใน	38	คณะเขตดอนเมือง
15	วัดปทุมคงคา	39	คณะเขตบางกะปิ
16	วัดปทุมวนาราม	40	คณะเขตบางเขน-จตุจักร
17	วัดพรหมวงศาราม	41	คณะเขตประเวศ
18	วัดพระเชตุพน	42	คณะเขตพระโขนง-บางนา
19	วัดพระพิเรนทร์	43	คณะเขตมีนบุรี
20	วัดพระศรีมหาธาตุ	44	คณะเขตลาดกระบัง
21	วัดมกุฏกษัตริยาราม	45	คณะเขตลาดพร้าว-บึงกุ่ม
22	วัดมหรณพาราม	46	คณะเขตสวนหลวง
23	วัดมหาธาตุ	47	คณะเขตสายไหม
24	วัดมหาพฤฒาราม	48	คณะเขตหนองจอก

ที่มา: กองบาลีสนามหลวง. (2548). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. หน้า 111.

2) สำนักเรียนฝังธนบุรี ประกอบด้วย สำนักเรียนและคณะเขต ดังตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนสำนักเรียนในฝังธนบุรี

ที่	สำนักเรียน	ที่	สำนักเรียน
1	วัดกัลยาณมิตร	20	วัดระฆังโฆสิตาราม
2	วัดกาญจนสิงหาสน์	21	วัดรัชฎาธิษฐาน
3	วัดคฤหบดี	22	วัดราชสิทธิาราม
4	วัดชัยพฤกษมาลา	23	วัดราชโอรสาราม
5	วัดดาวดึงษาราม	24	วัดศรีสุทธาราม
6	วัดดุสิตาราม	25	วัดสุวรรณาราม
7	วัดทองธรรมชาติ	26	วัดหงส์รัตนาราม
8	วัดทองนพคุณ	27	วัดหิรัญรูจี
9	วัดเทพากร	28	วัดใหญ่ศรีสุพรรณ
10	วัดนาคกลาง	29	วัดอนงคาราม
11	วัดนิมมานรดี	30	วัดอรุณราชวราราม
12	วัดบุญประดิษฐ์	31	วัดอาวุธวิกสิตาราม
13	วัดบุปผาราม	32	วัดอินทาราม
14	วัดประยุรวงศาวาส	33	คณะเขตธนบุรี
15	วัดปากน้ำ	34	คณะเขตบางขุนเทียน
16	วัดพิชัยญาติการาม	35	คณะเขตบางแค
17	วัดโพธิ์นิมิต	36	คณะเขตภาษีเจริญ
18	วัดกคินีนาก	37	คณะเขตราษฎร์บูรณะ
19	วัดโมลีโลกยาราม	38	คณะเขตหนองแขม

ที่มา: กองบาลีสนามหลวง. (2548). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. หน้า 113.

2. สำนักเรียนส่วนภูมิภาค หมายถึง สำนักเรียนคณะจังหวัดทั้งในส่วนของมหานิกาย และธรรมยุตที่มีการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ตั้งอยู่ในเขตต่างจังหวัดทั้งหมด ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 117 สำนักเรียน

3. สำนักเรียนโรงเรียนประจำจังหวัด หมายถึง สำนักศาสนศึกษาที่ผ่านเกณฑ์พิจารณา แต่งตั้งให้เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. 2541 ซึ่งปัจจุบันมีทั้งสิ้น 31 แห่ง

2.5 สภาพปัญหาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีปัจจุบันนี้มีพระภิกษุสามเณรที่กำลังเรียนหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้อยู่ตามสำนักเรียนต่างๆ ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจากผลการสอบบาลีสนามหลวงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พ.ศ. 2549 พบว่า ในการสอบแต่ละประโยคนั้น นักเรียนขาดสอบและสอบตกกันเป็นจำนวนมากแม้มหาเถรสมาคมจะมีมติให้มีการสอบซ่อม เฉพาะชั้นประโยค 1 - 2 ถึงชั้นเปรียญธรรม 5 ประโยคแล้วก็ตาม ดังตาราง 3 - 4

ตาราง 3 ผลการสอบบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2548 ครั้งที่ 1

ชั้น	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก	คิดเป็น % ที่สอบได้
ป.ธ. 9	277	16	261	44	217	16.86
ป.ธ. 8	653	244	409	113	296	27.63
ป.ธ. 7	772	245	526	109	417	20.72
ป.ธ. 6	894	245	645	303	342	46.98
ป.ธ. 5	1,434	515	918	345	279	37.58
ป.ธ. 4	2,125	615	1,489	594	527	39.89
ป.ธ. 3	3,954	1,056	2,871	724	838	25.22
1 - 2	22,518	6,313	12,208	1,589	7,752	13.02
รวม	32,627	9,249	19,327	3,821	10,668	19.77

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง. (2548). *บัญชีแสดงผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2548 รวมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค*. หน้า ก

ตาราง 4 ผลการสอบบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2548 ครั้งที่ 2

ชั้น	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก	คิดเป็น % ที่สอบได้
ป.ธ. 5	294	20	274	174	103	62.41
ป.ธ. 4	368	49	319	212	107	66.46
ป.ธ. 3	1,311	258	1,053	584	469	55.46
1 - 2	2,867	947	1,920	725	1,195	37.76
รวม	4,840	1,274	3,566	1,692	1,874	47.45

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง. (2548). *บัญชีแสดงผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2548 รวมทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค*. หน้า ก

จากตารางผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2549 พบว่า ในการสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแต่ละประโยคนั้นในครั้งที่ 1 มียอดนักเรียนส่งเข้าสอบทั้งสิ้น 32,627 รูป ขาดสอบถึง 9,249 รูป ครั้งที่ 2 มียอดนักเรียนเข้าสอบ 4,840 รูป ขาดสอบ 1,274 รูป จากจำนวนผู้เข้าสอบจริงครั้งที่ 1 มีผู้สอบได้เพียงร้อยละ 19.77 และครั้งที่ 2 ร้อยละ 47.45 เท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสูญเสียทางการศึกษาแล้ว ยังเป็นการแสดงถึงการขาดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและเมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนที่เข้าสอบ 5 ปีย้อนหลัง พบว่า มีจำนวนนักเรียนลดลงอย่างมาก ดังตาราง 5

ตาราง 5 การเปรียบเทียบสถิตินักเรียนเข้าสอบ พ.ศ. 2545 ถึง พ.ศ. 2548

ชั้น	ส่งสอบ	ขาดสอบ	คงสอบ	สอบได้	สอบตก	คิดเป็น % ที่สอบได้
2545	43,408	17,202	26,206	5,948	21,285	18.88
2546	41,278	13,454	27,824	5,177	22,647	18.61
2547	38,805	26,164	12,641	5,108	7,533	40.41
2548	35,996	14,085	16,614	4,132	12,482	24.87
2549	32,627	9,249	19,327	3,821	10,668	19.77

ที่มา: สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง. (2548). *บัญชีแสดงผลการสอบประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2548 รวมทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค*. หน้า ก

จากตารางเปรียบเทียบจำนวนนักเรียน พบว่า จาก พ.ศ. 2545 ถึง พ.ศ. 2549 มียอดจำนวนนักเรียนเข้าสอบลดลงถึง 10,781 รูป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไปพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถที่จะสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาคงจะหมดลงเรื่อยๆ และทำให้ขาดบุคลากรของศาสนาที่จะทำหน้าที่นำหลักธรรมเผยแผ่เพื่อความสันติสุขของประชาชนและสังคม อันจะส่งผลให้พุทธศาสนาเสื่อมสลายหายไปที่สุดในที่สุด

ในด้านการบริหารและการดำเนินงาน พบว่า คณะสงฆ์จัดการศึกษาไปตามความสามารถตามหน้าที่โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวบ้านทั่วไปและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบ้าง แต่ไม่ทั่วถึงทุกสำนักเป็นเหตุให้พระสงฆ์สามเณรศึกษาเล่าเรียนกันตามยถากรรมในชนบทห่างไกล พระสงฆ์สามเณรมักจะไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร ผู้สนใจในการศึกษาต้องเดินทางไปพำนักอาศัยอยู่ตามวัดต่างๆ ในเมืองหรือในสำนักที่จัดการศึกษาซึ่งได้รับความลำบากทั้งเรื่องที่พัก อาหาร ค่าใช้จ่ายในการศึกษา สำนักที่จัดการศึกษาก็ไม่อาจดูแลให้ความสะดวกได้ทั่วถึงทำให้พระสงฆ์สามเณรผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมขาดแคลนและเดือร้อน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 71-72) โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั่น กล่าวได้ว่าอยู่ในลักษณะทรงตัวกับทรงตัวเพราะภาระธุระต่างๆ ในการจัดการศึกษาเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงโดยอาศัยกำลังศรัทธาของประชาชน หากเจ้าอาวาสมีความสามารถ มีบารมีก็สามารถบริหารการศึกษาให้มีความเจริญได้ แต่ถ้าผู้บริหารหรือเจ้าอาวาสไม่มีความสามารถ ไม่มีบารมีแล้ว การศึกษาพระปริยัติธรรมในโรงเรียนแห่งนั้นก็พลดน้อยด้อยคุณภาพลงไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 18-19)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องครูสอนพระปริยัติธรรมซึ่งได้แก่ ครูสอนพระสงฆ์และสามเณรที่เรียนนักธรรม บาลีและปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาบางส่วนและครูสอนจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่เป็นพระสงฆ์นั้นมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกันเพราะไม่ได้เรียนวิชาครู ไม่ได้เรียนวิชาจิตวิทยา หลักการสอน การประเมินผล และบันทึกการสอนไม่เป็น เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544: 55) สอดคล้องกับรายงานการศึกษา เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ด้านครูผู้สอนนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีขาดแคลนครูที่มีความรู้แตกฉานมีน้อยมาก ขาดประสบการณ์การสอนเป็นระบบพี่สอนน้องส่วนใหญ่กำลังศึกษาบาลีด้วยทำให้ความรู้ไม่สมบูรณ์ไม่มีเวลาค้นคว้าและเตรียมการสอน ขาดการส่งเสริมอบรมการศึกษาและขาดขวัญกำลังใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 92-93)

จากสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าประสิทธิผลของสำนักเรียนต่างๆ ในการที่จะผลิตบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความสามารถนั้นยังอยู่ในระดับต่ำและลดลงเรื่อยๆ หากไม่ได้รับการแก้ไขอันจะส่งผลถึงประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้รู้ได้ปฏิบัติตามเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา

ในการบริหารโรงเรียนสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นตัวบ่งชี้ว่าการจัดการศึกษาหรือการบริหารโรงเรียนมีประสิทธิภาพหรือไม่ก็คือประสิทธิผลเพราะประสิทธิผลของโรงเรียนนั้นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา เพราะโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่สร้างและพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพ มีจิตใจเมตตา กรุณา รักและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนมีความคิดที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม สามารถพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งความคาดหวังที่สังคมมีต่อโรงเรียนดังกล่าว เป็นผลทำให้โรงเรียนอยู่ในสายตาของประชาชนตลอดเวลา (สงบ ประเสริฐพันธุ์, 2543: 9) ซึ่งประสิทธิผลของโรงเรียนจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ ของผู้บริหารที่ทำให้บุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้

3.1 ความหมายของประสิทธิผลการจัดการศึกษา

ในเรื่องนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของประสิทธิผลโรงเรียนไว้หลากหลาย ได้แก่

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2536: 97) กล่าวว่า ประสิทธิผลขององค์กร หมายถึง การที่องค์กรสามารถดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สุวรรณา สมบัติทวี (2536: 14) กล่าวว่า ประสิทธิผลโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทั้งทางพุทธศึกษา จริยศึกษาและพลศึกษาได้ดีกว่าโรงเรียนอื่นๆ

ชิตชนก เชิงเชาว์; อำภา บุญช่วย และทวี ทองคำ (2541: 133) กล่าวว่า ประสิทธิผลโรงเรียน หมายถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

บุญเรือง ศรีเหรียญ (2542: 25) กล่าวว่า ประสิทธิผลโรงเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติของโรงเรียนที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพุทธศึกษา จริยศึกษาและการปฏิบัติส่งผลให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีลักษณะนิสัย มีทักษะ มีบุคลิกภาพและมีเจตคติที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีปกติสุข

ประทีน วิเศษสุวรรณ (2545: 49) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลโรงเรียนได้ว่า หมายถึง ผลของการปฏิบัติงานของผู้บริหารที่ทำให้บุคลากรในโรงเรียนทำงานร่วมกันจนได้ผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียนที่กำหนดไว้โดยสามารถทำให้นักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านการเป็นคนดี เป็นคนเก่งและเป็นคนที่มีความสุข

จากแนวคิดดังกล่าว เป็นการมองประสิทธิผลในแง่ของการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียน คือ สามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง การที่ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ตลอดจนบุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาคือสามารถพัฒนานักเรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษาและการปฏิบัติ

นอกจากนี้ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพโรงเรียนโดยพิจารณาทั้งระบบ ดังนี้

ฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 1991: 398) ได้ให้ความหมายของประสิทธิผลโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกพร้อมทั้งแก้ปัญหาต่างๆ ภายในโรงเรียนได้สำเร็จ ลุล่วงเป็นอย่างดี

กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536: 32-33) กล่าวว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสามารถพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวกและโรงเรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกได้ รวมทั้งการแก้ปัญหาภายในโรงเรียนทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

สายสุตา กิจประยูร (2544: 38) ได้พิจารณาประสิทธิผลของโรงเรียนจากความพึงพอใจในการทำงานของครู บุคลากรในโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

ปาสิกา นิธิประเสริฐกุล (2547: 38) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ความสามารถพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก สามารถแก้ปัญหาภายในโรงเรียน ตลอดจนมีความสามารถในการบูรณาการผสมผสานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จากแนวคิดดังกล่าว จึงสามารถกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนสามารถพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับครูและบุคลากร มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้โรงเรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกได้

3.2 ความสำคัญของประสิทธิผลการจัดการศึกษา

ประสิทธิผลนั้นเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความอยู่รอดขององค์การ ประสิทธิภาพขององค์การจะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์การได้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างเหมาะสมนำไปสู่ความสำเร็จบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ขององค์การ (รุ่ง แก้วแดง; และ ชัยณรงค์ สุวรรณสาร. 2547: 164) ซึ่งลัมัย เรื่องทอง (2543: 39-41) ได้กล่าวถึงองค์การที่มีประสิทธิผลว่าเป็นองค์การที่ถือได้ว่ามีความมั่นคงมีประสิทธิภาพและมีความเจริญงอกงาม ซึ่งหมายความว่าองค์การที่มีประสิทธิผล หมายถึง องค์การที่สามารถผสมผสานความต้องการของบุคคลหรือความต้องการของสมาชิกในองค์การกับความต้องการหรือเป้าหมายขององค์การโดยสามารถให้

บรรลุมัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งองค์การที่มีประสิทธิผลจะมีลักษณะ 1) มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในองค์การ สามารถผสมผสานความต้องการของสมาชิกได้ 2) การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่น 3) การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคมและ 4) ผลผลิตที่สูงขององค์การ

โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจึงเป็นปัจจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของโรงเรียนในการบรรลุผลในการสร้างและพัฒนาพฤติกรรมความเป็นคนที่สมบูรณ์ทุกด้านให้แก่บุคคลหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน (อภิวรรณ แก้วเล็ก. 2542: 56) อีกทั้งโรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะทำให้ครูเกิดความรู้สึภาคภูมิใจในโรงเรียน เป็นแรงจูงใจประการหนึ่งที่จะทำให้ครูเกิดความรู้สึกรำคาญต่อการใช้ศักยภาพแห่งตนอย่างเต็มที่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของความมีชื่อเสียงของโรงเรียนนั้นจะทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น (วิโรจน์ สารัตตะ. 2544: 39)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้บริหารและครูในการร่วมมือกันดำเนินงานในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ อันส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

3.3 ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในการพิจารณาประสิทธิภาพโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้นผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพโรงเรียนของนักวิชาการหลายท่านที่มองประสิทธิภาพโรงเรียนในแง่ของการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาคือ การที่โรงเรียนสามารถพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2546: 5) และแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2536: 15) กล่าวว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาเพื่อรักษาพระพุทธวจนะให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544: 32) ได้ให้แนวคิดไว้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการสร้างศาสนาทายาทและเป็นการเปิดโอกาสให้เป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาของชาติเพราะเหตุว่าการเรียนในโรงเรียนทั่วไปจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติด เรื่องคุณธรรมจริยธรรมถ้าเข้ามาบวชเรียนในวัดพระจัดการดูแลให้ภาษาพระเรียกว่า “การจัดศาสนศึกษา” ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณรที่เข้ามาบวชเรียน

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) (2548: 2) กล่าวว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ คัมภีร์และวิปัสสนาธุระโดยที่คัมภีร์นั้น ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น เรียนพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม ตลอดจนอรรถกถา ฎีกาต่างๆ

จนมีความรู้ความชำนาญในวิชาการสาขานั้น ส่วนวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามที่ตนศึกษาเล่าเรียนมานั้นเพื่อพิสูจน์ผลคือความจริงของวิชาการที่ตนเรียนมานั้น

กองบาลีสนามหลวง (2548: 158-163) ได้จำแนกประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมี 7 ประการ คือ

1. ศาสนบุคคล ได้แก่ บุคลากรของพระพุทธศาสนาที่จะทำหน้าที่ในการสืบอายุพระพุทธศาสนา
 2. ความรู้ ได้แก่ ความรู้และเข้าใจในหลักภาษาบาลีจนถึงระดับแตกฉานจนสามารถแปลเนื้อความจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยได้ตามต้นฉบับโดยไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากพระพุทธประสงค์นำไปสู่ความรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์ในทางความรู้และในทางปฏิบัติ
 3. ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ได้แก่ ความสามารถในการสนองงานพระศาสนา 6 ด้านตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 คือ งานปกครอง งานศาสนศึกษา งานศึกษาสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนาธรรม งานสาธารณูปการและงานสาธารณสงเคราะห์
 4. การดำรงพุทธศาสน์ ได้แก่ การธำรงรักษาไว้ซึ่งหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ถึงพร้อมด้วยอรรถถึงพร้อมด้วยพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง
 5. การประกาศศาสนา ได้แก่ การนำหลักธรรมคำสั่งสอนที่ตนได้ศึกษาและปฏิบัติจนบรรลุผลออกไปเผยแผ่ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่พุทธศาสนิกชน ตามพระดำริของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อครั้งส่งสาวกไปประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”
 6. การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้แก่ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเว้นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงห้าม ทำตามสิ่งที่พระพุทธเจ้าองค์ทรงอนุญาตมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพระภิกษุที่ดีน่าเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย
 7. คุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วนำไปเป็นพื้นฐานแก่การปฏิบัติ อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปัญญา) (2548: 7) กล่าวว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เป็นการให้การศึกษาแก่บุคลากรของพระศาสนาอย่างถูกต้องและสมบูรณ์แบบเพื่อความเป็นศาสนทายาทที่ดีเพียบพร้อมด้วยวิทยาการและจริยสมบัติซึ่งก็คือการศึกษาพระไตรปิฎกเพื่อสร้างองค์ความรู้ประสานความเข้าใจ พร้อมทั้งการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
- จากแนวคิดดังกล่าว จึงสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายตามเกณฑ์ของกองบาลีสนามหลวงโดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน 5 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ศาสนบุคคล

3.3.1.1 ความหมายของศาสนบุคคล

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศาสนบุคคล หมายถึง นักบวชในศาสนา เช่น พระภิกษุในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548: 964) กล่าวว่า ศาสนบุคคล คือ ผู้สืบทอดหรือสาวกสาธุศิษย์

สนามหลวงแผนกบาลี (2548: 449) กล่าวว่า ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้มีความศรัทธามั่นคงอยู่ในพระธรรมวินัย หวังความเจริญงอกงามของพระศาสนาเป็นที่ตั้งบวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาตั้งใจในการยกย่องเชิดชูพระศาสนา

จึงสรุปได้ว่า ศาสนบุคคล หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่มีศรัทธาบวช เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

3.3.1.2 ความสำคัญของศาสนบุคคล

ศาสนาแทบจะทุกศาสนานั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าจะต้องมีองค์ประกอบ 5 ประการคือ 1) ศาสนศาสตร์คือ ผู้สั่งสอนมีตัวตนปรากฏ 2) ศาสนธรรม คือคำสั่งสอนที่เป็นหลักปฏิบัติ 3) ศาสนบุคคล คือผู้สืบทอดหรือสาวกสาธุศิษย์ 4) ศาสนพิธี คือพิธีกรรม 5) ศาสนสถาน คือสถานที่ประกอบพิธีกรรมรวมถึงวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ของศาสนา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 964) ซึ่งผู้ที่มีส่วนสำคัญในการนำศาสนาธรรมออกเผยแผ่ในรูปของศาสนพิธีตามศาสนสถานต่างๆ นั่นคือ ศาสนบุคคล ดังนั้น ศาสนบุคคลแต่ละศาสนาจึงมีส่วนสำคัญต่อการเผยแผ่และสืบทอดอายุศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนาพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นศาสนบุคคลนั้นเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งในการค้ำชู ยกย่องพระพุทธ พระธรรมให้คงอยู่ตลอดไปซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาย่อมมีพระสงฆ์เป็นกำลังสำคัญ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 413) เพราะหน้าที่หลักของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ในชีวิตประจำวัน (ภัทรพร สิริกาญจน. 2539: 81) นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีหน้าที่ปฏิบัติตามที่องค์การสงฆ์กำหนดไว้ 6 ประการ คือ การศึกษา การปกครอง การเผยแผ่ การสร้างสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์และการศึกษาสงเคราะห์ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 102) ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า พระภิกษุสามเณรนั้นเป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติตามหน้าที่องค์การสงฆ์กำหนดไว้

3.3.1.3 ลักษณะของศาสนบุคคล

ศาสนบุคคลซึ่งได้แก่ พระภิกษุสามเณรนั้นจัดได้ว่าเป็นบุคลากรของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญในการสืบอายุพระพุทธศาสนาจนมีคำกล่าวว่า “เมื่อพระสงฆ์ยังคงอยู่ก็เท่ากับพระพุทธและพระธรรมยังอยู่” เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำสืบทอดและแสดงพระพุทธและพระธรรมให้ปรากฏ ดังนั้น พระสงฆ์จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความสำคัญในโลกทรรศน์ของชาวพุทธ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 450) ซึ่งพระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่สืบอายุพระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีกายและใจพร้อมที่จะทำหน้าที่รับสนองงานด้วยความเต็มใจ เสียสละ มั่นคง อดทน มีความภาคภูมิใจในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความบริสุทธิ์ใจในงานที่ทำ มีความรักและหวงแหนในสถาบันที่สังกัดด้วยการสั่งสมและอบรมให้เกิดความรู้รักสามัคคีในสถาบัน มีความรู้สึกผูกพันซึ่งอาศัยเพาะบ่มด้วยระยะเวลาอันยาวไกล จนเกิดความรู้รักภักดี ศรัทธา หวงแหน เกิดทุนและภาคภูมิใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่พระสงฆ์มีความรับผิดชอบในตนเองรู้จักหน้าที่พิจารณาศึกษาหลักธรรมคำสอนที่ใกล้ชิดเพื่อการปฏิบัติเป็นลำดับไป (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 438) นอกจากนี้พระสงฆ์จะทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนานั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นคงแน่วแน่ในแนวทางแห่งพระธรรมวินัยทำหน้าที่อย่างเสียสละด้วยความเคารพเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและเห็นด้วยประโยชน์คือ ความสุข ความเจริญอันจักพึงมีแก่ประชาชนผู้ปฏิบัติธรรม (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 416)

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ศาสนบุคคลนั้น หมายถึง พระภิกษุสามเณรผู้มีศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนา อันส่งผลให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเสียสละอดทนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

3.3.2 ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ

3.3.2.1 ความหมายของความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ

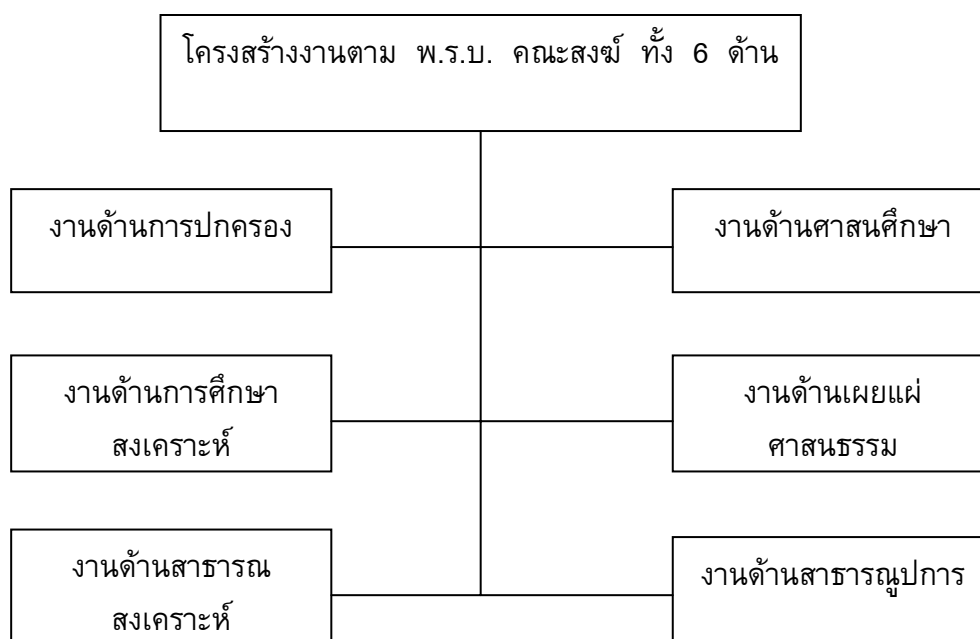
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1179, 742) ให้ความหมายของความสามารถไว้ว่า เป็นคำช่วยกริยาบอกว่าจะกระทำได้ เช่น เขาสามารถเดินได้ ชั่วโมงละ 5 กิโลเมตรเพื่อนันนี้สามารถขี่จักรยานได้ลวดได้หรืออีกความหมายหนึ่งคือ มีคุณสมบัติที่จะทำได้โดยเฉพาะทางความรู้หรือความชำนาญ เป็นต้น ส่วนความหมายของศาสนกิจนั้นพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ) (2548: 2) กล่าวว่า มี 2 อย่าง คือ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระโดยที่คันถธุระนั้น ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามที่ตนศึกษาเล่าเรียนมานั้นเพื่อพิสูจน์ผลคือความจริงของวิชาการที่ตนเรียนมานั้น ส่วนพระมหาเถรานุเถระ (2548: 44) ได้กล่าวไว้คล้ายกันว่า ศาสนกิจหมายถึง หน้าที่อันเหล่าพุทธสาวกทั้งหลายพึงปฏิบัติในพระศาสนาอันได้แก่การศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนขององค์พระบรมศาสดาจนได้ประสบผล คือ สุขหลุดพ้น ตามกำลังความสามารถของตนแล้วแนะนำหลักปฏิบัติเพื่อความสุขนั้นให้แก่สังคมผู้ให้ความอุปถัมภ์เพื่อความอยู่ผาสุกร่วมกันของคนในสังคมเกิดเป็นสังคมแห่งความสุขไร้การเบียดเบียน นอกจากนี้ (ดำรง พลโกษณ์. 2544: 16) กล่าวว่า ศาสนกิจของพระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทนั้นได้แก่การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและปฏิบัติตามอันจะก่อให้เกิดความสุขสงบและ

สันติในการดำรงชีวิตและเป็นผลดีต่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป นอกจากนี้ กองบาลีสนามหลวง (2548: 413) ยังกล่าวถึงกิจของพระสงฆ์ในพระศาสนาไว้ว่า ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนแล้วปฏิบัติอันเป็นการทรงไว้ซึ่งพระสัทธรรมด้วยตนเองก่อนแล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตามเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจนั้นเป็นความสามารถของพระสงฆ์ในการศึกษาและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตลอดจนเผยแพร่แก่ผู้อื่นให้รู้ตามเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

3.3.2.2 การปฏิบัติศาสนกิจตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบันได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ได้กำหนดภารกิจของวัดหรือพระสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ซึ่งถือเป็นภารกิจที่สำคัญที่จะนำวัดไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาวัด อันจะส่งผลไปสู่ความเจริญมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดตามภาพ 3

ภาพประกอบ 3 โครงสร้างงานตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

ที่มา: กองบาลีสนามหลวง. (2548). *การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี*. หน้า 102.

จากแผนผังรูปแบบการดำเนินงานในภารกิจทั้ง 6 ด้าน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ดังกล่าว ที่วัดและพระสงฆ์ที่อยู่ในวัดจะต้องปฏิบัติและดำเนินงานให้เรียบร้อยตามรายละเอียดดังนี้

1. งานด้านการปกครอง หมายถึง การกิจที่จะต้องดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงามเพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง กฎมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

2. งานด้านศาสนศึกษา หมายถึง การกิจในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา นอกจากนี้ยังรวมถึงการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

3. งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การกิจในการดำเนินการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นต้น

4. งานด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมและน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การบรรยายธรรม และการสนทนาธรรมทั้งในวัดและนอกวัดและทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรวมทั้งการเผยแผ่ด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ เป็นต้น

5. งานด้านสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย การช่วยเหลือและการสงเคราะห์ประชาชนที่ได้รับความเดือนร้อน การจัดฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ แก่ประชาชนและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ

6. งานด้านสาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณาปฏิสังขรณ์เสนาสนะและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดเพื่อให้มีความเรียบร้อยและมั่นคงแข็งแรงสามารถใช้สอยได้ตลอดไป

จากภารกิจทั้ง 6 ด้านดังกล่าวนี้สามารถสรุปได้ว่า ด้านการปกครองเพื่อดูแลคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ด้านศาสนศึกษาเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเข้าใจในพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามได้ถูกต้อง ด้านการศึกษาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ชุมชนเกี่ยวกับการศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อบริการชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ และด้านสาธารณูปการเป็นการสร้างหรือจัดให้วัดมีความพร้อมทุกด้านเพื่อบริการชุมชนและสังคม ซึ่งหากมองภาพรวมของงานต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่างานทุกด้านของกิจการคณะสงฆ์ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่ศาสนาทั้งสิ้นและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีเป้าหมายสำคัญที่สุดอยู่ที่ความเจริญงอกงามในบุญและสงบสุขของคนในสังคม (ดำรง พลโกชน. 2544: 25)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจนั้น หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการสนองงานพระศาสนาเกี่ยวกับการปกครองดูแลพระเถรในวัดให้มีความประพฤติเรียบร้อย ช่วยเหลืองานการศึกษาในวัด อบรมสั่งสอนเยาวชนในลักษณะต่างๆ ช่วยงานสาธารณประโยชน์ในวัด ตลอดจนดูแลงานก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ภายในวัด

3.3.3 การดำรงพุทธศาสตร์

3.3.3.1 ความหมายของการดำรงพุทธศาสตร์

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2536: 15) กล่าวว่า การดำรงพุทธศาสตร์นั้น หมายถึง การรักษาพระพุทธรวจนะมิให้เลอะเลือน มิให้ถูกปลอมปน มิให้ถูกดัดแปลง จนผิดวัตถุประสงค์เป็นการรักษาพระพุทธรวจนะให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง

กองบาลีสนามหลวง (2548: 429) ให้ความหมายไว้ว่า การดำรงพุทธศาสตร์นั้น หมายถึง การรักษาลักษณะคำสอนไว้อย่างชนิดที่เรียกว่าถึงพร้อมด้วยอรรถ คือ เนื้อหาและถึงพร้อมด้วยพยัญชนะคือ อักษรให้มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การดำรงพุทธศาสตร์นั้น หมายถึง การรักษาลักษณะคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิให้ผิดเพี้ยนไปจากพระไตรปิฎกและให้มีความสมบูรณ์ทั้งโดยอรรถและโดยพยัญชนะ

3.3.3.2 ความสำคัญของการดำรงพุทธศาสตร์

เนื่องจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นมีความลึกซึ้งทั้งโดยปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติจะพึงรู้ได้ด้วยตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่พระสงฆ์สาวกได้รักษาและนำสืบทอดเป็นลำดับมาจากยุคสู่ยุคจากสมัยสู่สมัยมิได้แปรเปลี่ยนไปแต่ประการใดคงมุ่งไปข้างหน้าตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ว่า “เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชาวโลกทั้งมวล” เป็นที่ตั้งซึ่งเป็นการแสดงจุดหมายของพระพุทธศาสนาที่อุบัติขึ้นมาเพื่อตอบสนอง เป็นประโยชน์เกื้อกูลเป็นความสุขของมวลมนุษยชาติ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 450) การที่พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการดำรงพุทธศาสตร์นี้ได้อย่างมีพลัง มีศักยภาพในท่ามกลางกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของระบบความเป็นไปของโลกได้ก็ด้วยอาศัยความมั่นคงในหลักการความตระหนักในจุดหมาย ความไม่ย่อท้อความมุ่งมั่นที่จะรักษาลักษณะคำสอนโดยไม่สั่นไหวไปตามกระแสแห่งโลกซึ่งหากพระสงฆ์ไม่มีความหนักแน่นถือความเห็นของตนเป็นใหญ่หรือถือโลกเป็นใหญ่แล้วก็จะทำให้ศึกษาแปลและตีความหลักธรรมคำสอนที่ผิดพลาตคลาดเคลื่อนจากพระพุทธประสงค์ อันจะส่งผลต่อการบิดเบือนพระสัทธรรมได้ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 451-452)

ดังนั้นพระสงฆ์ซึ่งทำหน้าที่สืบอายุพระพุทธศาสนาจึงต้องเป็นผู้ที่มีความหนักแน่น ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ไม่บิดเบือนหลักธรรมคำสอน ปกป้องมิให้ผู้อื่นนำหลักธรรมคำสอนไปเผยแพร่ในทางที่ผิด อีกทั้งยังต้องสามารถชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนในทางที่ถูกต้องอีกด้วย

3.3.3.3 ลักษณะของการดำรงพระพุทธศาสนา

การดำรงพุทธศาสนานั้นขั้นต้นจะต้องศึกษาพระปริยัติธรรม เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนาตราบไต่ที่บุคลากรของพระศาสนาคือพระภิกษุสามเณรยังเล่าเรียนศึกษายังปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอยู่ ความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนาก็เป็นสิ่งที่ยังคงอยู่แต่ถ้าเมื่อใดบุคลากรของศาสนาขาดการศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยให้ความสนใจในการศึกษาและการปฏิบัติน้อยเมื่อนั้นความเสื่อมแห่งศาสนาย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 429) เพราะเมื่อพระสงฆ์ศึกษาอย่างครบถ้วนแล้ว ก็จะทำให้มีความเข้าใจในหลักคำสอนและระเบียบปฏิบัติอันเป็นส่วนเฉพาะของสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจแล้วก็สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและนำไปเผยแผ่สั่งสอนประชาชนอย่างถูกต้อง (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 436) ดังนั้น พระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่ดำรงพุทธศาสนานั้นจึงต้องเป็นผู้มีความสงบเสถียรเรียบร้อยตามพระธรรมวินัยดำรงอยู่ในศีลมีความเชี่ยวชาญในหลักธรรมคำสอนไม่เอื่อยอ้างอวดอ้างโดยถือความเห็นหรือลัทธิของตนเองเป็นใหญ่ ซึ่งแจ้งข้ออรรถข้อธรรมตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้วไม่แสดงนอกเหนือจากธรรมวินัย นอกเหนือจากหลักคำสอนแต่แสดงไปตามเหตุผลตรงตามหลักธรรมคำสอน (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 439)

จากแนวคิดดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า การดำรงพุทธศาสนานั้น หมายถึง การที่พระภิกษุสามเณรยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ซึ่งแจ้งเนื้อหาและหลักธรรมตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้วไม่แสดงนอกเหนือจากธรรมวินัย นอกเหนือจากหลักคำสอน รวมทั้งปกป้องซึ่งแจ้งมิให้ผู้อื่นเข้าใจหลักธรรมในทางที่ผิดอีกด้วย

3.3.4 การเผยแผ่ศาสนา

3.3.4.1 ความหมายของการเผยแผ่ศาสนา

ดำรง พลโกษณ์ (2544: 16) กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนานั้น คือ การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและปฏิบัติตามอันก่อให้เกิดความสุขสงบและสันติในการดำรงชีวิตและเป็นผลดีต่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 1179, 742) ได้ให้ความหมายของคำว่า เผยแผ่ว่า หมายถึง ขยายออกไปหรือทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548: 619) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่นั้น คือ การทำให้ขยายกว้างขวางออกไปในลักษณะติดแน่นซึมซาบกระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม

กองบาลีสนามหลวง (2548: 398) กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนานั้น คือ การนำหลักธรรมคำสอนไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การเผยแผ่ศาสนานั้นเป็นการนำหลักธรรมของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อบรมสั่งสอนประชาชนเพื่อความเจริญงอกงามแห่งประชาชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดถึงพระศาสนา

3.3.4.2 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตฺยานโน) (2540: 78-82) ได้กล่าวถึง วิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าไว้ 6 วิธี คือ อุปสันนกถา เป็นการนั่งสนทนากัน ในลักษณะจับเข้าคุยกัน ธรรมกถา เป็นคำสอนสั้นๆ ง่ายต่อการเข้าใจโอวาทเป็นโอวาทสั้นที่แสดงถึง อุดมการณ์ หลักการ วิธีการ อนุสาสนี เป็นคำสอนซ้ำๆ ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง ธรรมสากัจฉา เป็นการ สนทนาธรรมบางครั้งก็อยู่ในรูปของคำถามและธรรมเทศนาเป็นการเทศน์หรือแสดงเป็นลักษณะการ ชี้ออกเหตุผลในเรื่องนั้นๆ

ดำรง พลโกษณ์ (2544: 49) ได้สังเคราะห์วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไว้ 6 วิธี คือ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่างๆ และการจัดกิจกรรมต่างๆ

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีวิธีการเผยแผ่หลายลักษณะด้วยกัน แต่วิธีที่ใช้มากและเป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์คือ การแสดงธรรมเนื่องจากเป็นวิธีที่ง่าย สะดวก และ เข้าได้ถึงประชาชนซึ่งมี 5 ลักษณะคือ (ดำรง พลโกษณ์. 2544: 51; อ้างอิงจาก พิสิฐ เจริญสุข. 2539: 62-130)

1. การแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ซึ่งมี 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การเทศน์ธรรมาสน์เดียว คือ การเทศน์องค์เดียว สะดวกแก่การ เตรียมตัวเพราะผู้เทศน์สามารถจัดโครงเรื่อง กำหนดหัวข้อ กำหนดเรื่องให้เหมาะสมกับแต่ละงาน และกลุ่มผู้ฟัง
- 2) การเทศน์ 2 ธรรมมาสน์ คือ การเทศน์ในลักษณะปุจฉา และวิสัชนา การเทศน์ลักษณะนี้ต้องอาศัยปฏิภาณมาก ผู้เทศน์ต้องมี 2 รูป เพื่อเปลี่ยนกันถามและตอบ
- 3) การเทศน์ 3 ธรรมมาสน์โดยมากเป็นการเทศน์แจ้งแสดงธรรมใน พระไตรปิฎก การเทศน์แจ้งหรือการเทศน์สังคายนา เป็นการลอกแบบมาจากการทำสังคายนาครั้งที่ 1 เพื่อให้เข้าใจในพระไตรปิฎกได้อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การปาฐกถาธรรม

การปาฐกถาธรรม คือ การพูดธรรมให้ผู้อื่นฟังเป็นการพูดรูปเดียว โดยทั่วไปจะใช้วิธียืนพูดปาฐกถาธรรมสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ

- 1) ปาฐกถาด้านวิชาการ ผู้พูดจะกำหนดเนื้อหาในเชิงวิชาการ ตามหัวข้อที่ได้รับเชิญอาจมีเอกสารแจกประกอบด้วยก็ได้
- 2) ปาฐกถาด้านความรู้ทั่วไป ผู้พูดไม่จำเป็นต้องอ้างอิงหลักการ ทางวิชาการมากนักแต่เป็นการพูดแบบเป็นกันเองมากกว่าการปาฐกถาทางวิชาการ

3. การอภิปรายธรรม

การอภิปรายธรรม ได้แก่ การพูดชี้แจงแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมในบทใดบทหนึ่งหรือหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง การอภิปรายธรรมต้องทำกันเป็นคณะตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไป แต่ไม่ควรมากกว่า 10 รูป โดยรูปแบบของการอภิปรายอาจกล่าวได้เป็น 4 ลักษณะ คือ การเสนอนโยบายและวิธีการแก้ปัญหา การปรึกษาหารือของกลุ่มหรือคณะบุคคล การชี้แนะชักชวนให้โอกาสบุคคลอื่นได้คิดอย่างอิสระมีเหตุผลและการเสนอทัศนคติประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

4. การสนทนาธรรม

การสนทนาหากแปลตามความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 1119) หมายถึง การคุยกัน ปรึกษาหารือกัน พูดจาโต้ตอบกัน ดังนั้น การสนทนาธรรมจึงหมายถึง การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับหลักธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจแง่มุมต่างๆ แก่บุคคลที่อยู่ในกลุ่มสนทนาและผู้รับฟังการสนทนาในโอกาสนั้นๆ การสนทนาไม่ได้มีข้อจำกัดว่าต้องมีกี่รูปอาจมี 2 รูป 3 รูป หรือสนทนาทั้งกลุ่มก็ได้

5. การบรรยายธรรม

การบรรยายธรรม เป็นรูปแบบการสอนธรรมชนิดหนึ่งเป็นการบรรยายตามหัวข้อที่กำหนดให้รูปแบบการบรรยายธรรมส่วนมากไม่มีพิธีเหมือนการเทศน์การบรรยายธรรมอย่างไรขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ฟังต้องรู้จักเลือกเฟ้นให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันการบรรยายธรรมมีข้อควรระวังหลายประการ เช่น ต้องแสดงไปโดยลำดับไม่ตัดทอนหรือข้ามไปจนเสียความ ไม่แสดงธรรมในลักษณะยกตนข่มท่านหรือเสียดสีผู้อื่นให้ได้รับความเสียหายและต้องแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์สุขของผู้ฟังโดยไม่เห็นแก่ลาภ

การแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นได้รวมถึง การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม และการบรรยายธรรมเอาไว้ด้วย ซึ่งเป็นวิธีการสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนหรือเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมสู่ประชาชนในอีกลักษณะหนึ่ง

จากแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบนำเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ มีทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะต่างๆ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การอบรมศีลธรรม การสนทนาธรรม เป็นต้น เพื่อความสงบแก่สาธุชนและเพื่อความเจริญงอกงามแห่งพระพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การเผยแผ่ศาสนา หมายถึง การขยายหลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนไปสู่ผู้อื่นในลักษณะต่างๆ คือ การเทศน์ การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรมและการบรรยายธรรม

3.3.5 การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

3.3.5.1 ความหมายของการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548: 496) ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ หมายถึง การประพฤติตามธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนได้ฟังได้รับการสั่งสอนอบรมมา เป็นต้น คือ ปฏิบัติตามหลักศีล หลักสมาธิ หลักปัญญาโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อกำจัดกิเลสอย่างหยาบ อย่างกลางและอย่างละเอียดตามลำดับหรือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสดาหรือไม่กระทำความปั้งปวงทำความดีให้ถึงพร้อมและชำระจิตให้ปราศจากกิเลส คือ โลก โกรธ หลง

กองบาลีสนามหลวง (2548: 439) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ไว้ว่า เป็นการไม่ละเมิดในสิ่งที่ทรงห้าม (สิกขาบทบัญญัติ) เพื่อรักษาตนให้แคล้วคลาด ปลอดภัยจากสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายแล้วสั่งสมอบรมให้เกิดคุณภาพจิตที่ดี มีความมั่นคง มั่นใจ ผ่องใส แจ่มชัดในธัมมานุวัตรปฏิบัติอันเป็นไปเพื่อความขัดเกลากิเลสมีความเบาพร้อมในสิกขาและสาธิตอันเป็นวิถีแห่งการดำรงอยู่ในสมณวิสัย

จึงสรุปได้ว่าการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น หมายถึง การปฏิบัติตามหลักศีลสมาธิ ปัญญา คือ การละเว้นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงห้ามทำตามสิ่งที่พระองค์ทรงอนุญาต

3.3.5.2 ความสำคัญของการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถสื่อสารถึงกันทั่วทั้งโลกภายในระยะเวลาอันสั้นส่งผลให้ประชาชนและเยาวชนเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารศิลปวัฒนธรรมรูปแบบการดำรงชีวิตของเพื่อนร่วมโลกและถือเป็นตัวแบบในการดำรงชีวิตของตนโดยขาดการคิดวิเคราะห์ถึงความเป็นมาและเหตุผลที่แท้จริงอย่างถูกต้องซึ่งปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบันและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่สุด (กรมวิชาการ. 2539: 1) พระสงฆ์นั้นถือได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านต่าง ๆ ของประชาชน เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นพระสงฆ์จำต้องประพฤติปฏิบัติระมัดระวังตนให้เหมาะสมแก่สถานะคือความมั่งคั่งตามพระธรรมวินัย เพื่อจะได้เป็นที่เชื่อถือใจของประชาชนในการถวายความอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยปัจจัยสี่เพราะพระสงฆ์นั้นอยู่ในสายตาและความรู้สึกของประชาชนถ้าประพฤติตัววางตนไม่เหมาะสมก็จะถูกตรวจสอบด้วยอำนาจแห่งกำลังความศรัทธาและความอุปถัมภ์ค้ำชูจากประชาชน (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 436) ซึ่งกล่าวได้ว่า การที่พระศาสนาจะมีความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองได้นั้นส่วนสำคัญอยู่ที่พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามกรอบแห่งพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 408) ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องเป็นผู้มีความสุจริตกาย-ใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพื่อเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์นั้นมีผลต่อกำลังศรัทธาของประชาชนสามารถเป็นที่พึ่งทางใจเป็นผู้ชี้แนะแก่ประชาชนทั่วไปรวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนทั่วไปอีกด้วย

3.3.5.3 ลักษณะของการปฏิบัติปฏิบัติชอบ

การปฏิบัติปฏิบัติชอบของพระภิกษุสามเณรนั้นสามารถที่จะแยกออกเป็นชั้นต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น ชั้นพื้นฐานหรือด้านสังคม คือ ชั้นศีล ชั้นกลาง คือ ชั้นที่เกี่ยวกับการทำจิตให้สงบและขั้นสูงคือการปฏิบัติที่มุ่งสำหรับผู้ที่ต้องการจะเข้าสู่พระนิพพานซึ่งการปฏิบัติที่จะศึกษาในที่นี้เป็นการปฏิบัติขั้นพื้นฐานอันได้แก่ การกระทำกิจวัตรของพระสงฆ์ทั้ง 10 ประการ คือ (พระครูอรุณธรรมรังษี (สิริวณฺโณ). 2534: 177)

1. การลงพระอุโบสถ หมายถึง การลงฟังพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือนของพระสงฆ์ ตามพระวินัยที่กำหนดไว้ว่าพระสงฆ์ต้องลงทำสังฆกรรมสวดพระปาติโมกข์ทุกวันขึ้นและแรม 15 ค่ำหรือแรม 14 ค่ำในเดือนขาดและการลงอุโบสถในที่นี้ยังหมายถึงการลงฟังธรรมของพระภิกษุสามเณรตลอดถึงอุบาสก อุบาสิกา ทุกวันพระ 8 ค่ำและ 15 ค่ำ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 1390-1391)

2. การบิณฑบาต หมายถึง ข้อปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณรที่จะต้องออกไปรับบิณฑบาตเลี้ยงชีพซึ่งจะต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยสำรวมกิริยาอาการรับบิณฑบาตด้วยอาการสำรวมรวมถึงจัดสถานที่ฉันและเก็บทำความสะอาดหลังจากฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2538: 137)

3. การทำวัตร หมายถึง การไหว้พระสวดมนต์ของพระสงฆ์ตามปกติในตอนเช้าและตอนเย็นหรือตอนค่ำเรียกว่า ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นซึ่งเป็นธรรมเนียมมาแต่สมัยพุทธกาลซึ่งพระสงฆ์จะต้องเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 317)

4. การกวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์ หมายถึง การดูแลรักษาความสะอาดกุฎิที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดจนการทำความสะอาดบริเวณวัดและเจดีย์

5. การรักษาผ้าไตรจีวร หมายถึง การที่พระสงฆ์รักษาผ้า 3 ผืน คือ จีวร สังฆาฏิและสบงที่เรียกว่าไตรจีวรไม่ให้ห่างกายตลอดเวลาในช่วงกลางคืนก่อนอรุณขึ้น ยกเว้นเมื่อได้รับการผ่อนผันเป็นพิเศษเพราะได้อยู่จำพรรษาหรือได้รับกฐินแล้วตามพระธรรมวินัย ดังนั้นในเวลาที่ยังไม่ได้รับการผ่อนผันจึงมีธรรมเนียมปฏิบัติให้ภิกษุต้องครองผ้าไตรจีวรในตอนเช้ามีदनกว่าจะอรุณขึ้น ตลอดจนการรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรให้เรียบร้อยอีกด้วย

6. การอยู่ปริวาสกรรม หมายถึง การปฏิบัติกรรมเพื่อออกจากอาบัติสังฆาภิเสกของพระภิกษุโดยต้องประพฤติดูอยู่ในระเบียบที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดเท่าจำนวนที่ตนปกปิดอาบัติไว้แล้วประพฤติวัตรที่เรียกว่ามานัตต่อไปอีก 6 ราตรีจึงสามารถขอให้สงฆ์สวดระงับอาบัตินั้นได้แต่ในปัจจุบันนี้การอยู่ปริวาสกรรมยังมีความถึงการประพฤติปฏิบัติกรรมอย่างเคร่งครัดของพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 544)

7. การโกนผม ปลงหนวด ตัดเล็บ หมายถึง การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายของตนเองให้สะอาดเรียบร้อยไม่ปล่อยให้ผมและเล็บยาวสกปรกน่าเกลียด

8. การศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติพระอาจารย์ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและการดูแลปฏิบัติจากพระอาจารย์ด้วยความเคารพ

9. การปลงอาบัติ หมายถึง การที่พระภิกษุผู้ทำผิดพระวินัยแสดงความผิดของตนต่อภิกษุรูปอื่นซึ่งมิได้ทำความผิดร่วมกับตนเป็นการเปิดเผยความผิดของตนเองให้ผู้อื่นทราบและเปลื้องตนให้พ้นจากอาบัตินั้นๆ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าแสดงอาบัติและยังรวมถึงการต้อนศีล 10 ของสามเณรทุกวันพระด้วย (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 553)

10. การพิจารณาปัจจัย 4 หมายถึง การพิจารณาปัจจัย 4 ก่อนบริโภคใช้สอยพระสงฆ์ กล่าวคือ พระวินัยกำหนดไว้ว่าก่อนที่จะฉันภัตตาหารหรือใช้สอยปัจจัย 4 มีจีวร เป็นต้น จะต้องพิจารณาก่อนทุกครั้ง คือ พิจารณาว่าบริโภคใช้สอยก็เพื่อรักษาชีวิตเพื่อป้องกันหนาวร้อน เป็นต้น มิใช่บริโภคใช้สอยด้วยตัณหาโดยการพิจารณานั้นมีบทพิจารณาโดยเฉพาะและกำหนดให้พิจารณาในขณะที่รับขณะที่บริโภคใช้สอยและในขณะที่เลยจากนั้นไป (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 571)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น ได้แก่ การประพฤติปฏิบัติกิจวัตร 10 ประการของพระสงฆ์ คือ การลงอุโบสถ การบิณฑบาต การทำวัตร การกวาดวิหารลานเจดีย์ การรักษาผ้าไตรจีวร การอยู่ปริวาส การโกนผมปลงหนวดตัดเล็บ การศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติพระอาจารย์ การปลงอาบัติและการพิจารณาปัจจัยสี่อย่างครบสมบูรณ์

4. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านชีวสังคมของครู

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาวิจัยและเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิผลโรงเรียนโดยเรด ฮอฟกินส์ และฮอลลี (1988: 24-29) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลโรงเรียน พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านผู้บริหาร และปัจจัยด้านโรงเรียนเป็นตัวแปรสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลโรงเรียน ส่วนสรายุทธ์ เศรษฐขจร (2539: 20) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาโดยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ พบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านครูผู้สอน ปัจจัยด้านนักเรียนและปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในขณะที่บุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลโรงเรียนนั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูและปัจจัยด้านนักเรียน

จากแนวคิดของนักการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับประสิทธิผลโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านโรงเรียนและปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอนโดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยด้านครูที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาเพราะในการจัดการเรียนการสอนนั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ครูผู้สอน เพราะครูผู้สอนเป็นสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านจิตภาพ

ที่ส่งผลกระทบต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม (ทวีศิลป์ สารสนเทศ. 2543: 4) การจัดการศึกษาจะมีคุณภาพได้นั้นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพของครู หากครูมีคุณภาพดี การศึกษาของเยาวชนก็ย่อมดีด้วย ทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักสูตรดีอยู่แล้ว ควบคู่กับเทคนิคการสอนของครู (วิชัย ตันศิริ. 2542: 71) ครูจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนดำเนินไปเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการเรียนรู้และคุณภาพของนักเรียน (สายสุตา กิจประยูร. 2544: 38) ดังนั้น ครูจึงต้องมีความสามารถสูงเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม (ไพบูลย์ แจ่มพงษ์. 2541: 38) เพราะในการจัดการเรียนการสอนครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างการนำไปใช้และการประเมินการเรียนการสอน (ชมพันธ์ุ กุญชร ณ อยุธยา. 2543: 7) อีกทั้งครูจัดได้ว่าเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ (ธีรศักดิ์ อัครบวร. 2541: 9)

ดังนั้นในการจัดการศึกษาที่มุ่งสู่ประสิทธิผลเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนสังคมและพัฒนาประเทศเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามแบบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งมีปัจจัยเกี่ยวกับครูหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพโดย วลัยยา นิหมัด (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่า ครูที่มีอายุ และประสบการณ์การสอนแตกต่างกันมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนแตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับอุบล ภัทระ (2535: บทคัดย่อ) ที่พบว่า อายุของครูเป็นตัวพยากรณ์ที่สำคัญในการทำนายพฤติกรรมการสอนของครูขณะที่สราวุธ เศรษฐขจร (2539: 22) พบว่า ประสบการณ์การสอนของครูมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้ สุวดี แยมเกษร (2547: 52-53) ยังพบว่า อายุ และประสบการณ์การสอนของครูมีผลต่อพฤติกรรมการสอนของครูส่วนปริญา ณ วันจันทร์ (2536: บทคัดย่อ) พบว่า อายุของครูเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงานของครู ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่แตกต่างกันโดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยศึกษาปัจจัยด้านชีวสังคมของครูใน 2 ด้าน คือ

4.1 พรรษา

พรรษาในที่นี้ หมายถึง จำนวนการจำพรรษาของพระสงฆ์ซึ่งมีปีละหนึ่งครั้ง หากจำพรรษามาแล้ว 5 พรรษาก็เท่ากับ 5 ปีนั่นเอง เช่น พระน้อยบวชมาแล้ว 5 พรรษาแสดงว่าพระน้อยบวชมาแล้ว 5 ปี (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). 2548: 625) ซึ่งก็คืออายุของพระสงฆ์นั่นเอง และอายุของบุคคลนั้นสามารถนำมาใช้อธิบายและทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลได้ จึงมีนักวิชาการนำอายุมาใช้เป็นตัวแปรในการวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ของ

มนุษย์อยู่เสมอ ซึ่งพนาลัย อยู่สำราญ (2535: 87) พบว่า ครูที่อายุมากจะมีความตั้งใจที่จะทำการสอนด้วยวิธีเน้นนักเรียนเป็นสำคัญในขณะที่รุ่งทิพย์ สมารักษ์ (2536: 56) พบว่า ครูที่มีอายุมากมีความพึงพอใจในการทำงานสูงกว่าครูที่มีอายุน้อยและยังพบว่าครูที่มีอายุมากจะมีความรู้สึกต่องานตามสภาพความเป็นจริงสูงกว่าครูที่มีอายุน้อยส่วนเดชาณุภาพ จิวารักษ์ (2541: 67) ที่พบว่า ครูที่มีอายุมากมีการยอมรับการจัดระบบการเรียนการสอนและจัดระบบการเรียนการสอนได้ดีกว่าครูที่มีอายุน้อย ในขณะที่วาสนา รบกล้า (2541: 96) พบว่า ครูอายุมากมีความต้องการด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาสูงกว่าครูอายุน้อย ในขณะที่อุบล ภัตตะ (2535: บทคัดย่อ) พบว่า อายุราชการของครูเป็นตัวแปรที่สามารถทำนายกับพฤติกรรมการทำงาน

จากแนวคิดและผลการวิจัยดังกล่าวทำให้กล่าวได้ว่า อายุของครูมีผลต่อพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนซึ่งครูที่มีอายุมากน่าจะมีพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากกว่าครูที่มีอายุน้อย

4.2 ประสพการณ์การสอน

ประสพการณ์การสอนนั้น หมายถึง จำนวนปีที่ปฏิบัติหน้าที่ในการปฏิบัติการสอนของครู ซึ่งประสพการณ์นั้นเป็นสิ่งที่มิอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการรับรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพราะประสพการณ์จะช่วยสร้างความพร้อมให้แก่บุคคลในการรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ศักดิ์สิทธิ์ แร่ทอง. 2549: 44; อ้างอิงจาก เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2534: 54) เพราะประสพการณ์ในการสอนจะช่วยเพิ่มความสุขุม รอบคอบในการสอนของครู อีกทั้งครูที่มีประสพการณ์มากจะสามารถนำประสพการณ์มาช่วยดำเนินการสอนให้เกิดผลดีต่อสถานศึกษามากขึ้น (สุดี แยมเกษร. 2547: 63) บุคคลที่อยู่ในอาชีพนานกว่าย่อมมีความสามารถในการปฏิบัติต่อเรื่องนั้นๆ มากกว่าผู้ที่มิประสพการณ์น้อยกว่าเพราะประสพการณ์ในอดีตมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้เรียนรู้และเข้าใจว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดควรเลี้ยงหรือไม่ควรเลี้ยงสามารถพิจารณาและวิเคราะห์แก้ปัญหาที่เผชิญได้ดี (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2546: 10) ซึ่งสอดคล้องกับบุณิพงษ์ ปฏิเวชวัฒนางกูร (2547: 77) ที่กล่าวว่า ประสพการณ์ในการทำงานของครูมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของครูที่มีประสพการณ์ในการทำงานน้อยกว่า ส่วนทวีศิลป์ สารแสน (2543: 58) พบว่า ครูที่มีประสพการณ์ในการสอนจะมีความมั่นใจในการสอนมากกว่าครูที่ไม่มีประสพการณ์ในการสอน ขณะที่สุวรรณา ปิ่นแก้ว (2543: 74) พบว่า ครูที่มีประสพการณ์ในการสอนน้อยมีพฤติกรรมการสอนด้านกระบวนการเรียนการสอนน้อยกว่าครูที่มีประสพการณ์สอนมาก

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ประสพการณ์การสอนของครูมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน ครูที่มีประสพการณ์ในการสอนมากย่อมมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ และสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าครูที่มีประสพการณ์การสอนน้อย

5. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพราะครูผู้สอนเป็นผู้นำหลักการ แนวคิด ทฤษฎี แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ไปให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติให้เกิดความรู้อย่างแท้จริง (วุฒิพงษ์ ปฏิเวชวัฒนากร. 2547: 76) ซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับชีวสังคมของครู ด้านอายุ และประสบการณ์การสอนที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษานั้นมีนักการศึกษาได้ศึกษาไว้หลายท่านโดยปริญญ์ ณ วันจันทร์ (2536: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการทำงานของครูประถมศึกษาในจังหวัดเชียงราย พบว่า อายุราชการของครู ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานอยู่ในระดับมาก ส่วนสุวรรณา ปิ่นแก้ว (2543: 73) พบว่า ครูที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมการสอนด้านการเตรียมการ ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการวัด และประเมินผลอยู่ในระดับมาก ขณะที่สุวิข แยมเผื่อน (2545: 72) พบว่า ครูที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมการสอนด้านการเตรียมการแตกต่างกัน นอกจากนี้วัลยา นิหมัด (2548: บทคัดย่อ) พบว่าครูที่มีอายุต่างกัมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญแตกต่างกัน ส่วนยุวดี แยมเกษร (2547: 53) กล่าวว่า อายุของครูมีผลต่อพฤติกรรมการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษาโดยครูที่มีอายุมากน่าจะมีพฤติกรรมการสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษามากกว่าครูที่มีอายุน้อย

ขณะที่ประสบการณ์การสอนของครูก็มีความจำเป็นในการจัดการเรียนการสอนเพราะความรู้ความสามารถเดิมที่ได้รับหลังจากจบการศึกษาในระดับใดก็ตามอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะถูกนำมาใช้สอนหน่วยงานที่สังกัดจึงต้องแนะนำ ชี้แจง ฝึกอบรมให้ทดลองงาน เพื่อเพิ่มทักษะให้มีประสบการณ์ในการทำงานเกิดจากการเรียนรู้และการได้พัฒนาทักษะในการทำงานเพิ่มขึ้นประสบการณ์การสอนที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพรรณ ลิ้มโสภารธรรม (2548: 58) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์ในการสอนของครูเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของสมรรถภาพในการสอนของครูโดยครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากจะมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่าและจากผลการศึกษาของจินดา ทับจิ้น (2546: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษากลุ่มกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้านการเตรียมการสอน ด้านการรู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับอภิญา เหมระ (2544: 56) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญด้านการเตรียมการ ด้านการดำเนินการ ด้านการประเมินผลน้อยกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากขณะเดียวกัน สุวิข แยมเผื่อน (2545: 72) ยังพบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกันมีพฤติกรรมการสอนด้านการเตรียมการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากแนวคิดและผลงานวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า พรรษา และประสบการณ์การสอนของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาคือผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน โดยครูที่มีพรรษา และประสบการณ์การสอนมากน่าจะมีพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากกว่าครูที่มีพรรษา และประสบการณ์การสอนน้อย

6. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู

การจัดการศึกษาจะมีคุณภาพได้นั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคุณภาพของครู หากครูมีคุณภาพดีการจัดการศึกษาของเยาวชนก็ย่อมดีด้วยทั้งนี้ต้องมีข้อแม้ว่าหลักสูตรดีอยู่แล้วควบคู่กับเทคนิคการสอนของครู (วิชัย ตันศิริ. 2542: 71) ครูจึงต้องมีความสามารถสูงเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม (ไพบุลย์ แจ่มพงษ์. 2541: 38)

พระวุฒิกถกร พรหมพิมพ์ (วุฒิกถกรโณ) (2543: 44) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูที่เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ประการ คือ

1. มี รัชมัญญตา คือ เป็นผู้รู้ธรรมะคือหลักการ หลักความจริง เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะสอน รู้แจ้งแทงตลอดในทฤษฎีและปฏิบัติในศาสตร์และศิลป์ของตน
2. มี อุตถัญญตา คือ รู้จักเนื้อหาสาระ ความหมาย ความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ของการสอนที่แน่นอน ชัดเจน
3. มี อัตถัญญตา คือ รู้จักตนเอง รู้ว่าตัวเองคือใคร มีความพร้อมหรือไม่พร้อมอย่างไร การรู้จักตนเองเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อรู้จักตนเองแล้วจะนำไปสู่การยอมรับแล้วจะเปิดเผยตน สามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีจึงจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ แล้วจะเปิดเผยตนสามารถสื่อสารภายในตนได้อย่างดีจึงจะเป็นคนที่สามารถรับรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์และวิจารณ์ญาณที่สุ่มรอบคอบ มีเหตุผล ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
4. มี มัตถัญญตา คือ รู้จักประมาณ รู้จักพอดี
5. มี กาลัญญตา คือ รู้จักเวลา รู้จักกาลเทศะและสถานการณ์
6. ปริสัญญตา คือ รู้จักชุมชน รู้จักสังคม
7. ปุคคปโรปริญญตา คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 4) ได้กำหนดองค์ประกอบด้านครูที่สำคัญ 4 ประการที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักเรียน คือ 1) บุคลิกภาพของครู 2) เทคนิคการสอนของครู 3) ความรู้และประสบการณ์การสอนของครูและ 4) การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

สนามหลวงแผนกบาลี (2548: 173) ได้ระบุถึงครูไว้ว่า ครูควรประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้

1. ปิโย น่ารัก คือ ใจดี มีเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของศิษย์ เข้าอกเข้าใจ สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ชวนให้ศิษย์อยากเข้าใจปรึกษาได้ถาม

2. ครู หน้าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่นยึดมั่นถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติเหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจมั่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

3. ภาวนีโย หน้าเจริญใจ คือ ความรู้จริงทรงภูมิปัญญาแท้จริงและไม่หยุดนิ่งฝึกฝนพัฒนาปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่างสามารถทำให้ศิษย์เอ่ยอ้างและรำลึกถึงความซาบซึ้งมั่นใจและภาคภูมิใจ

4. วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ มีจิตวิทยาในการพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาได้

5. วจนฺทโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม แม้จุกจิกตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อง่าย ไม่เสียอารมณ์

6. คมภิรณฺจ กถิ กตฺตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากซับซ้อนลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฏฐาเน นโยชเย ไม่ชักนำในที่ที่ไม่เหมาะสม คือ ไม่ชักจูง ชี้นำไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

ในขณะที่นิพนธ์ วรรณเวช (2548: 65-68) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏ พบว่า ปัจจัยด้านครูผู้สอน ประกอบด้วย ความพึงพอใจของครู การสนับสนุนทางสังคมและความสามัคคีของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับบุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538: 54) ที่พบว่า ปัจจัยด้านครูเกี่ยวกับความพึงพอใจของครู ความสามัคคีของครูและการสนับสนุนทางสังคมของครูเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการการศึกษาของโรงเรียน

จากหลักการและแนวคิดดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลนั้นครูผู้สอนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้และคุณภาพของผู้เรียนจึงจำเป็นต้องได้ครูที่มีความรู้ความสามารถมีทักษะความชำนาญมีบุคลิกภาพดีน่าเชื่อถือมีความพึงพอใจในการทำงาน ตลอดจนมีเทคนิคการสอนที่ส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู หมายถึง ลักษณะและพฤติกรรมของครูที่ทำให้มีผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนที่แตกต่างกันโดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาใน 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงานและพฤติกรรมการสอน ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

6.1 บุคลิกภาพ

ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์สูงสุดตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร บุคลิกภาพของครูเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะประจำตัวครูทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การแต่งกาย การวางตัว การพูด ตลอดจน

ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้จะส่งผลต่อความพอใจในการเรียนของนักเรียน (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 25) ดังนั้น ในการจัดครูเข้าสอนจึงควรพิจารณาครูที่มีบุคลิกภาพดีน่าเชื่อถือ น่าเลื่อมใสและมีความเหมาะสมกับลักษณะวิชาที่จะสอนด้วย

6.1.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

คำว่าบุคลิกภาพนั้นได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ความซับซ้อนของบุคลิกภาพเพราะบุคลิกภาพของมนุษย์มีความแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล เช่น

ธิตยา จันทพลาบูรณ์ (2537: 9) ได้สรุปว่า บุคลิกภาพ ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลซึ่งประกอบขึ้นจากลักษณะต่างๆ ทั้งลักษณะอุปนิสัย พฤติกรรม ลักษณะทางอารมณ์ และ สังคมที่แสดงออกให้เห็นได้ เป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 29) ได้สรุปว่า บุคลิกภาพมิได้หมายถึงรูปร่าง ลักษณะ หน้าตา ทรวดทรง หรือการแต่งกายเท่านั้น แต่หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่คนเราแสดงพฤติกรรม ออกมาให้ปรากฏแก่สายตาผู้อื่นเป็นลักษณะส่วนรวมของพฤติกรรมของบุคคล อันเป็นลักษณะ เฉพาะตัวที่แสดงออกมาทางกิริยา ท่าทาง นิสัย รูปร่าง การแต่งกาย ตลอดจนลักษณะที่บ่งบอกถึง สภาพอารมณ์และจิตใจซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกันโดยจะถูกหล่อหลอมกำหนดและ ประสมประสานด้วยอิทธิพลจากพันธุกรรมการเรียนรู้ ความต้องการ การปรับตัวของบุคคล ที่มีต่อ สภาพแวดล้อมที่จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เป็นต้น ซึ่งจะมีการ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2544: 101-102) ได้กล่าวถึง ความหมายของบุคลิกภาพ ซึ่งมี ความหมายครอบคลุม 2 ประการ คือ

1. เป็นความสามารถที่แสดงถึงทักษะทางสังคมหรือความคล่องตัวเป็น ความสามารถในการตอบสนองกับบุคคลต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไปในความหมายนี้ บุคลิกภาพสามารถฝึกฝนได้
2. พิจารณาบุคลิกภาพในลักษณะเป็นสิ่งที่ติดตัวมาและแสดงออกหรือสร้าง ความรู้สึกประทับใจกับบุคคลอื่นที่ตนติดต่อด้วยซึ่งบุคคลที่ติดต่อด้วยนั้นจะมีความคิดเห็นต่อบุคคล นั้นในลักษณะต่างๆ เช่น บุคลิกภาพก้าวร้าว บุคลิกภาพยอมตามผู้อื่นหรือบุคลิกภาพน่ากลัว เป็นต้น ผู้สังเกตจะเลือกคุณสมบัติเป็นลักษณะเด่นของผู้ถูกสังเกตที่ก่อให้เกิดความประทับใจโดยภาพรวม แล้วสรุปว่า ดี หรือ เลว นั่นเอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าบุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ทั้งทางร่างกาย จิตใจและพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ที่แสดงออกมา

6.1.2 ขอบข่ายของบุคลิกภาพ

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 29) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของบุคลิกภาพไว้ 7 ประการ คือ

1. ลักษณะทางกาย คือ ร่างกาย ทรวดทรง ความสูง น้ำหนัก ความปกติของอวัยวะ สีส้ม ผิวพรรณ หน้าตา ท่วงท่า ท่าทาง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงให้ทราบ ประสิทธิภาพ

ของบุคคล ทางกาย ทราบถึงความแข็งแรง ทางจิตใจ ทราบถึงความผ่องแผ้วของจิตใจ การที่อวัยวะสัมผัสและทำงานได้รวดเร็วเป็นบุคลิกที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนเรา

2. คุณลักษณะทางจิตใจ คือ สติปัญญา ความจำ จินตนาการ ความถนัด เจตคติ ความสนใจ ความตั้งใจ การตัดสินใจ ความคิดด้วยเหตุผล ฯลฯ เหล่านี้เกี่ยวกับสมองทั้งสิ้น

3. อุปนิสัย คือ ลักษณะผลรวมของนิสัยหลายๆ อย่างของบุคคลที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมเป็นระยะยาวนานพอสมควรจนเป็นพฤติกรรมหรือความมีศีลธรรมจรรยาบรรณมาเวลายาวนานพอสมควรเป็นความประพฤติดีหรือความดีมีศีลธรรม จรรยาบรรณและคุณธรรม เช่น ความสุภาพอ่อนโยน ความซื่อสัตย์เชื่อถือได้ ความเคารพกฎหมายไม่เห็นแก่ตัว ฯลฯ เหล่านี้เป็นกิริยาอาการที่สอดคล้องกับปทัสถานของสังคม

4. อารมณ์ คือ ความรู้สึกแห่งจิตที่ก่อให้เกิดอาการกระทำต่างๆ เช่น ตื่นเต้น โกรธ กล้าหาญ หวาดกลัว ตกใจง่าย ร่าเริง หดหู่ หงุดหงิด กังวล ฯลฯ

5. กำลังใจ คือ ความสามารถที่จะควบคุมหรือบังคับกิริยาอาการต่างๆ ที่กระทำไปโดยเจตนา เช่น กระฉับกระเฉงว่องไวหรือเฉื่อยชา เชื่องช้า ความอดทน หรือความเบื่อหน่าย

6. การสมาคม คือ กิริยาท่าที อาการที่บุคคลแสดงต่อผู้อื่น ไม่แยแสเอาใจใส่กับผู้อื่น เสียสละ คอยแต่จะเอาเปรียบเขา ฯลฯ

7. ความรู้ ความสามารถ อำนาจฐานะ ความรู้สูง ความชำนาญ มีความสามารถเป็นพิเศษ ความมีอำนาจ อิทธิพล มียศฐาบรรดาศักดิ์ สถานภาพสูง มีฐานะทางการเงินดี เหล่านี้เป็นปัจจัยส่งเสริมบุคลิกภาพอย่างมาก

6.1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

ทฤษฎีบุคลิกภาพนี้มีความแตกต่างกันมากมายนักทฤษฎีแต่ละคนมีความเชื่อต่างกันไปเพราะแต่ละคนก็ให้ความสำคัญไปคนละอย่างดังที่ อบรม สนิทบาล (ทวิศิลป์ สารแสน. 2543: 32; อ้างอิงจาก อบรม สนิทบาล. 2520: 152-180) ได้กล่าวถึง กลุ่มนักทฤษฎีบุคลิกภาพ ทั้งที่มีความเชื่อคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันในทฤษฎีบุคลิกภาพไว้ดังนี้

1. กลุ่มนักทฤษฎีที่มีความเชื่อทางด้านพลังแรงขับ (Dynamic Theory) นักจิตวิทยา กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีรากฐานมาจากแรงขับภายในบุคคล บุคลิกภาพของบุคคลจะต่างกันเพราะแรงผลักดันภายในที่ต่างกันนั่นเองบางครั้งก็จะเกิดการขัดแย้งกันเองภายในตัวบุคคล (Conflict) ส่วนบุคคลใดจะใช้วิธีการแก้ความขัดแย้งอย่างไรจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพของเขา นักทฤษฎีที่มองบุคลิกภาพในแง่นี้ ได้แก่ ฟรอยด์ (Freud)

2. กลุ่มนักทฤษฎีที่เชื่อในการแยกประเภทของบุคลิกภาพ (Type Theory) กลุ่มนี้เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์อาจแยกออกเป็นหมู่หรือพวกนักจิตวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญ คือ จุง (Jung) เชลตัน (Sheldon) และเครชเมอร์ (Kretschmer)

3. กลุ่มนักทฤษฎีที่เชื่อว่าบุคลิกภาพกำเนิดมาจากสังคมสิ่งแวดล้อมของบุคคล (Social Determinants) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเห็นว่า ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากสิ่งแวดล้อม เช่น บ้าน โรงเรียน ชุมชน มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพโดยตรง นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แก่ ฟรอมม์ (Fromm) และรายส์แมน (Riesman)

4. กลุ่มนักทฤษฎีที่เชื่อว่าบุคลิกภาพเป็นส่วนรวมทั้งร่างกายและจิตใจ (Organismic Theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เห็นว่าการเข้าใจบุคลิกภาพจำต้องเข้าใจส่วนรวมไม่สามารถแยกส่วนได้ที่เขาเน้นมากก็คือ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพ (Potential) ที่จะพัฒนาไปได้อย่างดี ถ้าได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม นักทฤษฎีในกลุ่มนี้ได้แก่ โรเจอร์ส (Roger) และมาสโลว์ (Maslow)

5. กลุ่มนักทฤษฎีที่เชื่อในการแบ่งบุคลิกภาพตามลักษณะ (Trait Theory) กลุ่มนี้มองบุคลิกภาพในแง่ของลักษณะย่อยๆ หลายลักษณะรวมกัน นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีหลายคน เช่น ออลพอร์ท (Allport) กิลด์ฟอร์ด (Guilford) และแคทเทล (Cattell)

6.1.4 องค์ประกอบของบุคลิกภาพ

การพิจารณาองค์ประกอบของบุคลิกภาพนั้นมีประโยชน์เพื่อที่จะได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาบุคลิกภาพของตนโดยสามารถกำหนดเป็นองค์ประกอบได้ 2 ประการ คือ (ปรีชา คัมภีรปกรณ. 2538: 55-56)

1. องค์ประกอบในแง่ของจิตวิทยา

การมององค์ประกอบของบุคลิกภาพหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดบุคลิกภาพในแง่จิตวิทยานั้นมีการมองหลายด้าน คือ

1) บุคลิกภาพจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างสำคัญและใกล้ชิดกับความรอบรู้ อารมณ์ และการกระทำแต่ละอย่างซึ่งจะเป็นรากฐานของการรวมตัวเป็นองค์ประกอบและเป็นรากฐานของความเจริญเติบโต

2) พัฒนาการของจิตใจหรือบุคลิกภาพนั้นมีกระบวนการที่เป็นลำดับขั้นตอน และเป็นผลรวมของปฏิกริยาระหว่างปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ พันธุกรรม การเจริญทางร่างกาย การอบรมเลี้ยงดู การเรียนรู้ สภาพสังคม วัฒนธรรมประเพณี คุณธรรมและประสบการณ์ชีวิต (ปรีชา คัมภีรปกรณ. 2538: 55; อ้างอิงจาก ศรีธรรม ธนะภูมิ. 2535: 14)

3) องค์ประกอบของบุคลิกภาพมี 2 ส่วน คือ มโนภาพแห่งตนและลักษณะนิสัย มโนภาพแห่งตนมี 2 ส่วน คือ ตัวตนภายนอก ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา เป็นบุคลิกภาพ ลักษณะที่มองเห็นจากภายนอกในส่วนที่สอง คือ ตัวตนภายในเป็นส่วนที่เรียกว่าจิต ได้แก่ ความรู้สึก ความคิด และการรู้แล้วหรือการรับรู้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกบ่อยๆ ส่วนนี้มีตัวกำหนดมาจากมโนภาพแห่งตนโดยที่คนเราจะมีมโนภาพแห่งตนเป็นอย่างไรนั้นไม่มีใครทราบได้จนกว่าบุคคลนั้นจะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัย

2. องค์ประกอบในแง่ทั่วไป

การพิจารณาองค์ประกอบของบุคลิกภาพทั่วไปนั้นเป็นการมองในด้านการสังเกตความรู้สึกของคนที่ได้สัมผัสกับคนที่ต้องการจะวิเคราะห์ ดังนั้นในแง่นี้จะเป็นการมององค์ประกอบของบุคลิกภาพที่สามารถสังเกตได้รู้สึกได้ ได้แก่

1) การแต่งกาย เป็นการมองเห็นได้ง่าย ผู้สังเกตจะมองได้ว่าคนที่ถูกสังเกตแต่งกายเหมาะสมกับตัว กาลเทศะหรือไม่เรียบร้อยสะอาดหรือไม่

2) พฤติกรรมที่แสดงออก เช่น การพูด มารยาทในการรับประทานอาหาร ทำเดิน เป็นต้น

3) ความสะอาดของร่างกาย ผอม หนวด ใบหน้า เล็บ เป็นต้น

4) อารมณ์ คงที่หรือเปลี่ยนแปลงได้ง่าย อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน เป็นต้น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า องค์ประกอบของบุคลิกภาพนั้นเป็นการมองบุคลิกภาพใน 2 ด้าน คือ ภายใน ได้แก่ จิตใจ เช่น ความรู้สึก ความคิด เป็นต้น และภายนอก ได้แก่ รูปร่างหน้าตา และพฤติกรรมที่แสดงออก

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพสามารถสรุปได้ว่า บุคลิกภาพหมายถึง ลักษณะเฉพาะของครูด้านร่างกาย จิตใจและพฤติกรรม เช่น วางตัวเหมาะสม พูดจา สุภาพ มีความประพฤติปฏิบัติชอบเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้น

6.2 ความพึงพอใจในงาน

ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรบ่งชี้ตัวแปรหนึ่งของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการทำงานและความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การ ถ้าบุคคลในองค์การมีความพึงพอใจสูงคุณภาพของงานก็จะสูงในทางตรงกันข้ามหากบุคคลในองค์การไม่มีความพอใจในการทำงานคุณภาพของงานก็จะต่ำ (Hoy; & Miskel. 1991: 339) การบริหารการศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น ต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้งานนั้นบรรลุเป้าหมายได้ ยิ่งบุคลากรเหล่านี้มีความสุขและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแล้วความสำเร็จของงานยิ่งมากโอกาสประสบผลสำเร็จสูงยิ่งขึ้น

6.2.1 ความหมาย

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในงานไว้อย่างคล้ายกัน ดังนี้ ฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 2001: 303) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่ดีต่องานซึ่งมักเกี่ยวข้องกับคุณค่าและความต้องการของแต่ละคนเกี่ยวกับงานที่กล่าวข้างต้น ทำให้เข้าใจว่าความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร หมายถึง การที่บุคลากรมีความรู้สึกหรือทัศนคติที่พอใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากการได้รับการตอบสนองจากองค์การตอบสนองตนในการปฏิบัติงาน อันจะช่วยทำให้การปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 64) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นคุณลักษณะทางจิตหรือทางอารมณ์ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีในเชิงบวกอันเนื่องมาจากสิ่งเร้าและแรงจูงใจต่อกิจกรรมที่ทำซึ่งปรากฏออกมาทางพฤติกรรมและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ ของบุคคล

ปิยะพร สร้อยทอง (2544: 35) ได้สรุปไว้ว่า ความพึงพอใจในงานเป็นการแสดงออก หรือความรู้สึกที่ดีต่องานที่เขากระทำอยู่ซึ่งความรู้สึกนี้เกิดจากการที่บุคคลที่ได้รับการตอบสนองทั้ง ด้านร่างกายและจิตใจ จนเกิดทัศนคติชอบต่องานที่เขาปฏิบัติ

ศรีเรือน ลิขิตเดชาโรจน์ (2545: 14) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีที่บุคลากรมีต่องานที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะ ปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร

ภัทรพร บำรุงราชหิรัญย์ (2549: 10) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงาน หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่องานโดยที่เมื่อบุคคลนั้นรู้สึกหรือมีทัศนคติที่ดีต่องานก็จะทำงาน ด้วยความเต็มใจมีความสุขและทุ่มเทให้กับงานทำให้บรรลุเป้าหมายตามที่องค์กรตั้งไว้

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการทำงาน หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีต่อการทำงานของบุคลากรอันส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ทุ่มเทมีความสุขทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร

6.2.2 ความสำคัญของความพึงพอใจในงาน

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการบริหารงานบุคคล เนื่องจากเมื่อบุคลากรมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานแล้วย่อมนำไปสู่การมีขวัญและกำลังใจในการทำงานมากขึ้นทำให้ทำงานด้วยความกระตือรือร้นเต็มไปด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจให้ได้ผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานอันเป็นผลมาจากการ ทำงานอย่างเต็มศักยภาพของบุคลากร นอกจากนี้ ความพึงพอใจในงานนั้นมีความสำคัญต่อองค์กร เนื่องจากทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเพราะบุคลากรที่มีความพึงพอใจ ในงานจะมีความตั้งใจและมีความรับผิดชอบในการทำงานมากกว่าบุคลากรที่ไม่มีความพึงพอใจในงาน ช่วยลดการขาดงาน ลางาน ลดการมาทำงานสาย ความพึงพอใจในงานช่วยเสริมสร้างกำลังใจ ในการปฏิบัติงานเสริมสร้างความสามัคคีสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานช่วยเสริมสร้างให้ เกิดความจงรักภักดีต่อองค์กรทำให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นต่อองค์กรก่อให้เกิดประสิทธิภาพใน การปฏิบัติงานการทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่นช่วยป้องกันความห่างเหินจากงาน นำไปสู่การ ทำงานที่ดีขึ้นส่งผลไปยังผลผลิตและกำไรขององค์กรในที่สุด (บัวบาน ยะนา. 2541: 13-14)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ต่อความมีประสิทธิภาพขององค์กรเพราะหากบุคลากรมีความพึงพอใจในด้านต่างๆ ขององค์กรไม่ว่า จะเป็นบุคลากรด้วยกัน สวัสดิการหรือลักษณะงาน ลักษณะองค์กรแล้วจะทำให้บุคลากรทำงาน ด้วยความกระตือรือร้นมุ่งมั่นตั้งใจและมีความสุขในการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

6.2.3 ทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับความพึงพอใจในงาน

ในการปฏิบัติงานนั้นความพึงพอใจของบุคลากรจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการจูงใจ ซึ่งแรงจูงใจของบุคคลนั้นมาจากความต้องการของบุคคลการจูงใจเป็นเทคนิคในการบริหารงาน บุคคลที่จะทำให้เกิดการใช้ความรู้ความสามารถของบุคคลให้เกิดประโยชน์ทำให้งานมีประสิทธิภาพ

มากยิ่งขึ้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องทราบความต้องการของครูเพื่อประสานความต้องการของครูและความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาให้ผสมผสานกันเพื่อที่จะจูงใจครูให้มีพฤติกรรมทางด้านการเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพตามทฤษฎีขั้นพื้นฐานดังนี้

มาสโลว์ ได้ศึกษาแรงจูงใจโดยมีความเชื่อเป็นหลักการเบื้องต้น 3 ประการดังนี้

คือ (เบญจมาภรณ์ มะวิญชร. 2545: 16)

1. มนุษย์มีความต้องการและความต้องการนี้จะอยู่ในตัวมนุษย์ตลอดไปไม่สิ้นสุด เมื่อมนุษย์สนใจในความต้องการอย่างหนึ่งแล้วก็ยังมีความต้องการต่อไปในลำดับที่สูงขึ้น

2. อิทธิพลใดๆ จะมีผลต่อเมื่อมนุษย์กำลังอยู่ในความต้องการลำดับนั้นๆ เท่านั้น หากความต้องการในลำดับนั้นได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้วความต้องการนั้นจะหมดความหมายไปโดยปริยาย

3. ความต้องการของมนุษย์จะมีลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงเมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้วความต้องการในลำดับสูงขึ้นไปก็จะตามมา

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการนี้ นับเป็นทฤษฎีดั้งเดิมเกี่ยวกับการจูงใจ ที่มาสโลว์ ได้เสนอสาระสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การเน้นย้ำในเรื่องของความต้องการของมนุษย์ มนุษย์ทุกคนนั้นมีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุดตั้งแต่ความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายภาพและชีวภาพจนถึงระดับสูงที่สุดคือความต้องการที่จะประสบความสำเร็จหรือความต้องการประจักษ์ตน ดังนี้ (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. 2542: 91)

ขั้นที่ 1 ความต้องการพื้นฐานทางกายภาพและชีวภาพเป็นความต้องการในระดับขั้นต่ำเป็นความต้องการซึ่งจำเป็นเพื่อเป็นการอยู่รอดอันเป็นเรื่องทางกายภาพและชีวภาพ คือ ความต้องการในการพักผ่อน อากาศ อุณหภูมิที่พอเหมาะ การขับถ่าย การเคลื่อนไหว เรื่องเพศรวมถึงความต้องการในปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ขั้นที่ 2 ความต้องการในความปลอดภัยและความมั่นคงแรงจูงใจของมนุษย์นั้นมิได้มีปรากฏให้เห็นเด่นชัดทุกอย่างตลอดไป แรงจูงใจบางอย่างอาจเห็นและเข้าใจง่าย เช่น แรงจูงใจอันเกิดจากความต้องการทางกายภาพและชีวภาพแต่มีความต้องการอีกหลายอย่างที่ยังซ่อนอยู่ภายใต้จิตใต้สำนึกและมักจะชี้ให้เห็นชัดได้ยากความต้องการที่จะมีความปลอดภัยและความมั่นคงนี้เป็นความต้องการที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญและเป็นที่ทราบกันดีในหมู่มนุษย์ทั้งหลายคนเราปรารถนาที่จะอยู่ห่างจากสิ่งที่เป็นภัยอันตรายทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นอุบัติเหตุโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ รวมตลอดถึงความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

ขั้นที่ 3 ความต้องการในทางสังคม ความรักใคร่และความเป็นเจ้าของ เมื่อความต้องการในขั้นที่ต่ำกว่าคือความต้องการพื้นฐานทางกายภาพและชีวภาพความต้องการในความปลอดภัยและความมั่นคงได้รับการตอบสนองพอสมควรแล้วความต้องการทางสังคม ความต้องการในความรักใคร่และความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเริ่มมีบทบาทเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังนั้น มนุษย์ส่วนใหญ่จึงชอบการกระทำโต้ตอบและอยู่ร่วมกับคนอื่นในสถานการณ์ที่เขา

รู้สึกว่ามีส่วนร่วมและเป็นที่ยอมรับแต่โดยทั่วไปจะมีความต้องการนี้ในระดับที่ต่างกันในแต่ละบุคคล และแต่ละสถานการณ์ที่ต่างกัน

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะได้รับความยกย่องและเป็นที่ยอมรับ หมายถึง ความต้องการของบุคคลที่จะมีคุณค่าในสายตาของคนอื่น ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสามารถที่แท้จริง ความสำเร็จ และความเคารพที่ได้รับจากคนอื่น ความต้องการเหล่านี้อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ 1) ความปรารถนาที่จะมีความแข็งแกร่งมีความเพียงพอ มีความมั่นใจเพื่อเผชิญโลกและมีความเป็นอิสระและเสรีภาพ 2) ความปรารถนาที่จะมีชื่อเสียงและเกียรติภูมิการได้รับการยอมรับ ความสนใจ ความสำคัญหรือการเห็นคุณค่า

ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสูงสุดหรือความต้องการประจักษ์ตน เป็นความต้องการขั้นสูงสุด เป็นความต้องการพิเศษกว่าที่คนธรรมดาจะเป็น ส่วนมากจะนึกอยากเป็น นึกอยากจะได้แต่ไม่สามารถทำได้หากบุคคลใดสามารถบรรลุถึงความต้องการในขั้นนี้ได้จะได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลที่พิเศษเหนือบุคคลอื่น

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ทำให้เราทราบถึงความต้องการขั้นต่างๆ ของมนุษย์ ซึ่งทำให้เราเข้าใจเหตุผลในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลและช่วยให้มองเห็นแนวทางที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความรู้สึก ความเข้าใจและพฤติกรรมของบุคคลได้ในที่สุด

6.2.4 ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานได้มีผู้ให้ทัศนะไว้หลากหลาย ได้แก่ กิลเมอร์ (ขนิษฐา กุลกฤษฎา. 2539: 14-15; อ้างอิงจาก Gilmer. 1967: 280-284) ได้จำแนกองค์ประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน 10 ประการดังนี้

1. ความมั่นคงปลอดภัย ได้แก่ ความมั่นคงในการทำงานการได้ทำงานตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถและได้รับความเป็นธรรม
 2. โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน เช่น การมีโอกาสนเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น การมีโอกาสดำเนินการรับสั่งตอบแทนจากความสามารถในงานที่ทำ เป็นต้น
 3. องค์การและการจัดการสถานที่ทำงานโดยทั่วไปลักษณะการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
 4. ค่าจ้าง มีความรู้สึกพอใจในค่าจ้างที่ได้รับจากองค์กรนั้นๆ ตอบแทนในงานที่ทำนั้นๆ
 5. ลักษณะงานที่ทำ ผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจในงานที่ทำหากได้ทำงานตรงความต้องการและความถนัด
 6. การนิเทศงาน หมายถึง การดูแลให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการทำงาน
 7. ลักษณะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันและการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น
 8. การคมนาคมและการสื่อสารมีส่วนช่วยก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงาน
- มากน้อยต่างกันได้

9. สภาพการทำงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น แสง เสียง การถ่ายเทอากาศ ตลอดจนการจัดเวลาทำงาน ชั่วโมงการทำงานมีส่วนช่วยให้เกิดความพึงพอใจมากน้อยต่างกันได้

10. สิ่งตอบแทน เช่น เงินบำเหน็จตอบแทนเมื่อออกจากงาน การรักษาพยาบาล ที่อยู่อาศัยก็มีส่วนให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานได้

ฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 2001: 304-305) ได้กำหนดรูปแบบของความพึงพอใจในการทำงานตามสถานการณ์เป็นแบบที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการทำงาน มี 3 องค์ประกอบ คือ

1. ลักษณะการทำงานในองค์การ เช่น การมอบอำนาจ การกระจายอำนาจ
2. ลักษณะของงาน เช่น ความเป็นอิสระ ค่าตอบแทน ผลประโยชน์
3. ลักษณะของบุคคล เช่น อายุ เพศ การศึกษา แรงจูงใจ ขวัญกำลังใจ ทักษะ

บาร์นาร์ด (สมจินตนา ภูระหงษ์. 2539: 20-21; อ้างอิงจาก Barnard. 1972: 142-149) ได้กล่าวถึงสิ่งจูงใจซึ่งหน่วยงานหรือผู้บังคับบัญชาใช้เป็นเครื่องกระตุ้นบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานไว้ 3 ประการดังนี้

1. สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ ได้แก่ เงินและสิ่งของที่ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานเป็นการตอบแทนเป็นการชดเชยหรือเป็นรางวัลที่เขาได้ปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานมาแล้วเป็นอย่างดี
2. งานนั้นต้องสามารถวางแผนและวัดความสำเร็จได้โดยใช้ระบบการทำงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อให้ได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงานจะต้องมีลักษณะดังนี้ คือ 1) คนทำงานมีส่วนในการตั้งเป้าหมาย 2) มีผลงานกลับมาให้ผู้ทำทราบโดยตรง 3) งานนั้นเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและ 4) งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

ลอค (ปิยะพร สร้อยทอง. 2544: 38; อ้างอิงจาก Locke. 1976: 1302) ได้จำแนกองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ ได้แก่

1. ลักษณะงาน ได้แก่ งานที่มีความน่าสนใจมีระดับความยากง่ายเหมาะสมสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จได้
2. รายได้ ได้แก่ ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน ความเป็นธรรมในการจัดสรรรายได้
3. ความก้าวหน้า ได้แก่ โอกาสที่จะเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น โดยมีการพิจารณาความดีความชอบที่เป็นธรรม
4. การให้การยอมรับนับถือ ได้แก่ การได้รับคำยกย่องชมเชยในผลงานที่ดี การได้รับการไว้วางใจให้ทำงานที่สำคัญ
5. ผลประโยชน์ ได้แก่ การได้รับสวัสดิการ สิ่งตอบแทนในระหว่างปฏิบัติงานและเมื่อพ้นจากงาน

6. สภาพการทำงาน ได้แก่ ความสะอาดสบายของอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมในการทำงานรวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ชั่วโมงการทำงาน

7. การบังคับบัญชา ได้แก่ การสร้างสัมพันธภาพและการบริหารของบังคับบัญชา การให้คุณให้โทษ การสอนและการปฏิบัติงาน

8. เพื่อนร่วมงาน ได้แก่ ความรู้ความสามารถของเพื่อนร่วมงาน หน่วยงานความมีน้ำใจไมตรีอันดีต่อกัน

9. องค์การและการบริหารงาน ได้แก่ ปริมาณบุคคล ทีมบริหาร การให้ความสนใจแก่บุคลากรในหน่วยงานนโยบายในการบริหารงาน

จากแนวคิดดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานนั้น แยกเป็น 2 อย่าง คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ค่าจ้าง เงินเดือน ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน สภาพของงาน ตลอดจนองค์การและปัจจัยภายใน ได้แก่ ความรัก ความซื่อสัตย์ ความเป็นมิตร เป็นต้น

6.2.5 หลักในการสร้างความพึงพอใจในการทำงาน

ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จเพราะหากบุคลากรมีความพึงพอใจในการทำงานแล้วย่อมเต็มไปด้วยความตั้งใจทำงาน การให้ความร่วมมือกับหน่วยงาน บรรยากาศในองค์การสดชื่นความสามัคคีของบุคลากร ดังนั้น การสร้างความพึงพอใจในการทำงานเป็นสิ่งที่ผู้บริหารพึงกระทำเพื่อประโยชน์ของหน่วยงาน ซึ่งกิติมา ปรีดีดิลล (กนกธาดา ผงสูงเนิน. 2549: 39; อ้างอิงจาก กิติมา ปรีดีดิลล 2529: 332) ได้สรุปบทบาทของผู้บริหารในการสร้างความพึงพอใจในการทำงานให้เกิดขึ้นดังนี้ 1) ต้องรู้และเข้าใจความสามารถของบุคลากรทุกคนในหน่วยงานเพื่อจัดงานได้ถูกต้องและเหมาะสม 2) สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อผู้ร่วมงาน 3) มอบหมายงานต้องชัดเจน 4) มีเทคนิคการควบคุมงาน 5) ให้ทุกคนทราบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน 6) จัดงานที่ท้าทาย ริเริ่มงานใหม่ๆ ให้ทำเสมอ 7) กำหนดเวลาพักผ่อนให้แน่นอน 8) ส่งเสริมสภาพการทำงานที่ดี 9) บริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม 10) ให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี 11) ให้ความมั่นคงในชีวิตความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 12) ยกย่องชมเชยแก่ผู้ปฏิบัติงานดีเด่น 13) ให้ทุกคนรู้จักตนว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของคณะ และ 14) จัดสวัสดิการต่างๆ ภายในองค์การ

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีทักษะในด้านต่างๆ ในการบริหารองค์การและบุคลากร เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคลากรเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงสามารถสรุปได้ว่าความพึงพอใจในงาน หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ดีต่อการทำงานของบุคลากรซึ่งเกิดจากการมีเพื่อนร่วมงานที่ดี การได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม ความเชื่อมั่นต่อองค์การและผู้บริหาร ความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร อันส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ทুমเท มีความสุข ทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายของโรงเรียน

6.3 พฤติกรรมการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนนั้นสิ่งสำคัญนอกจากบุคลิกภาพของครูและความพึงพอใจในการทำงานของครูแล้วพฤติกรรมการสอนของครูก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่จะให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตรครูจึงต้องมีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียนและสถานการณ์ซึ่งจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ดียิ่งขึ้น

6.3.1 ความหมายของพฤติกรรมการสอน

ความหมายของพฤติกรรมการสอนนั้นได้มีนักวิชาการนิยามไว้ดังนี้

กรรณิการ์ ภิญญาคง (2535: 3) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมการสอน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นที่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนในระหว่างที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน

อภิชาติ เจตจำนงนุช (2544: 56) กล่าวถึง ความหมายของพฤติกรรมการสอนไว้ว่า หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของครูในขณะที่ทำการสอนอันเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการใช้สื่อการเรียนการสอน การสร้างสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติและการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านความรู้ เจตคติและทักษะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในกลุ่มวิชาต่างๆ

กฤติยา เดชวิสุทธิ (2546: 41) กล่าวว่า พฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปฏิบัติจริงในสภาพปัจจุบันที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

ศักดิ์สิทธิ์ แร่ทอง (2549: 29) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรมการสอน เป็นการกระทำหรือการจัดดำเนินการของครูในการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์และสติปัญญาสอดคล้องตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

จึงสรุปได้ว่าพฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของครูในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญาตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

6.3.2 องค์ประกอบของพฤติกรรมการสอน

การสอนจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการสอนและมีส่วนส่งเสริมให้การสอนมีประสิทธิภาพจัดเป็นองค์ประกอบของการสอนทั้งสิ้น ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

ทองคูณ หงษ์พันธุ์ (2542: 9) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการสอนโดยกล่าวไว้ 20 ประการ คือ 1) ศึกษาหลักสูตรให้กระจ่าง 2) วางแผนการสอนอย่างดี 3) มีกิจกรรม/ทำอุปกรณ์ 4) สอนจากง่ายไปหายาก 5) วิธีสอนหลายหลากมากขึ้น 6) สอนให้คิดมากกว่าจำ 7) สอนให้ทำมากกว่าท่อง 8) แล่วคล่องเรื่องการสื่อสาร 9) ต้องชำนาญการจูงใจ 10) อย่าลืมนำจิตวิทยา 11) ต้องพัฒนาอารมณ์ขั้น 12) ต้องผูกพันห่วงหาศิษย์ 13) ฝึตามติดพฤติกรรม 14) อย่าทำตัวเป็นทรราช 15) สร้างบรรยากาศไม่น่ากลัว 16) ประพฤติตัวตามที่สอน 17) อย่าตัดรอนกำลังใจ 18) ใช้เทคนิคการประเมิน 19) ผู้เรียนเพลินมีความสุข และ 20) ครูสนุกกับนักเรียน

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 41-46) ได้กำหนดองค์ประกอบของการสอนไว้ 7 ด้าน โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหาและภารกิจ การวิเคราะห์เนื้อหาและภารกิจนี้ ควรเริ่มต้นด้วยการศึกษาหลักสูตรในหลักสูตรจะกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์และหัวข้อเรื่อง พร้อมทั้งคำอธิบายรายวิชาให้ผู้ออกแบบควรนำจุดประสงค์และหัวข้อเรื่องที่หลักสูตรให้มากำหนดเป็นจุดประสงค์ปลายทางและแตกเป็นจุดประสงค์นำทางจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเป็นการจัดลำดับโครงสร้างและรายละเอียดของเนื้อหาอาจได้จากคำอธิบายรายวิชา ค้นคว้าจากหนังสือ อ้างอิงอื่นประกอบหรือใช้หัวข้อปัญหาในชีวิตจริงตามความต้องการของชุมชนในเรื่องนี้ กาเย (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 41; อ้างอิงจาก Gagne. 1985) ได้เสนอวิธีจัดโครงสร้างและลำดับเนื้อหาวิชา สรุปได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) ความรู้ด้านข้อเท็จจริงเน้นเรื่องการจำ
- 2) ทักษะด้านสติปัญญา มี 2 ระดับ คือ มโนทัศน์และหลักการหรือกฎ
- 3) ยุทธศาสตร์การคิด

เมื่อวิเคราะห์เนื้อหาแล้วจึงดำเนินการอธิบายภารกิจ (Task Description) เป็นการระบุนรายละเอียดและจัดลำดับในการกระทำการกิจอย่างมีระเบียบแบบแผน (Davis; et al. 1974: 133) การอธิบายภารกิจและจุดประสงค์มีความสัมพันธ์ต่อกัน กล่าวคือ เมื่อเขียนจุดประสงค์นำทางขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดภารกิจย่อยๆ และเมื่ออธิบายภารกิจก็จะเกิดจุดประสงค์ใหม่ขึ้นมาอีก

เมื่ออธิบายภารกิจแล้วก็จะวิเคราะห์ภารกิจเกี่ยวข้องกับคำถามว่า จะสอนอย่างไร (How) สอนแก่ใคร (To Who) สอนเมื่อไร (When) และสอนที่ไหน (Where) เมื่อเขียนจุดประสงค์หรืออธิบายภารกิจแล้วจึงควรวิเคราะห์ภารกิจเพื่อตอบคำถามต่อไปนี้

- 1) การเรียนรู้ชนิดหรือแบบใดที่เกี่ยวข้องในจุดประสงค์หรือภารกิจ
- 2) ทักษะที่ผู้เรียนมีอยู่แล้วก่อนเริ่มเรียนมีอะไรบ้าง
- 3) การปฏิบัติการกิจอยู่ภายใต้เงื่อนไขอะไร
- 4) ผู้เรียนมีคุณลักษณะอะไร อายุเท่าไร เพศใด

ครู จำเป็นต้องรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่ตนเองจะสอนก่อนว่าเป็นอย่างไร ครั้นถึงขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอนก็ต้องคำนึงว่าต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดจะคัดเลือกเนื้อหาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรจำเป็นจะต้องระลึกว่าจะจัดอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความสามารถและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนและในขั้นสุดท้ายคือ ผลการเรียนรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะและมีคุณลักษณะ ตลอดจนเจตคติตามจุดประสงค์ของการสอนที่วางไว้หรือไม่เพียงใด

2. การจัดทำกำหนดการสอน เมื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหาและภารกิจแล้ว ควรจัดทำโครงสร้างของวิชาที่จะสอนทั้งวิชาซึ่งนิยมเรียกว่า “กำหนดการสอน” มีส่วนประกอบดังนี้ คือ (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 42; อ้างอิงจาก สงบ ลักษณะ. 2534: 4)

- 1) หัวเรื่องย่อยๆ นำมาจากการวิเคราะห์เนื้อหาได้จากการอธิบายรายวิชา
ค้นจากหนังสืออ้างอิงหรือปัญหาในชีวิตจริงตามความต้องการของชุมชน
- 2) จำนวนคาบที่ใช้ในการสอนแต่ละหัวข้อเรื่องย่อยอาศัยการคำนวณ
จากคาบที่มีจริงตลอดภาคเรียนตามข้อกำหนดของหลักสูตรและพิจารณาน้ำหนักของปริมาณเรื่องราว
- 3) สารสำคัญที่เน้นถึงความคิดรวบยอดหรือหลักการหรือทักษะที่ต้องการ
จะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเรียนแต่ละหัวข้อเรื่องนั้น
- 4) จุดประสงค์การเรียนรู้ในลักษณะจุดประสงค์นำทางประกอบหัวข้อย่อยๆ
แต่ละหัวข้อ

3. การจัดทำแผนการสอน สร้างแผนการสอนโดยหยิบยก หัวข้อเรื่อง จำนวน
คาบและจุดประสงค์นำทางแต่ละหัวข้อเรื่องมาทำเป็นแผนการสอน แผนการสอนที่ดีจะต้องมีรายละเอียด
ชัดเจนในกิจกรรมของครูและของนักเรียนว่าทำอะไร อภิปรายประเด็นใด ตั้งคำถามว่าอย่างไร
ซึ่งแผนการสอนที่ดีชัดเจนใช้แทนบันทึกการสอนได้แผนการสอนควรประกอบด้วย (ทวีศิลป์ สารแสน.
2543: 43; อ้างอิงจาก สงบ ลักษณะ. 2534: 5) 1) ชื่อเรื่อง 2) จำนวนคาบ 3) สารสำคัญ 4) จุดประสงค์
การเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน 6) สื่อการเรียนการสอน และ 7) การวัดผลประเมินผล

4. เทคนิคการเลือกสื่อการสอน เพื่อนำมาประกอบการสอนให้ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งโดยการเลือกสื่อผู้สอนจะต้องตั้งวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
ในการเรียนให้แน่นอนเสียก่อนเพื่อใช้วัตถุประสงค์นั้นเป็นตัวชี้้นำในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสม

5. เทคนิคการใช้สื่อการสอน การใช้สื่อการสอนนั้นอาจจะใช้เฉพาะขั้นตอนใด
ขั้นตอนหนึ่งหรือจะใช้ในทุกขั้นตอนก็ได้และเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการถ่ายทอดเนื้อหา
ของสื่อได้ดีที่สุด

6. การดำเนินการสอน เป็นขั้นตอนการตัดสินใจของครูผู้สอนถึงการนำเอา
วิธีการสอนที่เหมาะสมมาใช้

7. การวัดผลและประเมินผล หมายถึง การทดสอบวัตถุประสงค์หรือกระบวนการ
เพื่อให้ได้ผลออกมาในลักษณะข้อมูลเชิงปริมาณ การประเมินผล หมายถึง การกำหนดลักษณะเพื่อ
เป็นเกณฑ์ที่แสดงว่าเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนนั้นๆ ประสบความสำเร็จ ดังนั้น
ข้อมูลที่ได้จากการวัดจึงไม่สามารถบอกอะไรได้เกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียน นอกจากจะนำข้อมูลตัว
นั้นไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมินผลที่ตั้งไว้จึงมีความหมายออกมาในลักษณะเชิงคุณภาพได้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546: 8) ได้กำหนดองค์ประกอบไว้ 5 ด้าน คือ 1) การตั้งจุดประสงค์
การสอน 2) การกำหนดเนื้อหา 3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4) การใช้สื่อการสอน และ 5)
การวัดผลประเมินผล

จากแนวคิดที่กล่าวแล้วข้างต้นจึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนนั้น เป็นกระบวนการ
ในการจัดการเรียนการสอนของครูโดยยึดหลักพื้นฐาน 3 ด้าน คือ ด้านการเตรียมตัวก่อนสอน
การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลหลังสอนซึ่งสามารถสรุปเป็นพฤติกรรมการสอนที่ผู้วิจัย
จะศึกษาดังนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง. 2546: 10)

1. ก่อนการสอน ผู้สอนต้องเตรียมการสอนดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตร คู่มือครูและเอกสารประกอบการสอนต่างๆ เพื่อจัดทำแผนการสอน
- 2) ศึกษาผู้เรียนให้ทราบถึงความรู้พื้นฐาน ประสบการณ์เดิม ความสามารถ ความสนใจ เป็นต้น เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับเตรียมการสอน
- 3) เขียนแผนการสอน
- 4) เตรียมสื่อการเรียนการสอน เอกสารหรือข้อทดสอบ ตลอดจนสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกต่างๆ ไว้ให้พร้อมก่อนสอน

2. ขณะสอน ผู้สอนดำเนินการสอนโดยคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

- 1) ให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่วางแผนไว้ในแผนการสอน
- 2) ใช้ทักษะการสอนที่เหมาะสม เช่น การอธิบาย การชี้แจง กิริยาท่าทาง การเขียนกระดานดำ ฯลฯ
- 3) ใช้เทคนิควิธีการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยใช้วิธีสอนหลายรูปแบบและดำเนินการสอนอย่างเป็นกระบวนการ
- 4) เน้นการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนให้ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
- 5) ใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับบทเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้
- 6) ใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้ให้ถูกต้อง เช่น การเสริมกำลังใจ การจูงใจ การฝึกหัด การให้งานตามความสามารถ ความถนัดของแต่ละบุคคล การสอนจากง่ายไปหายาก
- 7) สร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เช่น ห้องเรียนสะอาด สว่าง กว้างขวาง ครูผู้สอนใจดีไม่เข้มงวดดุดัน
- 8) ใช้วิธีการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน

3. หลังการสอน ผู้สอนควรดำเนินการดังนี้

- 1) พิจารณาผลการเรียนการสอนว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ถ้ามีเพียงส่วนน้อยที่ไม่บรรลุควรได้จัดสอนซ่อมเสริมให้ แต่ถ้ามีผู้เรียนจำนวนมากไม่บรรลุแสดงว่าการสอนตลอดจนการวางแผนการสอนมีข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุง
 - 2) ปรับปรุงแก้ไขโดยหาสาเหตุที่เกิดข้อบกพร่องแล้วแก้ไขที่จุดบกพร่องนั้น
- หลักเทคนิคพื้นฐานในการสอนทั้ง 3 ประการนี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สอน ถ้าผู้สอนมีหลักเหล่านี้เป็นพื้นฐานและได้ใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติจริงย่อมช่วยให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จได้ดังประสงค์ จึงกล่าวได้ว่า เทคนิคการสอนของครูนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การเรียนของนักเรียนหากครูมีพฤติกรรมการสอนที่มีคุณภาพแล้วก็จะทำให้นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ดังผลงานวิจัยของทวีศิลป์ สารแสน (2543: 130) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เทคนิคการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักเรียน

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปว่า พฤติกรรมการสอนเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมในการจัดการเรียนการสอนของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยมีการศึกษาหลักสูตร คู่มือครูและเอกสารประกอบการสอนต่างๆ เพื่อเตรียมการสอน ดำเนินการสอนโดยจัดกิจกรรมและใช้สื่อประกอบการสอนอย่างเหมาะสมสร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจและมีการวัดผลประเมินผลหลังสอนเพื่อปรับปรุงการสอนของตนสม่ำเสมอ

7. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนนั้นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ครูผู้สอน เพราะครูผู้สอนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมและจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า บุคลิกภาพของครูนั้นมีส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ เอาใจใส่ในการเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนดี ดังงานวิจัยของวิเชียร ไชยบัง (2544: 107) ที่พบว่า บุคลิกลักษณะของครู เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครู ส่วนสมุณทนา จุลชาติ (2546: 79) พบว่า บุคลิกลักษณะของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน นอกจากนี้ เฉลิมพล โพธิ์ศรี (2546: บทคัดย่อ) พบว่า บุคลิกภาพของครูเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครูสอดคล้องกับสุทธิพงศ์ ยงค์มกล (2543: บทคัดย่อ) ที่พบว่า บุคลิกภาพของบุคลากร : บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับหน้าที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนในระดับมาก

ขณะที่ฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 1991: 339) พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรบ่งชี้ตัวแปรหนึ่งของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการทำงานและความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กร ถ้าบุคคลในองค์กรมีความพึงพอใจสูงคุณภาพของงานก็จะสูงในทางตรงกันข้าม หากบุคคลในองค์กรไม่มีความพึงพอใจในการทำงานคุณภาพของงานก็จะต่ำซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสมจิตร อุดม (2547: 214) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่วุฒิพงษ์ ปฏิวะชพัฒนางกูร (2547: 120) พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูสามารถพยากรณ์การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสายสุดา กิจประยูร (2544: 275) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนและ

นิพนธ์ วรรณเวช (2548: 101) ที่พบว่า ความพึงพอใจของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพิมพอร์ สดเอี่ยม (2547: 36) ที่กล่าวว่า หน่วยงานที่มีบุคลากรมีความพึงพอใจในการทำงานสูงย่อมทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนพฤติกรรมการสอนของครู ก็จัดได้ว่าเป็นพฤติกรรมของครูในการดำเนินการสอนในชั้นเรียนที่มีความสำคัญซึ่งมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนเพราะพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมการเรียนเป็นกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น พฤติกรรมการเรียนดีหรือไม่นั้นจึงขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครูเป็นสำคัญ ดังที่ อภิชาติ เจตจำนงนุช (2544: 57) กล่าวว่า วัฏจักรนั้นเป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเรียนการสอนเพราะครูคือ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ทั้งมวลสู่นักเรียนอิทธิพลจากพฤติกรรมการสอนของครูมีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนและมีส่วนที่ช่วยเหลือส่งเสริมให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพยุ้งศักดิ์ สนเทศ (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 135; อ้างอิงจาก พยุ้งศักดิ์ สนเทศ. 2531: 19) ที่พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่เหมาะสมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดีและสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียนจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจ รักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่งานวิจัยของทวีศิลป์ สารแสน (2543: 130) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียน ด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เทคนิคการสอนของครู ด้านการวางแผนการสอนในแต่ละวิชา ด้านการแจ้งจุดประสงค์ของวิชาเรียนให้นักเรียนทราบล่วงหน้า และด้านการชี้จุดบกพร่องให้นักเรียนทราบทำให้นักเรียนมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจะเกิดขึ้นได้ นอกจากปัจจัยด้านชีวสังคมของครูแล้ว คุณลักษณะตลอดจนพฤติกรรมของครูในด้านบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงานและเทคนิคการสอนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ศึกษาเห็นว่ามีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของพระภิกษุสามเณรเพราะครูที่มีบุคลิกภาพดี น่าเลื่อมใส มีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนและมีพฤติกรรมการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษาน่าจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

บุญเรือน หมั่นทรัพย์ (2538: 107-109) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำด้านกิจสัมพันธ์และมิตรสัมพันธ์ ปัจจัยด้านครู ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ความสามัคคี ความพึงพอใจ ปัจจัยด้านนักเรียน ซึ่งได้แก่ พฤติกรรมด้าน

การเรียนรู้ การสอน สังคมและการเรียนพิเศษเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ พฤติกรรมผู้นำด้านกิจสัมพันธ์และมิตรสัมพันธ์ ปัจจัยด้านครู ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ความสามัคคี และปัจจัยด้านนักเรียน ได้แก่ พฤติกรรมด้านสังคมกับกลุ่มเพื่อเป็นตัวทำนายประสิทธิผลการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สรายุทธ์ เศรษฐขจร (2539: 99-105) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการวิเคราะห์ห่อภิมาณผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านครูผู้สอน ปัจจัยด้านนักเรียน โดยการวิเคราะห์ห่อภิมาณผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านครูผู้สอน ปัจจัยด้านนักเรียน ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยปัจจัยด้านนักเรียนมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด (.37) รองลงไปคือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนการสอน (0.36) ปัจจัยด้านครูผู้สอน (0.31) และปัจจัยด้านโรงเรียน (0.31) ตามลำดับ

จรัส เปี่ยมน้อย (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า องค์ประกอบด้านบุคคล ประกอบด้วย ผู้บริหาร ได้แก่ การอุทิศตนในการปฏิบัติงาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับปรุงงาน ครูผู้สอน ได้แก่ ความผูกพันต่อองค์การ การปฏิบัติตามบทบาท การจูงใจ เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ เช่น การรู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา มีความเข้าใจในเรื่องที่เรียนมา รู้จักวิเคราะห์สังเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้

ทวีศิลป์ สารแสน (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี (จากเกณฑ์ดีเด่น ดี และปานกลาง) เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ พบว่า อันดับหนึ่ง ได้แก่ ด้านความรู้และประสบการณ์การสอนของครู อันดับสอง ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพของครู อันดับสาม ได้แก่ ด้านเทคนิคการสอนของครูและอันดับสุดท้ายได้แก่ ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านความรู้และประสบการณ์การสอนของครูมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงไปคือเทคนิคการสอนของครู ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนนั้น นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับปานกลางเท่านั้น สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ พบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการเรียนของนักเรียนในระดับสูงและมีทิศทางของความสัมพันธ์อยู่ในทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อันดับหนึ่ง คือ ด้านความรู้และประสบการณ์การสอนของครู อันดับสอง คือ ด้านบุคลิกภาพของครู อันดับสาม คือ ด้านเทคนิคการสอนและอันดับสุดท้ายคือ ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

พระมหาเทวัญ วิสุทธิจารี (เอกจันทร์) (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาบาลีระดับเปรียญตรี พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางวัด ด้านการสนับสนุนของเจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองของวัดซึ่งผู้เรียนเห็นว่าเจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองของวัดได้สนับสนุนการให้รางวัลเมื่อสอบผ่านเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้นตรงกันข้ามถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนหรือได้รับการสนับสนุนน้อยก็อาจส่งผลให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ต่ำลงได้ เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาตามหลักของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกลวิธีและอุปายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ การลงโทษและการให้รางวัล เมื่อพระภิกษุหรือผู้ฟังตั้งใจจริง ก็ทรงยกย่อง ชมเชย กล่าวชมโดยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการให้รางวัลและด้านสภาพที่อยู่อาศัยในวัดผู้เรียนต้องการให้มีห้องพักที่มีความเป็นส่วนตัว ปราศจากสิ่งรบกวนเพื่อความสะดวกในการดูหนังสือซึ่งสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน คือ เสนาะสนะที่สงบอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ

กฤติยา เดชวิสุทธิ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความรู้ตามการรับรู้ เจตคติและพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้อตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า

1. ความรู้ตามการรับรู้ เจตคติและพฤติกรรมการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้อตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อยู่ในระดับมาก
2. ครูที่มีเพศและประพฤติกรรมการสอนต่างกันจะมีความรู้ตามการรับรู้ เจตคติและพฤติกรรมการสอนของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้อไม่แตกต่างกัน

จินดา ทับจีน (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษากลุ่มกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้านการสอน โดยรวมไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสอนให้ผู้เรียนมีวินัยและจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีหรือปริญญาตรี มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ด้านการสอนให้ผู้เรียนมีวินัยและจริยธรรมมากกว่าครูที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ส่วนพฤติกรรมการสอนของครูด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกันและครูที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกันมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยรวมไม่แตกต่างกันเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเตรียมการสอนและด้านการรู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยครูที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป มีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้านการเตรียมการสอน และด้านการรู้จักใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมากกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 5 ปี ส่วนพฤติกรรมการสอนของครูด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

วัลยา นิหมัด (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ ช่วงชั้นการสอน อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การสอน พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามระดับการจัดการเรียนการสอน พบว่า แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

โคห์ และแฮนเซน (ทวิคิลปี สารสนเทศ. 2543: 72; อ้างอิงจาก Kight; & Hansen. 1967: 51-52) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนตามความต้องการของนักเรียน สรุปได้ว่า สภาพการเรียนการสอนที่ดีนั้น นอกจากครูจะมีการสอนที่ดี การเตรียมการสอนที่ดี มีอุปกรณ์การสอนครบถ้วน ลักษณะและขนาดของห้องเรียนเหมาะสมและการเอาใจใส่ต่อการงานดีครูยังต้องคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนอีกด้วยและพยายามสนองความต้องการซึ่งจะช่วยให้ครูเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมทำให้นักเรียนมีกำลังใจในการเรียนเป็นการช่วยส่งเสริมคุณภาพการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตรงข้ามถ้าครูไม่คำนึงถึงความต้องการของนักเรียนสนใจเฉพาะเรื่องที่ต้องการสอนเพียงอย่างเดียวจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนทำให้ผลการเรียนไม่ดีเท่าที่ควร

คอลลินส์ (Collins. 1987: 2796) ได้ศึกษาพฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของครูใหญ่ในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐเวอร์จิเนีย 7 ด้าน คือ การประเมินผล กระบวนการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลนักเรียน การเน้นในผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน การมีส่วนร่วมและควบคุมการเรียนการสอน การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เอกสารเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ การจัดอบรมพัฒนาบุคลากร พบว่า ทั้งครูและครูใหญ่เห็นว่าหน้าที่ทั้ง 7 ด้านมีผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

เรด ฮอปกินส์ และฮอลลี (Reid; Hopkins; & Holly. 1988: 24-28) ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านผู้บริหารและปัจจัยด้านโรงเรียน

ริดเดล (พรณิชา ชาคะพันธ์. 2549: 68; อ้างอิงจาก Riddle. 1995: 451) ได้ศึกษาการใช้โปรแกรมมัลติมีเดียในห้องเรียน พบว่า มัลติมีเดียที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ครูสอนนักเรียนได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ นักเรียนสามารถใช้โปรแกรมมัลติมีเดียได้โดยง่ายและรวดเร็วด้วยตนเอง ซึ่งผลดีกว่าการเรียนแบบดั้งเดิมในห้องเรียนนักเรียนที่เรียนจากคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียจะพัฒนาในเรื่องความสามารถใช้ภาพกราฟฟิก การเคลื่อนไหวและเสียงในการเสริมความคิดนักเรียนจะสนใจการสอนมากกว่าการสอนแบบธรรมดา

ฮิลล์ (Hill. 1998: 162) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และผลกระทบของระบบในโรงเรียนภายในระยะเวลา 1 ปี โดยผู้วิจัยศึกษาว่ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นภายในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครูอาจารย์และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียน

การสอนในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ต้องการพัฒนา คือ การเสริมสร้างวัฒนธรรมโรงเรียน การตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครองและครูอาจารย์ และการปรับปรุงบรรยากาศภายในโรงเรียนให้น่าอยู่

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศสามารถสรุปได้ว่า การที่นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีได้นั้นต้องมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งบุคคลที่มีความสำคัญในการที่จะผลักดันให้เกิดได้ก็คือครู ดังนั้น ครูจึงต้องเป็นผู้มีความพร้อมทั้งด้านวิทยุฒิ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะความชำนาญ มีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสม มีความพึงพอใจในงานและมีพฤติกรรมการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู อันจะส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปรียัติธรรมแผนกบาลีของนักเรียนในที่สุด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 120 รูป และนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักงานในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 332 รูป รวมทั้งสิ้น 452 รูป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 92 รูป และนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2549 - 2550 จำนวน 217 รูป ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้สำนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจำนวนสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า มีครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท จำนวน 120 รูป และนักเรียนจำนวน 332 รูป จาก 40 สำนักเรียน
2. กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนครูสอนพระปริยัติธรรม จำนวน 120 รูป และนักเรียน จำนวน 332 รูป โดยการใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970: 608) ได้กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน 92 รูป และนักเรียน จำนวน 181 รูป
3. ดำเนินการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้สำนักเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) มาจากประชากรประมาณร้อยละ 75 ได้สำนักเรียน จำนวน 30 สำนักเรียน แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้ เก็บข้อมูลเฉพาะครูที่สอนระดับชั้นเปรียญธรรม 6 ประโยค ซึ่งมีครูเพียง 120 รูป

โดยต้องใช้ครูสำหรับทดลองใช้ (Try out) แบบสอบถาม จำนวน 30 รูป ทำให้เหลือกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเข้าถึงได้ จำนวน 90 รูป ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน ผู้วิจัยได้เก็บกลุ่มตัวอย่างเพิ่มอีกร้อยละ 20 เพื่อให้ข้อมูลที่วัดได้จากครูและนักเรียนสามารถวัดได้จากตัวแปรเดียวกัน ซึ่งทำให้ได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 217 รูป ดังนี้

ตาราง 6 จำนวนครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักเรียนของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นกลุ่มประชากร และเป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสำนักเรียน

ที่	สำนักเรียน	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
		ครู	นักเรียน	ครู	นักเรียน
1	วัดชนะสงคราม	3	15	3	15
2	วัดไตรมิตรวิทยาราม	3	7	3	6
3	วัดเทพธิดาราม	3	3	3	3
4	วัดเบญจมบพิตร	3	24	3	21
5	วัดปทุมวนาราม	3	5	3	5
6	วัดพระเชตุพน	3	7	3	6
7	วัดพระพิเรนทร์	3	2	3	2
8	วัดมกุฏกษัตริยาราม	3	2	3	2
9	วัดมหรณพาราม	3	3	3	3
10	วัดมหาพฤฒาราม	3	14	3	11
11	วัดยานนาวา	3	2	3	2
12	วัดราชบูรณะ	3	8	3	8
13	วัดราชสิงขร	3	7	3	6
14	วัดราชธรรมาวาส	3	5	3	5
15	วัดสร้อยทอง	3	9	3	9
16	วัดสระเกศ	3	9	3	9
17	วัดสามพระยา	3	7	3	7
18	วัดหัวลำโพง	3	8	3	8
19	วัดกัลยาณมิตร	3	8	3	7
20	วัดดาวดึงษาราม	3	7	3	6
21	วัดทองนพคุณ	3	14	3	14
22	วัดปากน้ำ	3	12	3	12
23	วัดโมลีโลกยาราม	3	8	3	8
24	วัดระฆังโฆสิตาราม	3	14	3	13
25	วัดราชสิทธิาราม	3	4	3	4
26	วัดสุวรรณาราม	3	5	3	5
27	วัดหงส์รัตนาราม	3	2	3	2
28	วัดอรุณราชวราราม	3	5	3	5
29	วัดอาวุธวิกสิตาราม	3	10	3	9
30	วัดปทุมคงคา	3	4	3	4
31	วัดจักรวรรดิราชาวาส	3	6	-	-
32	วัดบพิตรพิมุข	3	12	-	-
33	วัดบวรนิเวศวิหาร	3	19	-	-
34	วัดเทพศิลา	3	19	-	-
35	วัดบางนาใน	3	24	-	-
36	วัดพรหมวงศาราม	3	3	-	-
37	วัดมหาธาตุ	3	7	-	-
38	วัดสุทัศนเทพวราราม	3	4	-	-
39	วัดประยูรวงศาวาส	3	2	-	-
40	วัดราชโอรสาราม	3	6	-	-
รวม		120	332	90	217

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร เรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

1. แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามปัจจัยด้านชีวสังคม และคุณลักษณะของครู แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามด้านชีวสังคมของครู คือ พรรษา และประสบการณ์ในการสอน มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู คือ ด้านบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน แบ่งเป็นดังนี้

3.1 แบบสอบถามบุคลิกภาพ แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดบุคลิกภาพของทวิตัลปี สารแสน (2543: 181) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกน้อยที่สุดถึงระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกมากที่สุด

3.2 แบบสอบถามความพึงพอใจในการทำงาน แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดความพึงพอใจของกนกธาดา ผงสูงเนิน (2549: 131) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกน้อยที่สุดถึงระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกมากที่สุด

3.3 แบบสอบถามพฤติกรรมการสอน แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงและพัฒนาจากแบบวัดเทคนิคการสอนของทวิตัลปี สารแสน (2543: 181) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกน้อยที่สุดถึงระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติหรือการแสดงออกมากที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร 5 ด้าน ได้แก่ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่มีระดับประสิทธิผลน้อยที่สุดถึงมีระดับประสิทธิผลมากที่สุด

2. แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน คือ พรรษา และสำนักเรียน มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร 5 ด้าน ได้แก่ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรง พุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แบบสอบถามนี้ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตั้งแต่มีระดับประสิทธิผล น้อยที่สุดถึงมีระดับประสิทธิผลมากที่สุด

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามที่กำหนดในกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับ ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนิยามคำศัพท์เชิงปฏิบัติการที่ต้องการวัด และเนื้อหาที่ใช้ในการสร้างแบบสอบถาม
3. สร้างแบบสอบถาม โดยเขียนข้อคำถามให้ครอบคลุมตามกรอบเนื้อหาที่กำหนด และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด
4. นำร่างแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญาโทพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องของภาษาและความเหมาะสม แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ โดยแบบสอบถามชุดที่ 1 ในครั้งแรกได้สร้างเครื่องมือ จำนวน 85 ข้อ ปรับลดลงเหลือ 76 ข้อ และแบบสอบถามชุดที่ 2 ในครั้งแรกได้สร้างเครื่องมือ จำนวน 40 ข้อ ปรับลดลงเหลือ 36 ข้อ
5. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และลงความเห็นว่าเป็นแบบสอบถามแต่ละข้อ มีความสอดคล้องตามเนื้อหาที่จะวัดหรือไม่ สำหรับรายละเอียดที่ตรวจให้ ได้แก่ ตรวจสอบความ ชัดเจนและความครอบคลุมนิยามตัวแปร ตรวจสอบข้อคำถามแต่ละข้อตามนิยามหรือไม่ ภาษา ถูกต้องชัดเจนหรือไม่ มาตราวัด (Scale) ที่ใช้เหมาะสมหรือไม่ จากนั้นบันทึกผลการพิจารณา ลงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนในแต่ละข้อนำไปหาค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงพินิจ โดยการ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) แล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.6 ขึ้นไป
6. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 5 ท่าน เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีความครอบคลุมตามนิยามศัพท์และมีความถูกต้องสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้นและนำเสนอประธานและกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อพิจารณาอีกครั้ง
7. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับครูสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักเรียนชั้นเปรียญธรรม 6 ประโยค ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 สำนักเรียน คือ วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร วัดบางนาใน วัดบพิตรพิมุข วัดพรหมวงศาราม วัดมหาธาตุ วัดสุทัศนเทพวราราม วัดประยูรวงศาวาส วัดเทพศิลา และวัดราชโอรสาราม รวมทั้งหมดเป็นครู 30 รูป และนักเรียน 56 รูป

โดยหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามคุณลักษณะของครูโดยรวมและรายด้าน โดยแบบสอบถามคุณลักษณะของครูโดยรวม ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.84 ด้านบุคลิกภาพเท่ากับ 0.78 ด้านความพึงพอใจในงานเท่ากับ 0.77 และด้านพฤติกรรมการสอนเท่ากับ 0.74 นอกจากนี้ได้หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาโดยรวมและรายด้าน โดยแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความเห็นของครูโดยรวม ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.74 ด้านศาสนบุคคลเท่ากับ 0.80 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจเท่ากับ 0.73 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์เท่ากับ 0.77 ด้านการเผยแผ่ศาสนาเท่ากับ 0.58 ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่ากับ 0.75 และแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความเห็นของนักเรียนโดยรวม ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.93 ด้านศาสนบุคคลเท่ากับ 0.81 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจเท่ากับ 0.76 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์เท่ากับ 0.81 ด้านการเผยแผ่ศาสนาเท่ากับ 0.80 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่ากับ 0.75

8. วิเคราะห์หาคุณภาพเครื่องมือ โดยการวิเคราะห์ข้อคำถามรายข้อเพื่อหาค่าอำนาจจำแนก (r) ด้วยการหาความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนน (Corrected Item total Correlation) พบดังนี้

แบบสอบถามชุดที่ 1 สำหรับครู

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูโดยรวม มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.24 - 0.86 ด้านบุคลิกภาพ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.24 - 0.85 ด้านความพึงพอใจในงาน มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.28 - 0.64 และด้านพฤติกรรมการสอน มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.30 - 0.86

ตอนที่ 3 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวม มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.22 - 0.86 ด้านศาสนบุคคล มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.64 - 0.86 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.22 - 0.73 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.63 - 0.83 ด้านการเผยแผ่ศาสนา มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.33 - 0.64 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.34 - 0.70

แบบสอบถามชุดที่ 2 สำหรับนักเรียน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวม มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.22 - 0.83 ด้านศาสนบุคคล มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.72 - 0.85 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.40 - 0.76 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.57 - 0.91 ด้านการเผยแผ่ศาสนา มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.61 - 0.88 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.34 - 0.70

9. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถึงเจ้าสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเองไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบ พร้อมทั้งนัดหมายวันเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืน ซึ่งได้รับแบบสอบถามคืนจากครู จำนวน 82 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.11 และจากนักเรียน จำนวน 212 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.70

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows โดยหาค่าสถิติ และทดสอบสมมติฐานดังนี้

การจัดกระทำข้อมูล

1. ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับคืนและคัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล
2. แบบสอบถามชุดที่ 1 ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามปัจจัยด้านชีวิตสังคมของครูใน 2 ด้าน คือ พรชชา และประสบการณ์การสอน มีลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง การแปลผลคะแนนชุดนี้โดยการหาค่าร้อยละ
3. แบบสอบถามชุดที่ 1 ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูใน 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ดังนี้

น้อยที่สุด	ให้ 1	คะแนน
น้อย	ให้ 2	คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3	คะแนน
มาก	ให้ 4	คะแนน
มากที่สุด	ให้ 5	คะแนน

การแปลผลคะแนนชุดที่ 1 ตอนที่ 2 ด้านบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน ใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538: 9) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.49	หมายถึง มีคุณลักษณะอยู่ในระดับที่น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50-2.49	หมายถึง มีคุณลักษณะอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50-3.49	หมายถึง มีคุณลักษณะอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50-4.49	หมายถึง มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50-5.00	หมายถึง มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมากที่สุด

4. แบบสอบถามชุดที่ 1 ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ดังนี้

น้อยที่สุด	ให้ 1	คะแนน
น้อย	ให้ 2	คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3	คะแนน
มาก	ให้ 4	คะแนน
มากที่สุด	ให้ 5	คะแนน

5. แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ดังนี้

น้อยที่สุด	ให้ 1	คะแนน
น้อย	ให้ 2	คะแนน
ปานกลาง	ให้ 3	คะแนน
มาก	ให้ 4	คะแนน
มากที่สุด	ให้ 5	คะแนน

การแปลผลคะแนนประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั้งของครูและนักเรียน ด้านศาสนบุคคล ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00-1.49	หมายถึง	มีประสิทธิผลอยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.50-2.49	หมายถึง	มีประสิทธิผลอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.50-3.49	หมายถึง	มีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.50-4.49	หมายถึง	มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.50-5.00	หมายถึง	มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมากที่สุด

6. การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2544: 316)

สูงกว่า	0.90	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก
0.71 -	0.90	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง
0.30 -	0.70	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง
ต่ำกว่า	0.30	มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ
0.00		ไม่มีความสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลด้านชีวิตสังคมของครู ด้วยการหาค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)
2. วิเคราะห์ข้อมูลด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. วิเคราะห์ระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับ ของนักเรียนกรุงเทพมหานคร โดยนำผลคะแนนทั้งของครูและของนักเรียนมารวมกันเพื่อหาค่ากลาง โดยกำหนดค่าของครูไว้ 30 และค่าของนักเรียนไว้ 70 ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
4. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวิตสังคมของครู ได้แก่ พรรษา และประสบการณ์การสอน และปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอนกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของนักเรียน กรุงเทพมหานคร ด้วยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. สถิติที่ใช้หาคุณภาพของเครื่องมือ
 - 1.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face Validity) โดยพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence : IOC)
 - 1.2 การวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถาม โดยการหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product - Moment Correlation Coefficient)
 - 1.3 การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรายด้านและโดยรวม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)
2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentages) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 - 2

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิจัย และการแปลความหมายจากข้อมูล ผู้วิจัยขอกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

n	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
X ₁	แทน	พรรษา
X ₂	แทน	ประสบการณ์การสอน
A	แทน	คุณลักษณะของครูโดยรวม
A ₁	แทน	บุคลิกภาพ
A ₂	แทน	ความพึงพอใจในงาน
A ₃	แทน	พฤติกรรมการสอน
Y	แทน	ประสิทธิผลรวมการจัดการศึกษา
Y ₁	แทน	ศาสนบุคคล
Y ₂	แทน	ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ
Y ₃	แทน	การดำรงพุทธศาสตร์
Y ₄	แทน	การเผยแผ่ศาสนา
Y ₅	แทน	การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
*	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05
**	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู และข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูและประสิทธิผลการจัดการศึกษา

พระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวมและรายด้าน

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมของครูและปัจจัยด้าน

คุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยด้านชีวสังคมของครูและปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ผลการวิเคราะห์ นำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู และข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ดังแสดงในตาราง 7 - 8

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของครู และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ประเภท	จำนวน (n = 294)	ร้อยละ
สถานภาพของผู้ตอบ		
ครู	82	27.89
นักเรียน	212	72.11
รวม	294	100.00

จากตาราง 7 แสดงว่า ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 82 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.89 และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 212 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.11

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของครู จำแนกตามพรรษา และประสบการณ์การสอน

ประเภท	จำนวน (n = 82)	ร้อยละ
พรรษา		
ต่ำกว่า 10 พรรษา	38	46.30
มากกว่า 10 พรรษา	44	53.70
รวม	82	100.00
ประสบการณ์การสอน		
ต่ำกว่า 10 ปี	66	80.50
มากกว่า 10 ปี	16	19.50
รวม	82	100.00

จากตาราง 8 แสดงว่า ครูที่มีพรรษาน้อยกว่า 10 พรรษา ร้อยละ 46.30 ส่วนครูที่มีพรรษามากกว่า 10 พรรษา ร้อยละ 53.70 ขณะที่ด้านประสบการณ์การสอน พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 10 ปี ร้อยละ 80.50 ส่วนครูที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 19.50

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูและประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมและรายด้าน ดังแสดงในตาราง 9 - 12

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูโดยรวม และรายด้าน

ปัจจัยด้านคุณลักษณะ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
บุคลิกภาพ	3.90	0.42	มาก
ความพึงพอใจในงาน	3.68	0.42	มาก
พฤติกรรมการสอน	3.51	0.47	มาก
โดยรวม	3.70	0.33	มาก

จากตาราง 9 แสดงว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.70, S.D. = 0.33) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ($\bar{X}$ = 3.90, S.D. = 0.42) ด้านความพึงพอใจในงาน ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.42) และด้าน พฤติกรรมการสอน ($\bar{X}$ = 3.51, S.D. = 0.47)

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามความเห็นของครูโดยรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ศาสนบุคคล	3.63	0.63	มาก
ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	3.16	0.68	ปานกลาง
การดำรงพุทธศาสตร์	3.46	0.52	ปานกลาง
การเผยแผ่ศาสนา	2.87	0.83	ปานกลาง
การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	3.61	0.63	มาก
โดยรวม	3.35	0.51	ปานกลาง

จากตาราง 10 แสดงว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความเห็นของครูโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านศาสนบุคคล ($\bar{X}$ = 3.63, S.D. = 0.63) และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($\bar{X}$ = 3.61, S.D. = 0.63) อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ($\bar{X}$ = 3.46, S.D. = 0.52) ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ($\bar{X}$ = 3.16, S.D. = 0.68) และด้านการเผยแผ่ศาสนา ($\bar{X}$ = 2.87, S.D. = 0.83) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกบาลีตามความเห็นของนักเรียนโดยรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ศาสนบุคคล	4.00	0.57	มาก
ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	3.16	0.73	ปานกลาง
การดำรงพุทธศาสตร์	3.68	0.71	มาก
การเผยแผ่ศาสนา	2.84	0.93	ปานกลาง
การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	3.63	0.59	มาก
โดยรวม	3.46	0.57	ปานกลาง

จากตาราง 11 แสดงว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามความเห็นของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านศาสนบุคคล ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.57) การดำรงพุทธศาสตร์ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.71) และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.59) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ($\bar{X} = 3.16$, S.D. = 0.73) และด้านการเผยแผ่พระศาสนา ($\bar{X} = 2.84$, S.D. = 0.93) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม
แผนกบาลีตามความเห็นของครูและนักเรียนโดยรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ศาสนบุคคล	3.89	0.44	มาก
ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	3.13	0.52	ปานกลาง
การดำรงพุทธศาสตร์	3.61	0.52	มาก
การเผยแผ่ศาสนา	2.82	0.68	ปานกลาง
การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	3.63	0.46	มาก
โดยรวม	3.42	0.42	ปานกลาง

จากตาราง 12 แสดงว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของครูและนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = .42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านศาสนบุคคล ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = .44) การดำรงพุทธศาสตร์ ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = .52) และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = .46) ส่วนด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = .52) และด้านการเผยแผ่พระศาสนา ($\bar{X} = 2.82$, S.D. = .68) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมของครูและปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ดังแสดงในตาราง 13

ตาราง 13 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคมของครูและปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ตัวแปร	ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี					
	ศาสนบุคคล	ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	การดำรงพุทธศาสตร์	การเผยแผ่ศาสนา	การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา
	(Y ₁)	(Y ₂)	(Y ₃)	(Y ₄)	(Y ₅)	(Y)
ด้านชีวสังคม						
- พรพรษา (X ₁)	-.13	.09	-.02	-.09	-.06	-.05
- ประสบการณ์การสอน(X ₂)	-.07	-.03	-.06	-.14*	-.02	-.09
ด้านคุณลักษณะของครู (A)						
- บุคลิกภาพ (A ₁)	.34**	.12	.24**	.09	.36**	.27**
- ความพึงพอใจในงาน (A ₂)	.28**	.07	.19**	.07	.14*	.17*
- ความพึงพอใจในงาน (A ₂)	.22**	.18*	.19**	.11	.31**	.24**
- พฤติกรรมการสอน (A ₃)	.21**	-.01	.12	-.00	.33**	.14*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

จากตาราง 13 แสดงว่า ปัจจัยด้านชีวสังคมของครูทั้ง 2 ด้านไม่มีความสัมพันธ์กับ ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($r = -.05$ และ $-.09$) ในขณะที่ปัจจัยด้าน คุณลักษณะของครูโดยรวมมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .27$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พรรษา ของครูมีความสัมพันธ์ในทางลบกับประสิทธิผล ด้านศาสนบุคคล ($r = -.13$) ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ($r = -.02$) การเผยแผ่ศาสนา ($r = -.09$) และ ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($r = -.06$) ส่วนด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ มีความสัมพันธ์กันทางบวก ($r = .09$) ในขณะที่ด้านประสบการณ์การสอนของครูมีความสัมพันธ์ในทางลบกับประสิทธิผล การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั้ง 5 ด้าน ($r = -.07, -.03, -.06, -.14, -.02$) โดยเฉพาะ ด้านการเผยแผ่ศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาด้านคุณลักษณะของครูโดยรวม พบว่า มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล โดยรวม ($r = .27$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู แต่ละด้านกับประสิทธิผลโดยรวม พบว่า ด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($r = .17$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน ด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($r = .24$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอนก็มีความสัมพันธ์ กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ($r = .14$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลแต่ละด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล ($r = .28$) ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ($r = .19$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($r = .14$) มีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล ด้านศาสนบุคคล ($r = .22$) ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ($r = .19$) และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($r = .31$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ($r = .18$) มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอน มีความสัมพันธ์ กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล ($r = .21$) และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ($r = .33$) อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุปผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปผลดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สมมติฐานการวิจัย
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปผลการวิจัย
8. อภิปรายผล
9. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ความมุ่งหมายทั่วไปของการวิจัย เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะ
ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียน
ในกรุงเทพมหานคร 5 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์
การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
2. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียน
ในกรุงเทพมหานคร 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านชีวสังคมของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยดังนี้

1. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร และนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 40 สำนักเรียนมีครู จำนวน 120 รูป และนักเรียน จำนวน 332 รูป รวมทั้งสิ้น 452 รูป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 90 รูป และนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโทของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 217 รูป รวมทั้งสิ้น 307 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ชุดดังนี้

1. แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามปัจจัยด้านชีวสังคมของครูและคุณลักษณะของครู แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของครู มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.84 ด้านบุคลิกภาพเท่ากับ 0.78 ด้านความพึงพอใจในงานเท่ากับ 0.77 และด้านพฤติกรรมการสอนเท่ากับ 0.74

ตอนที่ 3 แบบสอบถามครูเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งพิจารณาจากประสิทธิผลการจัดการศึกษา ด้านศาสนบุคคล ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้ค่าความเชื่อมั่น

ทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.74 ด้านศาสนบุคคลเท่ากับ 0.80 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจเท่ากับ 0.73 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์เท่ากับ 0.77 ด้านการเผยแผ่ศาสนาเท่ากับ 0.58 ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่ากับ 0.75 มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.74

2. แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน และแบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน มีลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเติมข้อความลงในช่องว่าง

ตอนที่ 2 แบบสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งพิจารณาจากด้านศาสนบุคคล ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ (α) เท่ากับ 0.93 ด้านศาสนบุคคลเท่ากับ 0.81 ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจเท่ากับ 0.76 ด้านการดำรงพุทธศาสตร์เท่ากับ 0.81 ด้านการเผยแผ่ศาสนาเท่ากับ 0.80 และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเท่ากับ 0.75

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒถึงเจ้าสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเองไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบ พร้อมทั้งนัดหมายวันเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืน โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนจากครู 82 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 91.11 และจากนักเรียน จำนวน 212 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 97.70

การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามมาทำการคัดเลือก แล้วคำนวณหาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ แปลผลแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

การจัดกระทำข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ จากนั้นทำการตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)

2. การวิเคราะห์ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู และปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู ใช้สถิติหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยรวมและรายด้าน โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายการวิเคราะห์ข้อมูลของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538: 9)

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมของครู และปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านศาสนบุคคล การดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

3. ปัจจัยด้านชีวสังคมของครูโดยรวม ทั้ง 2 ด้าน ไม่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านประสบการณ์การสอนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านการเผยแผ่ศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูโดยรวมกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลโดยรวม พบว่า ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลแต่ละด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่ด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนด้านศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง อธิบายได้ว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น หากมองในแง่ของความรู้ความเข้าใจภาษาบาลีและหลักธรรมที่มีอยู่ในภาษาบาลี ตามเกณฑ์ของกองบาลีสนามหลวงในแต่ละปีจะเห็นว่านักเรียนสามารถสอบผ่านเกณฑ์ได้น้อยมาก โดยเฉพาะปี พ.ศ.2549 นั้น ทั่วประเทศสอบผ่านแค่ร้อยละ 19.77 เนื่องจากคณะสงฆ์พิจารณาเห็นว่า ผู้ที่สอบผ่านแต่ละปีนั้นเป็นศาสนทายาทที่ต้องรับหน้าที่สนองงานของคณะสงฆ์จึงมีความพิถีพิถันในการคัดเลือกอย่างเข้มงวด ซึ่งสอดคล้องกับกองบาลีสนามหลวง (2548: 406) ที่กล่าวว่า คณะสงฆ์มีความจำเป็นต้องคัดเลือกบุคลากรเพื่อเป็นศาสนทายาทรับใช้พระศาสนา ดังนั้น ในระบบการศึกษาจึงต้องมีความเข้มงวดกวัดขั้น มีความพิถีพิถันเป็นพิเศษในกระบวนการคัดเลือก ทั้งนี้เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความสามารถ เพียบพร้อมด้วยวิชาการ และจรณสมบัติ ปฏิบัติหน้าที่รับใช้พระศาสนา ดังนั้น การวัดผลจึงมิได้คำนึงถึงในเรื่องของปริมาณ แต่มุ่งเน้นในเรื่องของคุณภาพเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพราะเรื่องของศาสนาเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนและระเบียบปฏิบัติอันเป็นส่วนเฉพาะของสงฆ์ เพื่อรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยและมั่นคงอยู่ในพระธรรมวินัย และนำไปถ่ายทอดสั่งสอนประชาชน แต่เมื่อมองประสิทธิผลการจัดการศึกษาในแง่ของความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา ความยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ความรับผิดชอบในหน้าที่ของความเป็นสมณะ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และการปฏิบัติศาสนกิจของคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ พบว่า นักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานครนั้น มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความสามารถในการช่วยปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ภายในวัด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัยทักษะ ความรู้ ความสามารถ และจิตวิญญาณของครูในอันที่จะถ่ายทอดวิชาการต่างๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กับนักเรียน ตลอดจนอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรซึ่งสอดคล้องกับ วุฒิพงษ์ ภูมิเวชวัฒนากร (2547: 76) ที่กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพราะครูผู้สอนเป็นผู้นำหลักการ แนวคิด ทฤษฎี แผนงาน โครงการหรือกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่างๆ ไปให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติให้เกิดความรู้อย่างแท้จริง ขณะที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544: 9) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ครูผู้สอนนั้น ต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน พัฒนาตนเอง พัฒนาบุคลิกภาพ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์

และการที่ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางนั้น สามารถกล่าวได้ว่า ครูสอนพระปริยัติธรรมแต่ละสำนักเรียน นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแล้ว ยังเป็นผู้ที่เสียสละ อดทน รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู ดำเนินรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงเป็นพระบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพราะการสอนพระปริยัติธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นเหมือนการบอกทางแก่คนหลงทาง การส่องแสงสว่างในที่มืด การหยายของคว่ำไวก้ออกให้ดู และการเชื่อเชิญให้เห็นทางที่ถูกต้องและที่สมควร ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้ จึงต้องเป็นผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริงตามหลักธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีจิตศรัทธาที่จะเผยแผ่สิ่งที่ตัวเองได้รู้ ได้เห็น และได้ปฏิบัติจนได้รับผลของการปฏิบัตินั้น เพื่อให้ผู้อื่นได้รู้แจ้งเห็นจริง และปฏิบัติจนได้รับผลของการปฏิบัติเหมือนตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลुความพ้นทุกข์ของตนเอง การสั่งสอนธรรมเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ และการประยุกต์ธรรมเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นทุกข์ในชีวิตประจำวัน (ภทพร สิริกาญจน. 2539: 81) และสอดคล้องกับกองบาลีสนามหลวง (2548: 438) ที่กล่าวว่า พระสงฆ์นั้นจะต้องมีกายและใจพร้อมที่จะทำหน้าที่ รับสนองงานด้วยความเต็มใจ เสียสละ มั่นคง อดทน มีความภาคภูมิใจในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความบริสุทธิ์ใจในงานที่ทำ มีความรักและห่วงหาในสถาบันที่สังกัดด้วยการสั่งสมและอบรมให้เกิดความรู้รักสามัคคีในสถาบัน มีความรู้สึกผูกพัน ซึ่งอาศัยการเพาะบ่มด้วยระยะเวลาอันยาวไกล จนเกิดความรู้รักภักดี ศรัทธา ห่วงหา เติบโต และภาคภูมิใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการที่พระสงฆ์มีความรับผิดชอบในตนเอง รู้จักหน้าที่ และดำเนินรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

เมื่อพิจารณาประสิทธิผลเป็นรายด้านพบว่า ด้านศาสนบุคคล การดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง สามารถกล่าวได้ว่า ทั้ง 3 ด้านที่มีประสิทธิผลในระดับมากนั้น เป็นเรื่องของความศรัทธา ความเชื่อมั่น แน่วแน่ มั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรนั้น มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง รู้และเข้าใจในหลักซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ ส่งผลให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นสมณะ ดำรงอยู่ในพระธรรมวินัย ทำตามสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต เว้นสิ่งที่ทรงห้าม รวมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะปกป้องรักษาหลักธรรมให้อยู่ตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับกองบาลีสนามหลวง (2548: 416) ที่กล่าวว่า พระสงฆ์ที่จะทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนานั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธามั่นคงแน่วแน่ในแนวทางแห่งพระธรรมวินัย เมื่อมีศรัทธาแล้ว จะเป็นแรงผลักดันให้ทำหน้าที่อย่างเสียสละ ด้วยความเคารพเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และด้วยเห็นประโยชน์คือ ความสุข ความเจริญอันจักพึงมีแก่ประชาชนผู้ปฏิบัติธรรม ขณะที่ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการเผยแผ่พระศาสนา ซึ่งมีประสิทธิผลอยู่ในระดับปานกลางนั้น สามารถกล่าวได้ว่า นักเรียนซึ่งโดยมากยังเป็นสามเณรนั้น ยังไม่สามารถที่จะปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ของคณะสงฆ์ได้ เนื่องจากยังอยู่ในภาวะที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองก่อน จึงจะสามารถไปปฏิบัติศาสนกิจด้านอื่นๆ ได้ ดังนั้น เมื่อยังไม่สามารถที่จะศึกษาเล่าเรียนให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองแล้ว จึงยากที่จะไป

ปฏิบัติศาสนกิจในด้านอื่นๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการศึกษาศาสตร์ของพระพุทธศาสนาทั้ง 3 ประการ (กองบาลีสนามหลวง. 2548: 36-37) คือ 1) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นการศึกษาคาทฤษฎีคือการศึกษาศาสนะวินัยให้มีความรู้เป็นพื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งว่า คำสอนของพระพุทธองค์นั้นมีอะไรบ้างถ้าจะน้อมนำเอาพระธรรมคำสั่งสอนปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้น นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและปฏิบัติ 2) ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติ คือ นำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา ใจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน และ 3) ปฏิเวธ ได้แก่ การนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติจนได้รับผลแห่งการปฏิบัติมาเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ได้รับรู้และปฏิบัติตาม เป็นขั้นที่แสดงถึงผลของการปฏิบัติธรรม ซึ่งกว่านักเรียนจะสามารถปฏิบัติศาสนกิจด้านอื่นๆ ได้ จำเป็นต้องได้รับการศึกษาจนรู้แจ้งเห็นจริงตรงตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปฏิบัติจนได้รับผลของการปฏิบัติแล้วจึงจะสามารถปฏิบัติศาสนกิจด้านอื่นๆ ได้ ทำให้นักเรียนมีระดับประสิทธิภาพในการปฏิบัติศาสนกิจและด้านการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก สามารถกล่าวได้ว่า ครูที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น นอกจากต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รู้แจ้งเห็นจริงตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังต้องมีความรักศรัทธา เชื่อมมั่นต่อพระรัตนตรัย อันส่งผลให้เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย มีจิตใจดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เสียสละ อุดมคติ มีความรับผิดชอบต่องานที่ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ซึ่งทำให้สามารถที่จะชี้แนะ ชักชวน และจูงใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ทำให้นักเรียนเกิดศรัทธา นับถือ เชื่อถือ และยินดีที่จะศึกษาและปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับ สนามหลวงแผนกบาลี (2548: 173) ที่ได้ระบุถึงครูไว้ว่า ครูควรประกอบด้วย คุณสมบัติดังนี้ 1) น่ารัก คือ ใจดี มีเมตตา กรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของศิษย์ เข้าอกเข้าใจ สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ชวนให้ศิษย์อยากเข้าใจปรึกษาไต่ถาม 2) น่าเคารพ คือ เป็นผู้หนักแน่น ยึดมั่นถือมั่นหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติเหมาะสมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจมั่นใจเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย 3) น่าเจริญใจ คือ ความรู้จริงทรงภูมิปัญญาแท้จริงและไม่หยุดนิ่งฝึกฝนพัฒนาปรับปรุงตนเองอยู่เสมอเป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่างสามารถทำให้ศิษย์เอ่ยนามและรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจและภาคภูมิใจ 4) รู้จักพูดให้ได้ผล คือ มีจิตวิทยาในการพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาได้ 5) อุดมคติ ถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม แม้จักจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อุดมคติฟังได้ ไม่เบียดเบียน ไม่เสียอารมณ์ 6) แกล้งเรื่องล้าลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่างๆ ที่ยุ่งยากซับซ้อน ลึกซึ้งให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และ 7) ไม่ชักนำในที่ไม่เหมาะสม คือ ไม่ชักจูง ชักนำไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร ขณะที่ทวิศัลป์ สารแสน (2543: 4) ได้กำหนดองค์ประกอบด้านครูที่สำคัญ 4 ประการที่สัมพันธ์กับ

ความพึงพอใจของนักเรียน คือ 1) บุคลิกภาพของครู 2) เทคนิคการสอนของครู 3) ความรู้และประสบการณ์การสอนของครู และ 4) การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าสำนักเรียนให้เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในระดับเปรียญโทนั้น จะต้องมีความรู้ตั้งแต่เปรียญธรรม 6 ประโยค ขึ้นไป ถึงเปรียญธรรม 9 ประโยค ซึ่งพระสงฆ์ที่สามารถสอบผ่านความรู้ในระดับเปรียญธรรมตั้งแต่ 6 ประโยค ถึง 9 ประโยคนั้น แสดงว่า ได้รับการสั่งสมอบรมมาเป็นอย่างดีจากบูรพาจารย์ ทั้งในด้านวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ทำให้มีความรู้ความสามารถ มีความรัก ศรัทธา และยึดมั่นในหลักคำสอน มีปฏิภาณวิจิตรวาทธรรมเลื่องลือศรัทธาของนักเรียนตลอดถึงพุทธศาสนิกชน ซึ่งครูสอนพระปริยัติธรรมเหล่านี้ เป็นทั้งศาสนทายาท และเป็นผู้สร้างศาสนทายาท เพื่อความเจริญมั่นคงแห่งพระศาสนานั่นเอง

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านชีวสังคมของครูกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ทั้ง 2 ด้าน สามารถอธิบายได้ว่า พรรษา และประสบการณ์การสอนของครูพระ ไม่ค่อยส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยิ่งครูพระที่มีพรรษาและประสบการณ์การสอนมาก กลับส่งผลในทางลบกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยเฉพาะกับประสิทธิผลด้านการเผยแผ่พระศาสนา มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา และประสบการณ์การสอนมาก แสดงว่าจะต้องได้รับการศึกษาอบรมในเรื่องของศีลสมาธิปัญญา มาก จึงเป็นผู้มีศีลสมาธิบริบูรณ์ดีงาม นำเลื่อมใสศรัทธา เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ที่อายุพรรษาน้อย เป็นที่น่าเกรงขามของนักเรียนซึ่งโดยมากเป็นสามเณร ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยมาก การที่ครูพระจะไปคลุกคลี เอาใจใส่ เข้าใจความแตกต่างระหว่างวัยของเด็กนั้นน้อยจึงอาจสอนนักเรียนด้วยหลักธรรมชั้นสูง ลึกซึ้ง ยากแก่การที่นักเรียนที่โดยมากยังเป็นสามเณรจะเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับพิมพ์อ สดเอี่ยม (2547: 291) ที่พบว่า อาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการสูง มีความมุ่งมั่นและคาดหวังสูง ที่จะให้นักศึกษามีความรู้ลึกซึ้ง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม กระบวนการเรียนการสอนอาจให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งที่หลากหลาย วิธีสอนอาจใช้แบบที่กระตุ้นให้นักศึกษาใช้ปัญญาขั้นสูง แต่กระบวนการเหล่านั้นอาจทำให้นักเรียนรู้สึกว่ายากเกินความสามารถ เกิดความรู้สึกท้อขณะที่อาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่สูง อาจตระหนักและให้ความสำคัญของบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดี ทำให้นักเรียนนักศึกษาเรียนด้วยความสบายใจ ตั้งใจเรียน จึงส่งผลให้เรียนได้คะแนนดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่มีอายุพรรษาและประสบการณ์มากๆ มักจะได้รับแต่งตั้งจากเจ้าสำนักเรียนให้รับภาระในการปฏิบัติศาสนกิจด้านต่างๆ ภายในวัด เช่น เป็นเจ้าคณะปกครองพระภิกษุสามเณร เป็นผู้ดูแลการก่อสร้างปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัด เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นเลขานุการ เจ้าสำนักเรียน และนอกจากนี้ ครูพระที่มีพรรษาและประสบการณ์มากๆ จัดได้ว่าเป็นพระเถระ มักจะเป็นที่เคารพศรัทธาของญาติโยม จึงมีกิจนิมนต์มาก โอกาสที่จะได้อยู่ใกล้ชิดนักเรียนอาจจะน้อยกว่าครูพระที่มีอายุ และประสบการณ์การสอนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับ พิมพ์อ สดเอี่ยม (2547: 293) ที่กล่าวว่า ครูที่มีอายุน้อย มีประสบการณ์การสอนน้อย มักมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสอน และตระหนักว่าตนเองมีอายุและประสบการณ์การสอนน้อย จึงทุ่มเทเตรียมตัวสอนอย่างหนัก และทุ่มเทกับการสอน

อย่างดี เนื้อหาที่น่าสนใจและทันสมัย ทำให้นักศึกษาชื่นชมและศรัทธา สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ผู้วิจัยเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมของนักเรียนที่พบว่า ครูสอนที่มีอายุและประสบการณ์มากๆ จะเป็นผู้ที่มีความรู้รอบรู้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุและสามเณร รู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนเป็นอย่างดี บางครั้งไม่ต้องเตรียมตัวก็สามารถอธิบายหลักธรรมคำสอนได้ อีกทั้งยังมีความมุ่งมั่นที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียนให้รู้และเข้าใจในหลักธรรม จึงอาจใช้วิธีสอนที่เข้มงวดกวดขัน อธิบายหลักธรรมที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ พิมพ์อร สดเอี่ยม (2547: 294) ที่กล่าวว่า อาจารย์ที่มีอายุมากมักเน้นเนื้อหาสาระของการสอนมาก เคร่งครัดต่อการสอนมาก ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อประกอบการสอนอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวังของนักศึกษา ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาขาดแรงจูงใจในการเรียน ขณะที่อาจารย์ที่มีอายุน้อย อาจเน้นสาระความรู้ที่ทันสมัย มีทักษะและความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยีประกอบการเรียนการสอนได้คล่องแคล่ว ไม่เคร่งครัดกับรูปแบบการเรียนการสอนมากนัก มีพฤติกรรมการสอนที่จูงใจให้นักศึกษาชื่นชมและเรียนด้วยความสบายใจ จึงเกิดแรงจูงใจในการเรียนมาก ซึ่งอาจจะแตกต่างกับผลการศึกษานักการศึกษาในฝ่ายของฆราวาส เช่น สุพรรณ ลิ้มโสภณธรรม (2548: 58) ที่กล่าวว่า ประสบการณ์ในการสอนของครูเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของสมรรถภาพในการสอนของครูโดยครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมากจะมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า เช่นเดียวกับปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546: 10) ที่กล่าวว่า บุคคลที่อยู่ในอาชีพนานกว่าย่อมมีความสามารถในการปฏิบัติต่อเรื่องนั้นๆ มากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่าเพราะประสบการณ์ในอดีตมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้เรียนรู้และเข้าใจว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี สิ่งใดควรเลี้ยงหรือไม่ควรเลี้ยงสามารถพิจารณาและวิเคราะห์แก้ปัญหาที่เผชิญได้ดี ในทำนองเดียวกันวุฒิพงษ์ ปฏิเวชพัฒนางกูร (2547: 77) กล่าวว่า ประสบการณ์ในการทำงานของครูมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อยกว่า สอดคล้องกับ ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 58) ที่พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนจะมีความมั่นใจในการสอนมากกว่าครูที่ไม่มีประสบการณ์ในการสอน ขณะที่สุวรรณา ปิ่นแก้ว (2543: 74) พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยมีพฤติกรรมการสอนด้านกระบวนการเรียนการสอนน้อยกว่าครูที่มีประสบการณ์สอนมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อายุ และประสบการณ์ของครู มีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล สถานการณ์ และสถานภาพของครูและนักเรียน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูโดยรวมกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวม พบว่า มีความสัมพันธ์ในอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณา ด้านคุณลักษณะของครูโดยรวมกับประสิทธิผลแต่ละด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์กับด้านศาสนบุคคล ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตนของครูในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การวางตัวเหมาะสม สุภาพเรียบร้อย มีมนุษยสัมพันธ์ดี มี

ความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ต่อหลักธรรมคำสอน ประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญมั่นคงของ พระพุทธศาสนา และของสำนักเรียน จนนำไปสู่การจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนนั้น ส่งผลให้นักเรียนมีความศรัทธาเลื่อมใส และยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนด้วยความเสียสละ อุตทน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของ ความเป็นสมณะ สอดคล้องกับกองบาลีสนามหลวง (2548: 176) ที่กล่าวว่า ครุ นั้น เป็นแม่พิมพ์ ดันแบบให้แก่ศิษย์ ต้องสอนได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ชีวิตนี้เป็นเรื่องของการศึกษา เรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งในระบบและนอกระบบ อย่างไรก็ตามคู่มือครูก็มีในใจครูทุกท่าน ส่วนสื่อการ สอนที่สำคัญยิ่งไม่ใช่อื่นไกล คือ ตัวครูเองที่ศิษย์จะถือเป็นแบบอย่างซึ่งครูทุกท่านจะต้องประพฤติให้ ศิษย์เห็นเป็นแนวทางให้ปฏิบัติตาม มีค่ามากกว่าคำสอน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะอาชีพครูเป็นอาชีพที่ ต้องอาศัยบุคลิกลักษณะที่ดีไม่แพ้อาชีพอื่น และดูเหมือนว่าจะมีความจำเป็นมากกว่า ทั้งนี้ เพราะครู ต้องมีการพบปะ สังสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่ายในวันหนึ่งๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน ที่ครูต้องอบรมสั่งสอน เพราะนอกจากครูเป็นผู้ที่ให้ความรู้และอบรมสั่งสอนเด็กแล้ว บุคลิกของครู ยังเป็นตัวแบบให้เด็กๆ ประพฤติปฏิบัติตามโดยธรรมชาติ ทั้งนี้ บุคลิกลักษณะจะครอบคลุมถึง สภาวะ ทางร่างกาย อารมณ์ ทักษะ ความสนใจ ความคาดหวัง ลักษณะท่าทาง ความรู้สึก นิสัย ความสามารถ ทางปัญญา ตลอดจนความสำเร็จ และยังครอบคลุมถึงวิธีการที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งปฏิกริยาโต้ตอบที่เขาต้องเผชิญด้วยการปรับตัวเองของแต่ละบุคคลในการเผชิญปัญหา หรือ ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นทุกสถานการณ์ในชีวิต (ปัญญา แสวงศักดิ์. 2539: 188; อ้างอิงจาก ปรีชา เสรฐจิร. 2533: 110) เพราะผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครุนั้น นอกจากจะสอนด้วยการถ่ายทอดวิชาความรู้ แล้ว ยังต้องสอนด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกๆ ด้าน เพราะครุนั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำ ของนักเรียนทั้งในด้านวิชาการ และควมมีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติดีปฏิบัติชอบ สอดคล้องกับ ทศนา แสงศักดิ์ (2549: 70) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี พบว่า ผู้บริหารหรือผู้นำควรประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมีการพัฒนาจิตใจทั้งด้านการใช้หลักของความ เมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเห็นอกเห็นใจ และใช้หลักของการ บริหารจัดการที่ดีที่เน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า สอดคล้องกับระเบียบ สมจิตร (ทศนา แสงศักดิ์. 2549: 128; อ้างอิงจาก ระเบียบ สมจิตร. 2542: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาคุณธรรม ตามความคิดเห็นของบุคลากรในหน่วยงาน พบว่า คุณธรรมที่มีความจำเป็นสูงสุด 10 อันดับ ได้แก่ ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง เคารพต่อระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่วางไว้ มีเหตุผล เอาใจใส่ต่องานในหน้าที่ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทำงานด้วยความเสียสละ อุตุนอดกลั้น และมีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ซึ่งครูพระและนักเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณรนั้น ต่างต้องตั้งอยู่ในพระธรรมวินัยขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่แล้ว จึงเป็นเหตุให้ครูตั้งอยู่ในคุณธรรมจริยธรรมด้านต่างๆ เป็นพิเศษ กว่าฆราวาส เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชน จึงต้องประพฤติปฏิบัติตนเรียบร้อย ติงาม นำเลื่อมใสศรัทธา ซึ่งส่งผลให้นักเรียนยึดถือประพฤติปฏิบัติตาม

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลโดยรวม พบว่า ด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งอธิบายได้ว่า จากที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าครูพระนั้น ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดำรงอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา เว้นสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม ทำตามสิ่งที่พระองค์ทรงอนุญาตการประพฤติปฏิบัติตนไม่ว่าจะเป็น การยืน เดิน นั่ง นอน รับประทานอาหาร ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จึงเรียบร้อย ดึงงาม ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้อื่น ซึ่งการเรียนการสอนส่วนใหญ่นอกจากจะสอนเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแล้ว ก็จะต้องสอนเกี่ยวกับกิริยามารยาทในด้านต่างๆ ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความน่าเลื่อมใสศรัทธา จึงทำให้บุคลิกภาพของครูพระส่งผลให้นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน มีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเสียสละ อุตุน และรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับ ทวีศิลป์ สารแสน (2543: 25) ที่กล่าวว่า บุคลิกภาพของครูเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะประจำตัวครูทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การแต่งกาย การวางตัว การพูด ตลอดจนความสามารถในการถ่ายทอดความรู้จะส่งผลต่อความพอใจในการเรียนของนักเรียน เช่นเดียวกับวิเชียร ไชยบัง (2544: 107) ที่พบว่า บุคลิกลักษณะของครู เป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการสอนของครู สอดคล้องกับ สุมณฑา จุลชาติ (2546: 79) ที่พบว่า บุคลิกลักษณะของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน ในขณะที่ด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถอธิบายได้ว่า เนื่องจากครูสอนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์นั้นเป็นผู้ที่มีศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้มีความรู้สึก หรือทัศนคติที่ดีต่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ด้วยการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้รู้และปฏิบัติตาม มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ทำการสอนด้วยความเสียสละ ทุมเท ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในที่สุด ซึ่งสอดคล้องผลงานวิจัยของสมจิตร อุดม (2547: 214) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาในภาคใต้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และวุฒิพงษ์ ปฏิเวชวัฒนากร (2547: 120) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูสามารถพยากรณ์การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อธิบายได้ว่า ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ทำการสอนโดยได้ศึกษาหลักสูตร คู่มือครู และเอกสารประกอบการสอนต่างๆ เพื่อเตรียมการสอน และดำเนินการสอนโดยใช้สื่อการสอนอย่างเหมาะสม สร้างบรรยากาศส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนมีการวัดผลและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการสอนของตนสม่ำเสมอ ทำให้นักเรียนมีความรู้และเข้าใจในด้านวิชาการต่างๆ มีความสุขกับการเรียน มีพัฒนาการทางจิตที่ดี ทำให้นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับพยุงค์ศักดิ์ สนเทศ (ทวีศิลป์ สารแสน, 2543: 135; อ้างอิงจาก พยุงค์ศักดิ์ สนเทศ, 2531: 19) ที่พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่เหมาะสมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดีและสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียน

จะทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจ รักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และงานวิจัยของทวีศิลป์ สารแสน (2543: 130) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เทคนิคการสอนของครูด้านการวางแผนการสอนในแต่ละวิชา ด้านการแจ่มชัดประสงค์ของวิชาเรียนให้นักเรียนทราบล่วงหน้าและด้านการชี้จุดบกพร่องให้นักเรียนทราบ ทำให้นักเรียนมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูแต่ละด้านกับประสิทธิผลแต่ละด้าน พบว่า ด้านบุคลิกภาพ มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล การดำรงพุทธศาสตร์ และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 อธิบายได้ว่า การปฏิบัติตนของครูในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การวางตัวเหมาะสม สุภาพเรียบร้อย มีมนุษยสัมพันธ์ มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ต่อหลักธรรมคำสอน ประพฤติปฏิบัติเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา และของสำนักเรียน จนนำไปสู่การจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนนั้น ส่งผลให้นักเรียนมีความศรัทธาเลื่อมใส และยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนด้วยความเสียสละ อุตุน รับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นสมณะ สอดคล้องกับทวีศิลป์ สารแสน (2543: 25) ที่กล่าวว่า บุคลิกภาพของครูเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะประจำตัวครูทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การแต่งกาย การวางตัว การพูด ตลอดจนความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ จะส่งผลต่อความพอใจในการเรียนของนักเรียน เช่นเดียวกับเฉลิมพล โพธิ์ศรี (2546: บทคัดย่อ) ที่พบว่า บุคลิกภาพของครูเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครู ส่วนด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อธิบายได้ว่า การที่ครูมีความศรัทธาเลื่อมใสและยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ส่งผลให้ครูมีความรู้สึก และทัศนคติที่ดีในการในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ซึ่งส่งผลให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ อุตุน และรับผิดชอบซึ่งทำให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อครู ต่อวิชาการที่เรียน ต่อหลักธรรมคำสอนและต่อโรงเรียน ทำให้มีความยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน ยึดมั่นต่อพระพุทธศาสนา อันส่งผลให้เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา ปฏิบัติกิจวัตรของสมณะอย่างสมบูรณ์ มีความรู้สึกรับผิดชอบในอันที่ช่วยปฏิบัติศาสนกิจด้านต่าง ๆ ในวัดด้วยความเต็มใจ เสียสละ และอุตุน ซึ่งสอดคล้องกับบัณฑิต แทนพิทักษ์ (2540: 201) ที่พบว่า ถ้าครูทำงานด้วยความพึงพอใจ ความผูกพัน ด้วยเจตนารมณ์ที่มุ่งมั่นแล้ว ความสำเร็จในการทำงานก็จะเกิดขึ้น เพราะครูมีความศรัทธา ความเชื่อมั่นต่อสถาบัน เช่นเดียวกับฮอยและมิสเกล (Hoy; & Miskel. 1991: 339) ที่พบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูเป็นตัวแปรบ่งชี้ตัวแปรหนึ่งของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการทำงานและความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์การ ถ้าบุคคลในองค์การมีความพึงพอใจสูง คุณภาพของงานก็จะสูงในทางตรงกันข้าม หากบุคคลในองค์การไม่มีความพึงพอใจในการทำงาน

คุณภาพของงานก็จะต่ำ ในทำนองเดียวกันวุฒิพงษ์ ปฏิวะธินางกูร (2547: 120) ยังพบว่า ความพึงพอใจในการทำงานของครูสามารถพยากรณ์การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่ด้านพฤติกรรมการสอน มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลด้านศาสนบุคคล และด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 อธิบายได้ว่าการจัดการเรียนการสอนของครูในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การเตรียมการสอน การดำเนินการสอนที่เหมาะสมกับความแตกต่างของบุคคลและสถานการณ์ รวมทั้งการสอนด้วยการประพาดิตนเป็นแบบอย่างที่ดี ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีความรักและศรัทธา เชื่อมมั่นและยินดีประพาดิตนปฏิบัติตาม ซึ่งสอดคล้องกับพยุ้งศักดิ์ สนเทศ (ทวีศิลป์ สารแสน. 2543: 135; อ้างอิงจาก พยุ้งศักดิ์ สนเทศ. 2531: 19) ที่พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูที่เหมาะสมเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ดีและสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของนักเรียนจะทำให้เกิดนักเรียนเกิดความพึงพอใจ รักใคร่และศรัทธาในตัวครู อันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพฤติกรรมการสอนของครูมีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ของนักเรียน ถ้าครูมีพฤติกรรมการสอนดี และเหมาะสมแล้ว ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด และธรรมจริยา ตลอดจนเจตคติต่างๆ ที่มีต่อการเรียนน่าจะสูงตามไปด้วย (สมจิตร อุดม. 2547: 212; อ้างอิงจาก สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2539: 35)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย แบ่งออกเป็น ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วยเจ้าสำนักเรียน อาจารย์ใหญ่สำนักเรียน ควรชี้แนะ กระตุ้น รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน และการปฏิบัติศาสนกิจด้านต่างๆ ของคณะสงฆ์ แก่ครูสอนพระปริยัติธรรมให้สอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการศึกษาให้แก่นักเรียน

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยด้านชีวสังคมของครู โดยรวมและรายด้านไม่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ผู้บริหารควรกำกับ ติดตาม และตรวจสอบพฤติกรรมการสอนของครูอยู่เสมออย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นอายุ หรือประสบการณ์การสอนมากหรือน้อยก็ตาม เพื่อทราบความก้าวหน้าของการสอน และพฤติกรรมการสอน เพื่อจะได้ทราบจุดบกพร่องของการสอนและแก้ไขต่อไป

1.3 จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูกับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวม มีความสัมพันธ์กันนั้น ผู้บริหารควรพิจารณาคัดเลือกครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถแล้ว ควรคำนึงถึงครูที่มีปฏิภา

ศิลาจารวัดตมึงามนำเลื่อมใส ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งมีความพร้อมทั้งเวลาและโอกาสที่ทำหน้าที่ครู

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในต่างจังหวัดเพื่อเปรียบเทียบว่า ประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาในต่างจังหวัดกับของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร มีความแตกต่างกันหรือไม่ เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมในด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน

2.2 ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เช่น วุฒิการศึกษาของครูและนักเรียน หลักการบริหารของผู้บริหารสำนักเรียน และการสนับสนุนของเจ้าสำนักเรียน เป็นต้น

2.3 ควรศึกษาประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยพิจารณาจากคะแนนความรู้ตามเกณฑ์การวัดผลประเมินผลตามเกณฑ์ของกองบาลีสนามหลวง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนกธาดา ผงสูงเนิน. (2549). ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารกับประสิทธิผลในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ. (2536). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน. ปรินิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กรมวิชาการ. (2539). แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้การศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผลผลิต ปัจจัยและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรรณิการ์ ภิญญาคง. (2535, มกราคม). พฤติกรรมการเรียนการสอนที่พึงประสงค์. วารสารกองทุนสงเคราะห์. 5(3): 3-7.
- กฤติยา เดชทวิสุทธิ. (2546). การศึกษาความรู้ตามการรับรู้ตามการรับรู้เจตคติ และพฤติกรรม การสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษากรุงเทพมหานครที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กองบาลีสนามหลวง. (2548). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.
- ขนิษฐา กุลกฤษฏา. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับความพึงพอใจในงานของหัวหน้าหอผู้ป่วยโรงพยาบาลศูนย์กระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การบริหารการพยาบาล). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- จินดา ทับจีน. (2546). พฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษากลุ่มกรุงเทพมหานครเหนือ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชมพันธ์ ฤกษ์ธร ณ อรุณยา. (2543, มีนาคม-เมษายน). การพัฒนาระบบการสอน. วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. 1(2): 7-19.
- ชินชนก เชิงเขาว์; อำภา บุญช่วย; และ ทวี ทองคำ. (2541, พฤษภาคม-สิงหาคม). การวิเคราะห์โครงสร้างขององค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้. สงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 4(2): 132-157.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2544). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิต.

- เฉลิมพล โพธิ์ศรี. (2546). การวิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- ดำรงค์ พลโกชน. (2544). การศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เดชาณุภาพ จิวารักษ์. (2541). องค์ประกอบที่ส่งผลต่อระบบการสอนของครูวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทองคูณ หงษ์พันธุ์. (2542). สอนดีต้องมีหลัก. กรุงเทพฯ: แสงสว่างการพิมพ์.
- ทัศนา แสงศักดิ์. (2549). รายงานการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทวีศิลป์ สารแสน. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนในห้องเรียนด้านครูผู้สอนกับความพึงพอใจของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2541). ความเป็นครู. ภูเก็ต: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏภูเก็ต.
- . (2544). ความเป็นครูไทย *Self-Actualization For Thai Teachers*. กรุงเทพฯ: ก. พลพิมพ์ (1996).
- นิพนธ์ วรรณเวช. (2548). การวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บัญญัติ แสนทวี. (2539). การศึกษารูปแบบเชิงเหตุผลของตัวแปรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของครูผู้สอนในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บัณฑิต แท่นพิทักษ์. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ อำนาจ ความศรัทธา และความพึงพอใจในงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- บัวบาน ยะนา. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการ 5 ชั้น ตามแนวคิดของมาสโลว์ กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาจารย์วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนีภาคเหนือ สถาบันพระบรมราชชนก สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเรือง ศรีเจริญ. (2542). การศึกษาองค์ประกอบทางการศึกษาที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผล การเรียนรู้ และประสิทธิผลของโรงเรียน โดยใช้รูปแบบระดับชั้นลดหลั่นสอดคล้องตรงกัน. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเรือน หมั่นทรัพย์. (2538). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เบญจมาภรณ์ มะวิญชร. (2545). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสายงานโรงงานรังสิต บริษัทไทยน้ำทิพย์ จำกัด. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประทีน วิเศษสุวรรณ. (2545). ปัจจัยการบริหารการศึกษาที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลในการ จัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปาลิกา นิธิประเสริฐกุล. (2547). ปัจจัยด้านภาวะผู้นำและองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อประสิทธิผล ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนา พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). ชลบุรี: บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- ปรินญา ณ วันจันทร์. (2536). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการทำงานของครูประถมศึกษา ในจังหวัดเชียงราย. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยะพร สร้อยทอง. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศองค์การกับความพึงพอใจ ในการทำงานของข้าราชการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). การนิเทศการสอน. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พรณิชา ชาทะพันธ์. (2549). การใช้สารสนเทศเพื่อการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนสังกัด กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตยานนาวา. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- พนาลัย อยู่สำราญ. (2535). *ตัวแปรทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวัตกรรมทางการสอนของครูผู้สอนสังคมศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 1. ปรินญานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาขวัญ ภิรมโน. (2548). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในจังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(การบริหารการศึกษา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยปทุมธานี. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาถาวร กระภูไชย. (2548). *คุณลักษณะของพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ ตามทัศนะของพระสังฆาธิการผู้แทนเขตงานและพระนิสิตปฏิบัติศาสนกิจ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหาเทวัญ วิสุทธิจารี (เอกจันทร์). (2545). *ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษบาลีระดับเปรียญตรี. วิทยานิพนธ์ พท.ม. (พระพุทธศาสนา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโน). (2540). *พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2545). *พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2536). *คู่มือการศึกษบาลี*. กรุงเทพฯ: ประดิพัทธ์.
- (2548). *คำวัด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระธรรมธีรราชฆานูณี (โชดก ญาณสิทธิ). (2548). *วิปัสสนากรรมฐาน*. กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- (2546). *พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระวุฒิกरण (วุฒิกิรโณ) พรหมพิมพ์. (2543). *ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต)*. วิทยานิพนธ์ พท.ม. (ธรรมนิเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พิมพ์อร สดเอี่ยม. (2547). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการของสาขาวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันราชภัฏ*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ไพบุลย์ แจ่มพงษ์. (2541, มิถุนายน). การประกันคุณภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. *การศึกษาเอกชน*. 8(77): 38-40.

- ภัทรพร บำรุงราชหิรัญย์. (2549). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 1 (กรณีศึกษา: เขตอำเภอเมืองนครราชสีมา). สารนิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2539). หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ: แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ. ใน พระพุทธศาสนากับจิตวิญญาณสังคมไทย ประเด็นวิจัยศาสนาและวัฒนธรรม. หน้า 81-195. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ; จวีวรรณ จันทรัตน์; และ อุดมสิทธิ์ จิตวิจารณ์. (2542). บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: รุ่ง แก้วแดง; และ ชัยณรงค์ สุวรรณสาร. (2547). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รุ่งทิพย์ สมารักษ์. (2536). ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะชีวสังคมและจิตวิทยากับความพึงพอใจในการทำงานของครูประถมศึกษาที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกันในจังหวัดสุรินทร์. ปรินิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธิดิยา จันทพลาบูรณ์. (2537). การสร้างแบบทดสอบวัดบุคลิกภาพผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ลมัย เรืองทอง. (2543). ภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของหน่วยงาน: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- วัลยา นิหมัด. (2548). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (หลักสูตรและการสอน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2544). การพัฒนาการเรียนการสอนทางการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการอุดมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาสนา รบกล้า. (2541). ความต้องการความรู้และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของข้าราชการครู สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดนครนายก. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิชัย ตันศิริ. (2542). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต: แนวคิดสู่การปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538, กุมภาพันธ์-มีนาคม). ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย: เรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. วารสารข่าวสารวิจัยการศึกษา. 18(3): 8-11.
- วิเชียร ไชยบัง. (2544). การวิเคราะห์องค์ประกอบประสิทธิภาพการสอนตามการรับรู้ของครู ประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2544). โรงเรียนองค์กรแห่งการเรียนรู้: กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีทางการบริหาร การศึกษา. กรุงเทพฯ: อักษราพิพัฒน์.
- ลัดดา เจียมจู่ไร. (2547). ความต้องการนิเทศภายในของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3 กลุ่มที่ 1 บางกอกน้อย. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วุฒิพงษ์ ปฏิเวชวัฒนางกูร. (2547). ปัจจัยที่พยากรณ์การดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สรายุทธ์ เศรษฐขจร. (2539). การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหาร การศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศักดิ์สิทธิ์ แร่ทอง. (2549). ตัวแปรที่พยากรณ์พฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศรีเรือน ลิขิตเดชาโรจน์. (2545). การศึกษาความพึงพอใจของครูที่มีต่อกระบวนการนิเทศภายใน โรงเรียนของโรงเรียนอานวยวิทย จังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหาร การศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สงบ ประเสริฐพันธุ์. (2543). ร่วมกันสรรค์สร้างคุณภาพโรงเรียน. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สนามหลวงแผนกบาลี. (2548). การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี. กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.
- สมจิตร อุดม. (2547). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษาในภาคใต้. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมจินตนา ภูระหงษ์. (2539). ระดับความพึงพอใจในการทำงานของครูช่างอุตสาหกรรมใน สถานศึกษาสังกัดกองการศึกษาอาชีพ กรมอาชีวศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- สมชาย ไมตรี. (2539). รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2546). บทเจริญพระพุทธมนต์. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ในสังฆราชูปถัมภ์.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ.) (2548). เรื่องสบบาลี ของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ: อาหารการพิมพ์.
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2542). พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานเลขาธิการแม่กองบาลีสนามหลวง. (2548). บัญชีแสดงผลการสอบประโยคบาลี สนามหลวง พ.ศ. 2548. รวมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ: อาหารการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). รายงานการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง การศึกษาของคณะสงฆ์กับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2545). รายงานการศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย.
- สายสุตา กิจประยูร. (2544). การศึกษาการบริหารการจัดการศึกษา และประสิทธิผลของโรงเรียน คาทอลิกในสังกัดสังฆมณฑลราชบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สาโรจน์ กาลศิริศิลป์. (2543). การศึกษาทัศนคติต่อพระภิกษุสงฆ์ของครูและนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุทธิพงศ์ ยงค์มกล. (2543). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนที่ใช้ ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอน. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุพรรณิ ลิ้มโสภารธรรม. (2548). สมรรถภาพในการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียน มัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร มากแจ้ง; และ สมปอง มากแจ้ง. (2542). รายงานการวิจัยการศึกษาสภาพ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

- สมณฑา จุลชาติ. (2546). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชนระดับ
ก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในกรุงเทพมหานคร.
ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- สุวดี แยมเกษร. (2547). *ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนของครูตามแนวปฏิรูป
การศึกษาแห่งชาติ. ปริญญาณิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- สุวรรณ ปิ่นแก้ว. (2543). *พฤติกรรมการสอนของครูภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดเทศบาล เขตการศึกษา 5. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.
(การบริหารการศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.*
- สุวิธ แยมเผื่อน. (2545). *การสังเกตพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอนวิชาบริหารธุรกิจ
ในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตบพิตรพิมุขจักรวรรดิ. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(ธุรกิจศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2536). *ภาวะผู้นำ. ใน ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา.
หน้า 1-111. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.*
- อภิชาติ เจตจำนงนุช. (2544). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ลักษณะการปฏิรูป
การเรียนรู้กับพฤติกรรมการสอนของครูในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาเอกชน. ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- อภิวรรณา แก้วเล็ก. (2542). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน
มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหาร
การศึกษา). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.*
- อภิญญา เหมระ. (2544). *การจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่เน้นผู้เรียน
เป็นศูนย์กลางของครูธุรกิจ สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(ธุรกิจศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง.เฮาส์.*
- อุบล ภัศระ. (2535). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานของครูมัธยมศึกษา.
ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- Collins, Carol Roberts. (1987). Teacher and Principal Perception of the Effect
of Principal's Engagement in Selected Instructional Leadership Function
on Student Achievement. *Dissertation Abstracts International*. 48(11A): 2796.

- Hill, Toni Coggins. (1998, December). A Case Study of Systemic Change in one Elementary School During One Academic school Year. *Dissertation Abstracts International*. 56(6): 162-A.
- Hoy, Wayne K.; & Miskel, Cecil G. (1991). *Educational administration: theory, research and practice*. 6th ed. New York: Mc Graw-Hill.
- Krejcie, Robert V.; & Morgan, Daryle W. (1970, Autumn). Determining Sample Size for Research Activities. *Journal of Educational and Psychological Measurement*. 30(3): 607-610.
- Reid, Ken.; Hopkins, David.; & Holly, Peter. (1988). *Toward the Effective School*. Oxford: Basic Blackwell Ltd.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระสุริยวรรณ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม
2. พระมหาทองดี ปัญญาวิโร	เปรียญธรรม 9 ประโยค
3. อาจารย์ ดร. มารศรี สุธานี	ผู้ช่วยเลขานุการแม่กองบาลีสนามหลวง
กรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. อาจารย์ ร.ต.อ.หญิง ดร.ปานจักษ์ เหล่ารัตนวงษ์	กรรมการบริหารหลักสูตรการศึกษา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
5. อาจารย์ ดร.เสรี ปรีดาศักดิ์	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและประเมิน
สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริม
การศึกษาเอกชน

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1)
เรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้สำหรับครูที่ทำการสอนพระปริยัติธรรมชั้นประโยค ป.ธ. 6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานครเป็นผู้ตอบ
2. แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
3. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น 3 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของครู
 - ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะและพฤติกรรมการสอนของครูในการจัดการเรียนการสอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 3 ด้าน คือ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงานและพฤติกรรมการสอน
 - ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 5 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
4. ในการตอบแบบสอบถาม โปรดกรุณาตอบแบบสอบถามทุกฉบับทุกข้อและพิจารณาให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย วางแผน ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านด้วยดีในการตอบแบบสอบถามและขอขอบคุณในความร่วมมืออันดียิ่งมา ณ โอกาสนี้

พระมหาวิชัย รสเลิศ

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลชีวสังคมของครู

คำชี้แจง โปรดทำกรอกข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. ท่านสอนพระปริยัติธรรมประจำสำนักเรียนวัด.....
2. ท่านอุปสมบทมาแล้ว.....พรรษา
3. ท่านมีประสบการณ์ทางการสอน.....ปี

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความที่เกี่ยวกับคุณลักษณะและพฤติกรรมการสอนของท่าน แล้วกรณขีดเครื่องหมาย ✓

ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อที่	ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ด้านบุคลิกภาพ ท่านนุ่มนวลเรียบร้อยทั้งในและนอกเวลาทำการสอน					
2	ท่านใช้วาจาสุภาพ อ่อนโยน ทั้งในและนอกเวลาสอน					
3	ท่านให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน					
4	ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดีและมีอารมณ์ขัน					
5	ท่านแสดงให้เห็นถึงนักเรียนเห็นถึงความขยันหมั่นเพียร					
6	ท่านแสดงให้เห็นถึงนักเรียนเห็นถึงความรับผิดชอบต่อนหน้าที่					
7	ท่านประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน					
8	ท่านมีบุคลิกเรียบร้อยน่าเลื่อมใส					
9	ท่านเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง					
10	ท่านมีอารมณ์มั่นคง ไม่โกรธง่ายและสามารถควบคุม อารมณ์ของตนเองได้ดี					
11	ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น					
12	ท่านวางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ					
13	ด้านความพึงพอใจในงาน สำนักเรียนมีการจัดสวัสดิการที่ดี เหมาะสมและ เพียงพอสำหรับบุคลากรทุกคน					
14	ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้บริหารเป็นอย่างดี					
15	ท่านยินดีเสียสละเวลาเพื่องานของสำนักเรียน					
16	ท่านได้รับความเป็นกันเองจากเพื่อนครูในสำนักเรียน					
17	ท่านร่วมมือร่วมใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักเรียน					
18	ท่านมีความรู้สึกรัก ผูกพัน และศรัทธาต่อสำนักเรียนแห่งนี้					
19	บุคลากรในสำนักเรียนมีความสามัคคีในการปฏิบัติงาน					
20	ท่านร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของสำนักเรียน ด้วยความเต็มใจ					
21	ท่านพอใจต่อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำนักเรียน มอบหมายให้รับผิดชอบ					
22	ท่านมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน อย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของสำนักเรียน					

ข้อที่	ปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
23	ท่านได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการศึกษาคู่ฝึกรวมหรือศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ					
24	ด้านพฤติกรรมการสอน ท่านศึกษาหลักสูตรของกองบาลีสนามหลวง เพื่อเตรียมการสอน					
25	ท่านศึกษาคู่มือครูและเอกสารประกอบการสอนต่าง ๆ เพื่อเตรียมการสอน					
26	ท่านแจ้งจุดประสงค์ของวิชาเรียนให้นักเรียนได้รับทราบ					
27	ท่านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับผู้เรียนเสมอ					
28	ท่านใช้สื่อการสอนประกอบการสอนเสมอ					
29	ท่านพยายามจัดหาสื่อที่มีความหลากหลาย และทันสมัยมาใช้ในการสอนเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน					
30	ท่านปรับเปลี่ยนการสอนให้มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสมกับสถานการณ์					
31	ท่านใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม					
32	ท่านทำการวัดและประเมินผลโดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน					
33	ท่านนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการสอนเสมอ					
34	ท่านชี้ข้อบกพร่องให้นักเรียนได้รับทราบ					
35	ท่านแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขด้านการเรียนและพฤติกรรมแก่นักเรียน					
36	ท่านให้รางวัลหรือคำชมเชยในผลงานของนักเรียน					
37	ท่านปรับโทษเมื่อนักเรียนทำผิดตามสมควร					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษา

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความที่เกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ของสำนักงานในกรุงเทพมหานคร แล้วขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อที่	ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ด้านศาสนบุคคล นักเรียนมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา					
2	นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะ ด้วยความเต็มใจ					
3	นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นสมณะ					
4	นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความเสียสละและ อดทน					
5	นักเรียนเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนา					
6	ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ นักเรียนปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียน ให้อยู่ในระเบียบวินัย					
7	นักเรียนช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด					
8	นักเรียนช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด					
9	นักเรียนปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชน ให้มีความประพฤติดีงาม					
10	นักเรียนช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด					
11	นักเรียนให้ความช่วยเหลือในการดูแลรักษาเสนาสนะ ภายในวัด					
12	นักเรียนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด					
13	ด้านการดำรงพุทธศาสตร์ นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา					
14	นักเรียนเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตาม พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว					
15	นักเรียนชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอน อย่างถูกต้อง					
16	นักเรียนไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่นอกเหนือ จากพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า					
17	นักเรียนอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม					

ข้อที่	ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
18	ด้านการเผยแผ่พระศาสนา นักเรียนแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญๆ ให้ผู้อื่นฟังได้					
19	นักเรียนบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังได้					
20	นักเรียนเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
21	นักเรียนแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้					
22	นักเรียนสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน					
23	นักเรียนอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน					
24	ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ นักเรียนลงทำกิจกรรมทุกวันพระ					
25	นักเรียนออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเณรในวัด					
26	นักเรียนลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ					
27	นักเรียนทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย					
28	นักเรียนรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ					
29	นักเรียนร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้					
30	นักเรียนดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ					
31	นักเรียนตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด					
32	นักเรียนดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึง พระเถระชั้นผู้ใหญ่					
33	นักเรียนปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ					
34	นักเรียนพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ					

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2)
เรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้สำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นเปรียญธรรม 6 ประโยคเป็นผู้ตอบ
 2. แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร
 3. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน
 - ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
 - 5 ด้าน คือ ศาสนบุคคล ความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ การดำรงพุทธศาสตร์ การเผยแผ่ศาสนา และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
 4. ในการตอบแบบสอบถาม โปรดกรุณาตอบแบบสอบถามทุกฉบับทุกข้อและพิจารณาให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งคำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย วางแผน ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป
- ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านด้วยดีในการตอบแบบสอบถามและขอขอบคุณในความร่วมมืออันดียิ่งมา ณ โอกาสนี้

พระมหาวัชชัย รสเลิศ
 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดทำกรอกข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

ท่านเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำสำนักเรียนวัด.....

ตอนที่ 2 แบบสอบถามประสิทธิผลการจัดการศึกษา

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความที่เกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
ของสำนักงานในกรุงเทพมหานคร แล้วขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อที่	ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	ด้านศาสนบุคคล ท่านมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา					
2	ท่านปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเต็มใจ					
3	ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของความเป็นสมณะ					
4	ท่านปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละ และอดทน					
5	ท่านเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อ ประโยชน์ของพระพุทธศาสนา					
6	ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ ท่านปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียน ให้อยู่ในระเบียบวินัย					
7	ท่านช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด					
8	ท่านช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด					
9	ท่านปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มี ความประพฤติดีงาม					
10	ท่านช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด					
11	ท่านให้ความช่วยเหลือดูแลรักษาเสนาสนะภายในวัด					
12	ท่านปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด					
13	ด้านการดำรงพุทธศรัทธ ท่านยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา					
14	ท่านเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว					
15	ท่านชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง					
16	ท่านไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่นอกเหนือจากพระธรรมวินัย ของพระพุทธเจ้า					
17	ท่านอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึงหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม					

ข้อที่	ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ระดับพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ หรือการแสดงออก				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
18	ด้านการเผยแผ่พระศาสนา ท่านแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญๆ ให้ผู้อื่นฟังได้					
19	ท่านบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังได้					
20	ท่านเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
21	ท่านแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้					
22	ท่านสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน					
23	ท่านอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน					
24	ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ท่านลงทำกิจกรรมทุกวันพระ					
25	ท่านออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเณรในวัด					
26	ท่านลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ					
27	ท่านทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย					
28	ท่านรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ					
29	ท่านร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้					
30	ท่านดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ					
31	ท่านตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด					
32	ท่านดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึง พระเถระชั้นผู้ใหญ่					
33	ท่านปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ					
34	ท่านพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ					

ภาคผนวก ค

ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตาราง 14 ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน

ตัวแปรที่ศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านบุคลิกภาพ	
1. ท่านนั่งห่มเรียบร้อยทั้งในและนอกเวลาทำการสอน	0.43
2. ท่านใช้วาจาสุภาพ อ่อนโยน ทั้งในและนอกเวลาสอน	0.81
3. ท่านให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน	0.76
4. ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดีและมีอารมณ์ขัน	0.54
5. ท่านแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียร	0.59
6. ท่านแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่	0.81
7. ท่านประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน	0.85
8. ท่านมีบุคลิกเรียบร้อยน่าเลื่อมใส	0.51
9. ท่านเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง	0.42
10. ท่านมีอารมณ์มั่นคง ไม่โกรธง่ายและสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี	0.48
11. ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น	0.72
12. ท่านวางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ	0.24
ค่าความเชื่อมั่นด้านบุคลิกภาพ	0.78
ด้านความพึงพอใจในงาน	
13. สำนักรเรียนมีการจัดสวัสดิการที่ดี เหมาะสมและเพียงพอสำหรับบุคลากรทุกคน	0.45
14. ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้บริหารเป็นอย่างดี	0.38
15. ท่านยินดีเสียสละเวลาเพื่องานของสำนักรเรียน	0.46
16. ท่านได้รับความเป็นกันเองจากเพื่อนครูในสำนักรเรียน	0.33
17. ท่านร่วมมือร่วมใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักรเรียน	0.51
18. ท่านมีความรู้สึกรัก ผูกพันและศรัทธาต่อสำนักรเรียนแห่งนี้	0.53
19. บุคลากรในสำนักรเรียนมีความสามัคคีในการปฏิบัติงาน	0.51
20. ท่านร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของสำนักรเรียนด้วยความเต็มใจ	0.49
21. ท่านพอใจต่อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำนักรเรียนมอบหมายให้รับผิดชอบ	0.64
22. ท่านมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสำนักรเรียน	0.45

ตาราง 14 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
23. ท่านได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการศึกษาคู่ฝึกอบรม หรือศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	0.28
ค่าความเชื่อมั่นด้านความพึงพอใจในงาน	0.77
ด้านพฤติกรรมการสอน	
24. ท่านศึกษาหลักสูตรของกองบาลีสนามหลวงเพื่อเตรียมการสอน	0.42
25. ท่านศึกษาคู่มือครูและเอกสารประกอบการสอนต่าง ๆ เพื่อเตรียมการสอน	0.44
26. ท่านแจ้งจุดประสงค์ของวิชาเรียนให้นักเรียนได้รับทราบ	0.86
27. ท่านจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายให้กับผู้เรียนเสมอ	0.30
28. ท่านใช้สื่อการสอนประกอบการสอนเสมอ	0.35
29. ท่านพยายามจัดหาสื่อที่มีความหลากหลายและทันสมัยมาใช้ในการสอน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน	0.39
30. ท่านปรับเปลี่ยนการสอนให้มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสมกับสถานการณ์	0.74
31. ท่านใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม	0.85
32. ท่านทำการวัดและประเมินผลโดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน	0.71
33. ท่านนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการสอนเสมอ	0.48
34. ท่านชี้ข้อบกพร่องให้นักเรียนได้รับทราบ	0.39
35. ท่านแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขด้านการเรียนและพฤติกรรมแก่นักเรียน	0.68
36. ท่านให้รางวัลหรือคำชมเชยในผลงานของนักเรียน	0.63
37. ท่านปรับโทษเมื่อนักเรียนทำผิดตามสมควรค่าความเชื่อมั่นด้านพฤติกรรมการสอน	0.39
ค่าความเชื่อมั่นด้านพฤติกรรมการสอน	0.74
รวมปัจจัยด้านคุณลักษณะของครู	0.84

ตาราง 15 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และค่าความเชื่อมั่นของประสิทธิผลการจัดการศึกษา
ตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านศาสนบุคคล	
1. นักเรียนมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา	0.64
2. นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเต็มใจ	0.78
3. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของความเป็นสมณะ	0.86
4. นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละและอดทน	0.75
5. นักเรียนเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ ของพระพุทธศาสนา	0.77
ค่าความเชื่อมั่นด้านศาสนบุคคล	0.80
ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	
6. นักเรียนปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย	0.40
7. นักเรียนช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด	0.22
8. นักเรียนช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด	0.73
9. นักเรียนปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีความประพฤติดีงาม	0.55
10. นักเรียนช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด	0.71
11. นักเรียนให้ความช่วยเหลือในการดูแลรักษาเสนาสนะภายในวัด	0.61
12. นักเรียนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด	0.54
ค่าความเชื่อมั่นด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	0.73
ด้านการดำรงพุทธศาสตร์	
13. นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	0.83
14. นักเรียนเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว	0.63
15. นักเรียนชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง	0.69
16. นักเรียนไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่อกเหินจากพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า	0.82
17. นักเรียนอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึงหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม	0.77
ค่าความเชื่อมั่นด้านการดำรงพุทธศาสตร์	0.77

ตาราง 15 (ต่อ)

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านการเผยแผ่พระศาสนา	
18. นักเรียนแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญๆ ให้ผู้อื่นฟังได้	0.60
19. นักเรียนบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังได้	0.33
20. นักเรียนเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	0.34
21. นักเรียนแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้	0.64
22. นักเรียนสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน	0.50
23. นักเรียนอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน	0.48
ค่าความเชื่อมั่นด้านการเผยแผ่พระศาสนา	0.58
ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	
24. นักเรียนลงทำกิจกรรมทุกวันพระ	0.44
25. นักเรียนออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเถรในวัด	0.34
26. นักเรียนลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ	0.70
27. นักเรียนทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย	0.56
28. นักเรียนรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ	0.61
29. นักเรียนร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้	0.70
30. นักเรียนดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ	0.43
31. นักเรียนตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด	0.66
32. นักเรียนดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึงพระเถระชั้นผู้ใหญ่	0.52
33. นักเรียนปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	0.49
34. นักเรียนพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ	0.61
ค่าความเชื่อมั่นด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	0.75
รวมประสิทธิผลการจัดการศึกษา	0.74

ตาราง 16 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ และค่าความเชื่อมั่นของประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความคิดเห็น
ของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านศาสนบุคคล	
1. ท่านมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา	0.72
2. ท่านปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเต็มใจ	0.80
3. ท่านมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของความเป็นสมณะ	0.85
4. ท่านปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละและ อดทน	0.74
5. ท่านเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนา	0.74
ค่าความเชื่อมั่นด้านศาสนบุคคล	0.81
ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	
6. ท่านปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย	0.58
7. ท่านช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด	0.40
8. ท่านช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด	0.54
9. ท่านปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชนให้มีความประพฤติดีงาม	0.75
10. ท่านช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด	0.75
11. ท่านให้ความช่วยเหลือดูแลรักษาเสนาสนะภายในวัด	0.60
12. ท่านปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด	0.63
ค่าความเชื่อมั่นด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ	0.76
ด้านการดำรงพุทธศาสตร์	
13. ท่านยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	0.87
14. ท่านเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว	0.57
15. ท่านชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง	0.91
16. ท่านไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่นอกเหนือจากพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า	0.82
17. ท่านอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึงหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม	0.80
ค่าความเชื่อมั่นด้านการดำรงพุทธศาสตร์	0.81

ตาราง 16 (ต่อ)

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา	ค่าอำนาจจำแนก
ด้านการเผยแผ่พระศาสนา	
18. ท่านแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญๆ ให้ผู้อื่นฟังได้	0.61
19. ท่านบรรยายธรรมให้ผู้อื่นฟังได้	0.80
20. ท่านเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	0.84
21. ท่านแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้	0.81
22. ท่านสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน	0.88
23. ท่านอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน	0.72
ค่าความเชื่อมั่นด้านการเผยแผ่ศาสนา	0.80
ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	
24. ท่านลงทำกิจกรรมทุกวันพระ	0.45
25. ท่านออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเณรในวัด	0.51
26. ท่านลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ	0.50
27. ท่านทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย	0.66
28. ท่านรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ	0.70
29. ท่านร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้	0.63
30. ท่านดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ	0.34
31. ท่านตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด	0.53
32. ท่านดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึงพระเถระชั้นผู้ใหญ่	0.65
33. ท่านปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	0.55
34. ท่านพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ	0.64
ค่าความเชื่อมั่นด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ	0.75
รวมประสิทธิผลการจัดการศึกษา	0.93

ภาคผนวก ง

ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม

ตาราง 17 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของบุคลิกภาพ ความพึงพอใจในงาน และพฤติกรรมการสอน

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
ด้านบุคลิกภาพ			
1. ท่านทุ่มเทเรียบร้อยทั้งในและนอกเวลาทำการสอน	3.88	0.69	มาก
2. ท่านใช้วาจาสุภาพ อ่อนโยน ทั้งในและนอกเวลาสอน	3.90	0.77	มาก
3. ท่านให้ความเป็นกันเองกับนักเรียน	4.02	0.74	มาก
4. ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดีและมีอารมณ์ขัน	3.59	0.72	มาก
5. ท่านแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นเพียร	4.05	0.74	มาก
6. ท่านแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่	4.20	0.70	มาก
7. ท่านประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน	4.07	0.65	มาก
8. ท่านมีบุคลิกเรียบร้อยน่าเลื่อมใส	3.84	0.80	มาก
9. ท่านเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง	3.89	0.69	มาก
10. ท่านมีอารมณ์มั่นคง ไม่โกรธง่ายและสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี	3.59	0.72	มาก
11. ท่านเป็นผู้ที่มองโลกในแง่ดี มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น	3.99	0.73	มาก
12. ท่านวางตัวได้เหมาะสมกับกาลเทศะ	3.85	0.74	มาก
รวม	3.90	0.42	มาก
ด้านความพึงพอใจในงาน			
13. สำนักเรียนมีการจัดสวัสดิการที่ดี เหมาะสมและเพียงพอสำหรับบุคลากรทุกคน	3.38	0.76	ปานกลาง
14. ท่านได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้บริหารเป็นอย่างดี	3.32	0.66	ปานกลาง
15. ท่านยินดีเสียสละเวลาเพื่องานของสำนักเรียน	3.88	0.62	มาก
16. ท่านได้รับความเป็นกันเองจากเพื่อนครูในสำนักเรียน	3.60	0.70	มาก

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปลความหมาย
17. ท่านร่วมมือร่วมใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสำนักเรียน	3.57	0.74	มาก
18. ท่านมีความรู้สึกรัก ผูกพัน และศรัทธาต่อสำนักเรียนแห่งนี้	4.00	0.72	มาก
19. บุคลากรในสำนักเรียนมีความสามัคคีในการปฏิบัติงาน	3.70	0.78	มาก
20. ท่านร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของสำนักเรียนด้วยความเต็มใจ	4.07	0.76	มาก
21. ท่านพอใจต่อตำแหน่งหน้าที่การที่สำนักเรียนมอบหมายให้รับผิดชอบ	3.87	0.77	มาก
22. ท่านมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสำนักเรียน	4.00	0.65	มาก
23. ท่านได้รับการส่งเสริมให้เข้ารับการศึกษาค้นคว้าหรือศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ	3.12	0.95	ปานกลาง
รวม	3.68	0.42	มาก
ด้านพฤติกรรมการสอน			
24. ท่านศึกษาหลักสูตรของกองบาลีสนามหลวงเพื่อเตรียมการสอน	3.80	0.71	มาก
25. ท่านศึกษาคู่มือครูและเอกสารประกอบการสอนต่างๆ เพื่อเตรียมการสอน	3.63	0.81	มาก
26. ท่านแจ้งจุดประสงค์ของวิชาเรียนให้นักเรียนได้รับทราบ	3.66	0.85	มาก
27. ท่านจัดกิจกรรมการเรียนที่หลากหลายให้กับผู้เรียนเสมอ	3.40	0.87	ปานกลาง
28. ท่านใช้สื่อการสอนประกอบการสอนเสมอ	3.11	0.97	ปานกลาง
29. ท่านพยายามจัดหาสื่อที่มีความหลากหลายและทันสมัยมาใช้ในการสอนเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียน	2.78	0.97	ปานกลาง
30. ท่านปรับเปลี่ยนการสอนให้มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสมกับสถานการณ์	3.44	0.74	ปานกลาง
31. ท่านใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสม	3.51	0.69	มาก
32. ท่านทำการวัดและประเมินผลโดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน	3.17	0.86	ปานกลาง
33. ท่านนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงการสอนเสมอ	3.57	0.80	มาก
34. ท่านชี้ข้อบกพร่องให้นักเรียนได้รับทราบ	4.06	0.72	มาก

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
35. ท่านแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขด้านการเรียน และพฤติกรรมแก่นักเรียน	4.00	0.77	มาก
36. ท่านให้รางวัลหรือคำชมเชยในผลงานของนักเรียน	3.65	0.82	มาก
37. ท่านปรับโทษเมื่อนักเรียนทำผิดตามสมควร	3.35	0.96	ปานกลาง
รวม	3.51	0.47	มาก

ตาราง 18 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายชื่อของประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความเห็น
ของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
ด้านศาสนบุคคล			
1. นักเรียนมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา	3.64	0.70	มาก
2. นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเต็มใจ	3.81	0.80	มาก
3. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของความเป็นสมณะ	3.58	0.69	มาก
4. นักเรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละ และอดทน	3.58	0.89	มาก
5. นักเรียนเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนา	3.53	0.91	มาก
รวม	3.63	0.63	มาก

ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ

6. นักเรียนปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียน ให้อยู่ในระเบียบวินัย	3.19	0.90	ปานกลาง
7. นักเรียนช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด	3.35	0.85	ปานกลาง
8. นักเรียนช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด	2.90	1.01	ปานกลาง

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
9. นักเรียนปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชน			
ให้มีความประพฤติดีงาม	2.88	1.03	ปานกลาง
10. นักเรียนช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด	3.25	1.02	ปานกลาง
11. นักเรียนให้ความช่วยเหลือดูแลรักษาเสนาสนะภายในวัด	3.35	0.81	ปานกลาง
12. นักเรียนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด	3.23	0.78	ปานกลาง
รวม	3.16	0.68	ปานกลาง
ด้านการดำรงพุทธศาสตร์			
13. นักเรียนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	3.52	0.65	มาก
14. นักเรียนเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว	3.49	0.67	มาก
15. นักเรียนชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง	3.36	0.66	ปานกลาง
16. นักเรียนไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่นอกเหนือจาก พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า	3.56	0.85	มาก
17. นักเรียนอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึงหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม	3.35	0.79	ปานกลาง
รวม	3.46	0.52	ปานกลาง
ด้านการเผยแผ่พระศาสนา			
18. นักเรียนแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญๆ ให้ผู้อื่นฟังได้	3.10	0.75	ปานกลาง
19. นักเรียนบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังได้	2.99	0.93	ปานกลาง
20. นักเรียนเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2.88	1.13	ปานกลาง
21. นักเรียนแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้	2.72	1.08	ปานกลาง
22. นักเรียนสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน	2.81	0.96	ปานกลาง
23. นักเรียนอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน	2.68	0.83	ปานกลาง
รวม	2.87	0.83	ปานกลาง

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
ด้านการปฏิบัติปฏิบัติชอบ			
24. นักเรียนลงทำกิจกรรมทุกวันพระ	3.70	1.04	มาก
25. นักเรียนออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเณรในวัด	3.65	1.09	มาก
26. นักเรียนลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ	3.65	0.99	มาก
27. นักเรียนทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย	3.58	0.92	มาก
28. นักเรียนรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ	3.67	0.88	มาก
29. นักเรียนร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้	3.46	0.81	มาก
30. นักเรียนดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ	3.98	0.82	มาก
31. นักเรียนตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด	3.58	0.87	มาก
32. นักเรียนดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึงพระเถระชั้นผู้ใหญ่	3.26	0.77	ปานกลาง
33. นักเรียนปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	3.84	0.78	มาก
34. นักเรียนพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ	3.32	0.99	มาก
รวม	3.61	0.63	มาก
รวมประสิทธิผลการจัดการศึกษา	3.35	0.51	ปานกลาง

ตาราง 19 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานรายชื่อของประสิทธิผลการจัดการศึกษาตามความคิดเห็น
ของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
ด้านศาสนบุคคล			
1. ท่านมีความศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา	4.41	0.67	มาก
2. ท่านปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะด้วยความเต็มใจ	4.19	0.70	มาก
3. ท่านมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของความเป็นสมณะ	3.93	0.84	มาก
4. ท่านปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเสียสละ และ อดทน	3.79	.78	มาก
5. ท่านเสียสละประโยชน์ส่วนตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนา	3.68	0.78	มาก
รวม	4.00	0.57	มาก
ด้านความสามารถปฏิบัติศาสนกิจ			
6. ท่านปกครองดูแลนักเรียนรุ่นน้องภายในสำนักเรียน ให้อยู่ในระเบียบวินัย	3.03	0.99	ปานกลาง
7. ท่านช่วยเหลืองานด้านการศึกษาภายในวัด	3.21	0.94	ปานกลาง
8. ท่านช่วยเหลืองานก่อสร้างเสนาสนะภายในวัด	2.76	1.10	ปานกลาง
9. ท่านปฏิบัติงานด้านการอบรมสั่งสอนเยาวชน ให้มีความประพฤติดีงาม	2.92	1.06	ปานกลาง
10. ท่านช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ภายในวัด	3.39	0.96	ปานกลาง
11. ท่านให้ความช่วยเหลือดูแลรักษาเสนาสนะภายในวัด	3.44	0.90	ปานกลาง
12. ท่านปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ในวัด	3.34	0.90	ปานกลาง
รวม	3.16	0.73	ปานกลาง
ด้านการดำรงพุทธศาสตร์			
13. ท่านยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	4.11	0.81	มาก
14. ท่านเข้าใจหลักธรรมคำสอนตรงตามพระธรรมวินัย ที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว	3.69	0.84	มาก
15. ท่านชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง	3.40	0.92	ปานกลาง

ตาราง 19 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย
16. ท่านไม่แสดงหลักธรรมคำสอนที่นอกเหนือจาก พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า	3.67	1.09	มาก
17. ท่านอธิบายข้อเท็จจริงเมื่อพบว่าผู้อื่นกล่าวถึงหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าในทางที่ไม่เหมาะสม	3.51	0.99	มาก
รวม	3.68	0.71	มาก
ด้านการเผยแผ่พระศาสนา			
18. ท่านแยกแยะหัวข้อธรรมที่สำคัญ ๆ ให้ผู้อื่นฟังได้	3.20	0.92	ปานกลาง
19. ท่านบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟังได้	2.99	1.01	ปานกลาง
20. ท่านเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	2.50	1.25	ปานกลาง
21. ท่านแสดงปาฐกถาธรรมในที่ชุมชนได้	2.63	1.25	ปานกลาง
22. ท่านสนทนาธรรมกับผู้อื่นนอกเวลาเรียน	2.88	1.07	ปานกลาง
23. ท่านอภิปรายหัวข้อธรรมะกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน	2.81	1.05	ปานกลาง
รวม	2.84	0.93	ปานกลาง
ด้านการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ			
24. ท่านลงทำกิจกรรมทุกวันพระ	3.50	0.92	มาก
25. ท่านออกบิณฑบาตและฉันร่วมกับพระเณรในวัด	3.53	1.12	มาก
26. ท่านลงทำวัตรเช้าและเย็นสม่ำเสมอ	3.41	1.00	มาก
27. ท่านทำความสะอาดบริเวณวัดตลอดถึงที่อยู่อาศัย	3.51	0.97	มาก
28. ท่านรักษาความสะอาดผ้าไตรจีวรของตนอยู่เสมอ	4.14	0.75	มาก
29. ท่านร่วมปฏิบัติธรรมตามที่วัดกำหนดไว้	3.57	0.97	มาก
30. ท่านดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายอยู่เสมอ	4.17	0.83	มาก
31. ท่านตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามกฎระเบียบของวัด	3.99	0.80	มาก
32. ท่านดูแลรับใช้พระอุปัชฌาย์อาจารย์ตลอดถึงพระเถระชั้นผู้ใหญ่	3.32	0.98	ปานกลาง
33. ท่านปลงอาบัติเป็นประจำทุกวันหรือทุกวันพระ	3.42	1.22	มาก
34. ท่านพิจารณาปัจจัยสี่สม่ำเสมอ	3.37	1.01	มาก
รวม	3.63	0.59	มาก
รวมประสิทธิผลการจัดการศึกษา	3.46	0.57	ปานกลาง

ภาคผนวก จ

จำนวนและร้อยละของครู และนักเรียนจำแนกตามสำนักเรียน

จำนวนและร้อยละของครูและนักเรียนจำแนกตามสำนักเรียน

ตาราง 20 จำนวน และร้อยละของครูจำแนกตามสำนักเรียน

สำนักเรียน	จำนวน (n = 82)	ร้อยละ
วัดชนะสงคราม	2	2.40
วัดไตรมิตรวิทยาราม	3	3.70
วัดเทพธิดาราม	3	3.70
วัดเบญจมบพิตร	3	3.70
วัดปทุมวนาราม	2	2.40
วัดพระเชตุพน	2	2.40
วัดพระพิเรนทร์	3	3.70
วัดมกุฏกษัตริยาราม	2	2.40
วัดมหรณพาราม	3	3.70
วัดมหาพฤฒาราม	3	3.70
วัดยานนาวา	3	3.70
วัดราชบูรณะ	3	3.70
วัดราชสิงขร	3	3.70
วัดราชาธิวาส	2	2.40
วัดสร้อยทอง	3	3.70
วัดสระเกศ	3	3.70
วัดสามพระยา	3	3.70
วัดหัวลำโพง	3	3.70
วัดกัลยาณมิตร	2	2.40
วัดดาวดึงษาราม	3	3.70
วัดทองนพคุณ	3	3.70
วัดปากน้ำ	3	3.70
วัดโมลีโลกยาราม	3	3.70
วัดระฆังโฆสิตาราม	3	3.70
วัดราชสิทธิาราม	3	3.70
วัดสุวรรณาราม	3	3.70
วัดหงส์รัตนาราม	2	2.40
วัดอรุณราชวราราม	3	3.70
วัดอาวุธวิกสิตาราม	2	2.40
วัดปทุมคงคา	3	3.70
รวม	82	100.00

ตาราง 21 จำนวน และร้อยละของนักเรียนจำแนกตามสำนักเรียน

ประเภท	จำนวน (n = 212)	ร้อยละ
วัดชนะสงคราม	14	6.60
วัดไตรมิตรวิทยาราม	6	2.80
วัดเทพธิดาราม	3	1.40
วัดเบญจมบพิตร	21	9.90
วัดปทุมวนาราม	5	2.40
วัดพระเชตุพน	6	2.80
วัดพระพิเรนทร์	2	0.90
วัดมกุฏกษัตริยาราม	2	0.90
วัดมหารณพาราม	3	1.40
วัดมหาพฤฒาราม	9	4.20
วัดยานนาวา	2	0.90
วัดราชบูรณะ	8	3.80
วัดราชสิงขร	6	2.80
วัดราชาธิวาส	5	2.40
วัดสร้อยทอง	9	4.20
วัดสระเกศ	9	4.20
วัดสามพระยา	7	3.30
วัดหัวลำโพง	8	3.80
วัดกัลยาณมิตร	7	3.30
วัดดาวดึงษาราม	6	2.80
วัดทองนพคุณ	13	6.10
วัดปากน้ำ	12	5.70
วัดโมลีโลกยาราม	8	3.80
วัดระฆังโฆสิตาราม	12	5.70
วัดราชสิทธิาราม	4	1.90
วัดสุวรรณาราม	5	2.40
วัดหงส์รัตนาราม	2	0.90
วัดอรุณราชวราราม	5	2.40
วัดอาวุธวิกสิตาราม	9	4.20
วัดปทุมคงคา	4	1.90
รวม	212	100.00

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	พระมหาวัชชัย รสเลิศ
วัน เดือน ปี เกิด	7 มิถุนายน พุทธศักราช 2518
สถานที่เกิด	อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	517 ถนนมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดมหาพฤฒาราม 517 ถนนมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพฯ 10500
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2534	เปรียญธรรม 3 ประโยค จากสำนักเรียนวัดคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
พ.ศ. 2537	เปรียญธรรม 6 ประโยค จากสำนักเรียนวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2545	เปรียญธรรม 9 ประโยค จากสำนักเรียนวัดมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2551	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ